

વર્ષ : ૪૬ ♦ અંક : ૦૧
જાન્યુઆરી-૨૦૨૨

શ્રદ્ધેય સંતશ્રી આલ્માનંદજી પ્રેરિત

Retail Price Rs. 10/- Each

દિવ્યાધ્વનિ

રાજ રાજ સૌ કો કહે, વિરલા જાણો ભેદ,
જે જન જાણો ભેદ તે, તે કરશે ભવ છેદ.

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આચાર્યાભિક સાધના કેન્દ્ર

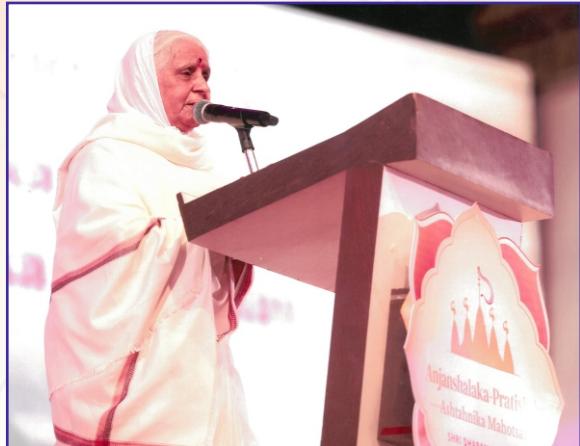
(શ્રી સત્સ્ફુત - સેવા - સાધના કેન્દ્ર સંચાલિત)

કોલા ૩૮૨ ૦૦૭. (જિ. ગાંધીનગર, ગુજરાત)

મો.નં. ૯૪૨૬૬૨૩૮૯ (કાર્યાલય / એકાઉન્ટસ), ૯૪૨૬૬૨૩૭૯ (રિસોર્ચિન / આવાસ)

Mail : mail@shrimadkoba.org, Web : www.shrimadkoba.org

શ્રી ધરમપુર તીર્થક્ષેત્રે અંજનશાલાકા પ્રતિષ્ઠા આષાનહિકા મહોત્સવ વેળાએ ઉપસ્થિત કોબા પરિવારની તસવીરો

દિવ્યદયનિ

અનુક્રમણિકા

- (૧) શ્રી સદગુરુમસાદ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી ૫
- (૨) ઉત્તમ મુમુક્ષુનો સમુચ્ચય પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજી ૭
- (૩) શ્રી અમિતગતિ સામાયિક પૂજ્ય બહેનશ્રી ૧૧
- (૪) સમ્પ્રક્ત તપ બા.બ્ર. સુરેશજી ૧૩
- (૫) આનંદનો અંતરાયો સમાણ શુતપ્રકાશજી ૧૫
- (૬) દુઃખ છે દિવ્યતાનું વરદાન ... પદ્મશ્રી ડૉ. કુમારપાળ દેસાઈ .. ૧૭
- (૭) શ્રી પૂજ્યપાદ આચાર્ય ... પ્રા.ચંદાબહેન પંચાલી .. ૧૮
- (૮) શ્રી કલ્યાણમંદિર સ્તોત્ર... શ્રી મહેન્દ્રભાઈ ખંધાર... ૨૩
- (૯) આત્મજગૃતિનો અભ્યાસ શ્રી રમેશભાઈ ખંધાર ... ૨૬
- (૧૦) વિભાવભાવો શ્રી ભાનુબેન શાહ ૨૮
- (૧૧) આપો, ઉત્તરાયણને અહિસામય .. શ્રી પારુલબેન ગાંધી .. ૩૧
- (૧૨) પ્રતિષ્ઠા મહોત્સવ શ્રી મહેન્દ્રભાઈ ખંધાર ૩૩
- (૧૩) સમાજ-સંસ્થા દર્શન ૩૭

વર્ષ : ૪૬

જાન્યુઆરી-૨૦૨૨

અંક-૦૧

શ્રીમદ્ શાજથંક આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્ર

(શ્રી સત્શુત-સેવા-સાધના કેન્દ્ર સંયાલિત)

કોલા - ૩૮૨ ૦૦૭ (જિ. ગાંધીનગર, ગુજરાત)

ફોન: ૯૮૨૮૬૬૨૩૮૬ (કાર્યાલય/એકાઉન્ટસ)

૯૮૨૮૬૬૨૩૭૬ (રિસેપ્શન/આવાસ)

mail@shrimadkoba.org, www.shrimadkoba.org

ઓંકમાં સીધું દાન ભરવા માટેની વિગત

Bank Detail : Shrimad Rajchandra Adhyatmik Sadhana Kendra

Name of Bank : Kotak Mahindra Bank

Branch : Chandkheda, Ahmedabad - 382424.

A/c. No. : 08390020000044 • IFS Code : KKBK0000839

BANK DETAILS FOR FOREIGN DONORS

IN FAVOUR OF : SHREE SATSHRUT SEVA SADHANA KENDRA

NAME of BANK : STATE BANK OF INDIA

BRANCH : NEW DELHI, MAIN BRANCH 11, PARLIAMENT STREET-110001

A/C NO. : 40102524216 IFSC CODE : SBIN0000691

SWIFT CODE : SBININBB104

INCOME TAX EXEMPTION UNDER SECTION (80G) 5 OF THE INCOME TAX

ACT, 1961. VIDE NO. CIT / GNR / 80G / GNR89 / 2008-2009

INCOME TAX REGISTRATION U/S. 12AA. 041910192

-: પ્રેરક :-
શ્રેષ્ઠશ્રી આત્માનંદજી
કેન્દ્ર

-: તંત્રી - સંપાદક :-

શ્રી ભિતેશ એ. શાહ
(મો) ૮૪૨૭૦૬૪૪૭૮
-: સ્ત્રીલિઙ્ગકારી :-
શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક
સાધના કેન્દ્ર
(શ્રી સત્શુત-સેવા-સાધના કેન્દ્ર
સંયાલિત)
કેન્દ્ર

-: મુદ્રક-પ્રકાશક :-
ડૉ. શર્મિષ્ઠાબેન એમ. સોનેજી
શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક
સાધના કેન્દ્ર, કોલા
કેન્દ્ર

-: પ્રકાશન સ્થળ :-
શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક
સાધના કેન્દ્ર
કોલા - ૩૮૨ ૦૦૭
ફોન : ૯૮૨૮૬૬૨૩૮૬
(કાર્યાલય/એકાઉન્ટસ)
૯૮૨૮૬૬૨૩૭૬
(રિસેપ્શન/આવાસ)
કેન્દ્ર

-: લાવાજમ શ્રેણી :-

ભારતમાં
ત્રિવાર્ષિક રૂ. ૪૦૦
આજીવન રૂ. ૨૦૦૦
પરદેશમાં
By Air Mail
ત્રિ-વાર્ષિક : Rs. 4000
\$-80, £-60
આજીવન : Rs. 15000
\$-300, £-220

લેખકો / ગ્રાહકો / વાચકોને

- ☞ ‘દિવ્યધ્વનિ’ દર મહિને પ્રગટ થાય છે.
- ☞ કોઈ પણ અંકથી ગ્રાહક થઈ શકાય છે.
- ☞ ગ્રાણ વર્ષથી ઓછી મુદ્દતનું લવાજમ સ્વીકારવામાં આવતું નથી.
- ☞ ચેક/ડાફિટ/એમ.ઓ. ‘શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્ર, કોબા’ના નામનો મોકલવો.
- ☞ સહુ સ્વજનો-મિત્રો વધુમાં વધુ ગ્રાહકો નોંધાવીને સહયોગી બને તેવી વિનામ અપેક્ષા છે.
- ☞ ગ્રાહકોએ પત્રવ્યવહારમાં પોતાનો ગ્રાહક નંબર અને પૂરું સરનામું અવશ્ય લખવું. ગ્રાહક નંબર સરનામાની ઉપર લખોલો હોય તે નોંધી રાખવા વિનંતી છે.
- ☞ સરનામામાં ફેરફાર થયાની જાળ તાત્કાલિક કરવા વિનંતી છે.
- ☞ કોઈપણ લેખ સ્વીકારવો કે ન સ્વીકારવો કે કમશઃ લેવો તેનો સંપાદકશ્રીને સંપૂર્ણ અવિકાર રહેશે.
- ☞ લેખકોનાં મંતવ્યો સાથે સંપાદકશ્રીનું સહમત હોવું આવશ્યક નથી.

: મુદ્રણસ્થાન :

ભગવતી ઑફસેટ

૧૫/સી, બંસીધર અસ્ટેટ, બારોલપુરા,

અમદાવાદ - ૩૮૦ ૦૦૪

ફોન : ૨૨૧૬ ૭૬૦૩

પ્રાર્થના

હે પરમકૃપાળુદેવ !

આપે લખ્યું છે કે, “આ જગત સાવ સોનાનું થાય તો પણ અમને તૃશુલવત્ છે !” એક મુમુક્ષુને (સહ્યામાં) પૈસાનો નફો થયો જાણી આપે કહ્યું હતું કે, “ગાઠરમાં નાંખી દેવા હતા ને ! કચરા ભેગો કચરો જતો રહેત.” આપ ધનસંપત્તિમાં અનાસક્ત હતા અને આત્મિક સંપત્તિ માટે સદા આસક્ત રહેતા હતા. ‘રાખ્યું કંઈ રહેતું નથી અને મૂક્યું કંઈ જતું નથી’ આ આપનું અમૃતવચન જો જીવનમાં ઉત્તરી જાય તો ઉચાટ રહે જ નહીં - વગતા થાય નહીં. આપ તો હીરામોતીને પણ ઊંચી જાતના કંકરા માનતા હતા ! અમે તો આપના ભક્ત છીએ એવો વિચાર આવતાં પણ, અમારામાં પહેલી આસક્તિને કારણે અમારું મસ્તક શરમથી આપની સમક્ષ જૂકી જાય છે !! હે પ્રભુ ! અમારામાં આપનો એ ગુણ ક્યારે આવશે ? અમે ક્યારે આપના જેવા થઈ શકીશું ?

મુંબઈમાં ભરપૂર ભૌતિક સુખ ભોગવીને પછી ગુજરાતના એક ગામમાં જઈને વસેલા સંતકશાના એક કવિ (મકરંદ દવે) ની પંક્તિઓ યાદ આવે છે -

“કોણે કીધું ગરીબ છીએ ? કોણે કીધું રાંક ?
કાં ભૂલી જા મન રે ભોળા ! આપણા જુદા આંક,
ઉપરવાળી બેંક બેઠી છે, આપણી માલંમાલ,
આજનું ખાણું આજ આપે, કાલની વાત કાલ,
માનવી ભાળી અમથું અમથું, મનમાં ફોરે વહાલ,
નોટ ને સિક્કા નાખ નદીમાં, ધૂળિયે મારગ ચાલ.”

મનની નિઃસ્પૃહતા જણાવતી આ કેવી અદ્ભુત વિચારણા છે ! હે પ્રભુ ! અમારામાં પણ આપના જેવી અને સંતપુરુષો જેવી નિઃસ્પૃહતા ક્યારે આવશે ? જ્યારે આપની કૃપા અમારા પર ઉત્તરશે ત્યારે જ તો !!!

ॐ શાંતિ: શાંતિ: શાંતિ:

શ્રી સદ્ગુરુપ્રસાદ

શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી

પત્રાંક-૪૨૨

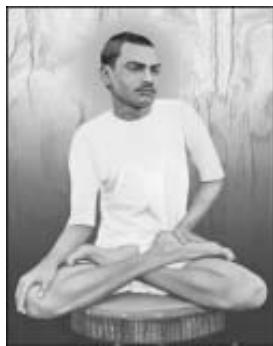
મુંબઈ, કારતક સુદ, ૧૯૮૯

ધર્મસંબંધી પત્રાદિ વ્યવહાર પણ ઘણો થોડો રહે છે; જેથી તમારાં કેટલાંક પત્રોની પહોંચ માત્ર લખવાનું બન્યું છે.

જિનાગમમાં આ કાળને 'હૃષમ' એવી સંજ્ઞા કહી છે, તે પ્રત્યક્ષ દેખાય છે; કેમ કે 'હૃષમ' શબ્દનો અર્થ 'હુંબે કરીને પ્રામ થવા યોગ્ય એવો' થાય છે. તે હુંબે કરીને પ્રામ થવા યોગ્ય તો એવો એક પરમાર્થમાર્ગ મુખ્યપણો કહી શકાય; અને તેવી સ્થિતિ પ્રત્યક્ષ જોવામાં આવે છે. જો કે પરમાર્થમાર્ગનું દુર્લભપણું તો સર્વ કાળને વિષે છે, પણ આવા કાળને વિષે તો વિશેષ કરીને કાળ પણ દુર્લભપણાના કારણરૂપ છે.

અત્ર કહેવાનો હેતુ એવો છે કે ઘણું કરી આ ક્ષેત્રે વર્તમાન કાળમાં પૂર્વે જેણે પરમાર્થમાર્ગ આરાધ્યો છે, તે દેહ ધારણ ન કરે; અને તે સત્ય છે, કેમ કે જો તેવા જીવોનો સમૂહ દેહધારીપણે આ ક્ષેત્રે વર્તતો હોત, તો તેમને તથા તેમના સમાગમમાં આવનારા એવા ઘણા જીવોને પરમાર્થમાર્ગની પ્રામિ સુખે કરીને થઈ શકતી હોત; અને તેથી આ કાળને 'હૃષમ' કહેવાનું કારણ રહેત નહીં. આ રીતે પૂર્વરીધક જીવોનું અલ્યપણું એ આદિ છતાં પણ વર્તમાન કાળને વિષે જો કોઈ પણ જીવ પરમાર્થમાર્ગ આરાધવા ઈંચે તો અવશ્ય આરાધી શકે, કેમકે હુંબે કરીને પણ આ કાળને વિષે પરમાર્થમાર્ગ પ્રામ થાય, એમ પૂર્વજ્ઞાનીઓનું કથન છે.

સર્વ જીવને વર્તમાનકાળમાં માર્ગ હુંબે કરીને જ પ્રામ થાય, એવો એકાંત અભિપ્રાય વિચારવા યોગ્ય નથી, ઘણું કરીને તેમ બને એવો અભિપ્રાય સમજવા યોગ્ય છે. તેનાં ઘણાં કારણો પ્રત્યક્ષ દેખાય છે.

પ્રથમ કારણ ઉપર દર્શાવ્યું તે કે પૂર્વનું ઘણું કરીને આરાધકપણું નહીં તે,

બીજું કારણ તેવું આરાધકપણું નહીં તેને લીધે વર્તમાનદેહે તે આરાધકમાર્ગની રીતિ પણ પ્રથમ સમજવામાં ન હોય, તેથી અનારાધકમાર્ગને આરાધકમાર્ગ માની લઈ જીવે પ્રવૃત્તિ કરી હોય છે.

ગીજું કારણ ઘણું કરીને ક્યાંક સત્સમાગમ અથવા સદ્ગુરુનો યોગ બને, અને તે પણ કવચિત્ બને.

ચોથું કારણ અસત્સંગ આદિ

કારણોથી જીવને સદ્ગુરુ આદિકનું ઓળાખાણ થવું પણ દુષ્કર વર્તે છે, અને ઘણું કરીને અસદ્ગુરુ આદિને વિષે સત્યપ્રતીતિ માની જીવ ત્યાં જ રોકાઈ રહે છે.

પાંચમું કારણ કવચિત્ સત્સમાગમનો યોગ બને તોપણ બળ, વીર્યાદિનું એવું શિથિલપણું કે જીવ તથારૂપ માર્ગ ગ્રહણ ન કરી શકે અથવા ન સમજ શકે; અથવા અસત્સમાગમાદિ કે પોતાની કલ્યાનાથી મિથ્યાને વિષે સત્યપણે પ્રતીતિ કરી હોય.

ઘણું કરીને વર્તમાનમાં કાં તો શુષ્કકિયાપ્રધાનપણામાં જીવ મોક્ષમાર્ગ કલ્યો છે, અથવા બાધ્યકિયા અને શુષ્ક વ્યવહારકિયાને ઉત્થાપવામાં મોક્ષમાર્ગ કલ્યો છે; અથવા સ્વમતિકલ્યનાએ અધ્યાત્મગ્રંથો વાંચી કથન માત્ર અધ્યાત્મ પામી મોક્ષમાર્ગ કલ્યો છે. એમ કલ્યાયાથી જીવને સત્સમાગમાદિ હેતુમાં તે તે માન્યતાનો આગ્રહ આડો આવી પરમાર્થ પામવામાં સ્થંભભૂત થાય છે.

જે જીવો શુષ્કકિયાપ્રધાનપણામાં મોક્ષમાર્ગ કલ્યે છે, તે જીવોને તથારૂપ ઉપદેશનું પોખણ પણ રહ્યા કરે છે. જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર અને તપ એમ મોક્ષમાર્ગ ચાર મુકારે કહ્યો છતાં પ્રથમનાં બે પદ તો તેમણે વિસાર્યા જેવું હોય છે, અને ચારિત્ર શબ્દનો અર્થ વેખ તથા માત્ર બાધ્ય વિરતિમાં સમજ્યા જેવું હોય છે. તપ શબ્દનો અર્થ માત્ર ઉપવાસાદિ વ્રતનું કરવું; તે પણ

બાધ સંજ્ઞાથી તેમાં સમજ્યા જેવું હોય છે; વળી કવચિત્ત જ્ઞાન, દર્શન પદ કહેવાં પડે તો ત્યાં લૌકિક કથન જેવા ભાવોના કથનને જ્ઞાન અને તેની પ્રતીતિ અથવા તે કહેનારની પ્રતીતિને વિષે દર્શન શર્જનો અર્થ સમજ્યા જેવું રહે છે.

જે જીવો બાધકિયા (એટલે દાનાદિ) અને શુદ્ધ વ્યવહારકિયાને ઉત્થાપવામાં મોક્ષમાર્ગ સમજે છે, તે જીવો શાસ્ત્રોના કોઈ એક વચનને અણસમજણભાવે ગ્રહણ કરીને સમજે છે. દાનાદિ કિયા જો કોઈ અહંકારાદિથી, નિદાનબુદ્ધિથી કે જ્યાં તેવી કિયા ન સંભવે એવા છદ્દા ગુણસ્થાનાદિ સ્થાને કરે તો તે સંસારહેતુ છે, એમ શાસ્ત્રોનો મૂળ આશય છે, પણ સમૂળગી દાનાદિ કિયા ઉત્થાપવાનો શાસ્ત્રોનો હેતુ નથી; તે માત્ર પોતાની ભત્તિકલ્પનાથી નિષેધે છે. તેમજ વ્યવહાર બે પ્રકારના છે; એક પરમાર્થમૂળહેતુ વ્યવહાર અને બીજો વ્યવહારરૂપ વ્યવહાર. પૂર્વે આ જીવે અનંતીવાર કર્યા છતાં આત્માર્થ થયો નહીં એમ શાસ્ત્રોમાં વાક્યો છે, તે વાક્ય ગ્રહણ કરી સચોડો વ્યવહાર ઉત્થાપનારા પોતે સમજ્યા એવું માને છે, પણ શાસ્ત્રકારે તો તેવું કશું કર્યું નથી. જે વ્યવહાર પરમાર્થહેતુમૂળ વ્યવહાર નથી, અને માત્ર વ્યવહારહેતુ વ્યવહાર છે, તેના દુરાગ્રહને શાસ્ત્રકારે નિષેધ્યો છે. જે વ્યવહારનું ફળ ચાર ગતિ થાય તે વ્યવહાર વ્યવહારહેતુ કહી શકાય, અથવા જે વ્યવહારથી આત્માની વિભાવદશા જવા યોગ્ય ન થાય તે વ્યવહારને વ્યવહારહેતુ વ્યવહાર કહેવાય. એનો શાસ્ત્રકારે નિષેધ કર્યો છે, તે પણ એકાંતે નહીં; કેવળ દુરાગ્રહથી અથવા તેમાં જ મોક્ષમાર્ગ માનનારને એ નિષેધથી સાચા વ્યવહાર ઉપર લાવવા કર્યો છે; અને પરમાર્થમૂળહેતુ વ્યવહાર શમ, સંવેગ, નિર્વદ, અનુકૂળા, આસ્થા અથવા સદ્ગુરુ, સત્શાસ્ત્ર અને મનવચનાદિ સમિતિ તથા ગુપ્તિ તેનો નિષેધ કર્યો નથી; અને તેનો જો નિષેધ કરવા યોગ્ય હોય તો શાસ્ત્રો ઉપદેશીને બાકી શું સમજાવા જેવું રહેતું હતું, કે શું સાધનો કરાવવાનું જણાવવું બાકી રહેતું હતું કે શાસ્ત્રો ઉપદેશ્યાં? અર્થાત્ત તેવા વ્યવહારથી પરમાર્થ પમાય છે, અને અવશ્ય જીવે તેવો વ્યવહાર ગ્રહણ કરવો કે જેથી પરમાર્થ પામશે એમ શાસ્ત્રોનો આશય છે. શુદ્ધઅધ્યાત્મી અથવા તેના પ્રસંગી તે આશય

સમજ્યા વિના તે વ્યવહારને ઉત્થાપી પોતાને તથા પરને દુર્લભબોધીપણું કરે છે.

શમ, સંવેગાદિ ગુણો ઉત્પત્ત થયે, અથવા વૈરાગ્યવિશેષ, નિષ્પક્ષપાતતા થયે, કષાયાદિ પાતળાં પડ્યે તથા કંઈ પણ પ્રજ્ઞાવિશેષથી સમજ્યાની યોગ્યતા થયે જે સદ્ગુરુગમે સમજ્યા યોગ્ય અધ્યાત્માંથો, ત્યાં સુધી ઘણું કરી શસ્ત્ર જેવા છે, તે પોતાની કલ્યનાએ જેમ તેમ વાંચી લઈ, નિર્ધરી લઈ, તેવો અંતર્ભેદ થયા વિના અથવા દશા ફર્યા વિના, વિભાવ ગયા વિના પોતાને વિષે જ્ઞાન કલ્પે છે, અને કિયા તથા શુદ્ધ વ્યવહારરહિત થઈ વર્તે છે, એવો ગ્રીજો પ્રકાર શુદ્ધઅધ્યાત્મીનો છે. ઠામ ઠામ જીવને આવા યોગ બાંજે તેવું રહ્યું છે, અથવા તો જ્ઞાનરહિત ગુરુ કે પરિગ્રહાદિઈશ્ક ગુરુઓ, માત્ર પોતાનાં માનપૂજાદિની કામનાએ ફરતા એવા, જીવને અનેક પ્રકારે અવળે રસ્તે ચઢાવી દે છે; અને ઘણું કરીને કવચિત્ત જ એવું નહીં હોય. જેથી એમ જણાય છે કે કાળનું દુષ્પમપણું છે. આ દુષ્પમપણું લખ્યું છે તે જીવને પુરુષાર્થરહિત કરવા અર્થે લખ્યું નથી, પણ પુરુષાર્થજાગૃતિ અર્થે લખ્યું છે. અનુકૂળ સંયોગમાં તો જીવને કંઈક ઓછી જાગૃતિ હોય તોપણ વખતે હાનિ ન થાય, પણ જ્યાં આવા પ્રતિકૂળ યોગ વર્તતા હોય ત્યાં અવશ્ય મુમુક્ષુ જીવે વધારે જગ્રત રહેવું જોઈએ, કે જેથી તથારૂપ પરાભવ ન થાય; અને તેવા કોઈ પ્રવાહમાં ન તણાઈ જવાય. વર્તમાનકાળ દુષ્પમ કહ્યો છે છતાં તેને વિષે અનંત ભવને છેદી માત્ર એક ભવ બાકી રાખે એવું એકાવતારીપણું ગ્રામ થાય એવું પણ છે. માટે વિચારવાન જીવે તે લક્ષ રાખી, ઉપર કહ્યા તેવા પ્રવાહોમાં ન પડતાં યથાશક્તિ વૈરાગ્યાદિ અવશ્ય આરાધી સદ્ગુરુનો યોગ ગ્રામ કરી કષાયાદિ દોષ છેદ કરવાવાળો એવો અને અજ્ઞાનથી રહિત થવાનો સત્ય માર્ગ ગ્રામ કરવો. મુમુક્ષુ જીવમાં શમાદિ કહ્યા તે ગુણો અવશ્ય સંભવે છે; અથવા તે ગુણો વિના મુમુક્ષુતા ન કહી શકાય. નિત્ય તેવો પરિચય રાખતાં, તે તે વાત શ્રવણ કરતાં, વિચારતાં, ફરી ફરીને પુરુષાર્થ કરતાં, તે મુમુક્ષુતા ઉત્પત્ત થાય છે. તે મુમુક્ષુતા ઉત્પત્ત થયે જીવને પરમાર્થમાર્ગ અવશ્ય સમજ્યા છે.

● ● ●

ଓિતમ મુમુક્ષુનો સમુચ્યાય આધ્યાત્મિક વિકાસ

पરમ શક્તિદેવ સંતશ્રી આત્માનંદજી

ભારતના ગુજરાત પ્રદેશમાં છેલ્લા સાડેક (૬૦) વર્ષોમાં સમ્યગ્રૂદ્ધન (આત્મજ્ઞાનપ્રાપ્તિ) અંગે ખેડાણ ઘણું થયું છે, પરંતુ પ્રયોગલક્ષી ખેડાણ પ્રમાણમાં બહુ જ ઓસ્ફું થયું છે. સાધકના જીવનમાં, જ્યારે પોતાની વર્તમાન લઘુતાનું સાચું ભાન થાય, અંતરની ભહાન શક્તિઓનું નિઃશંકપણે અપૂર્વ માહાત્મ્ય આવે અને

બનેને યથાયોગ્યપણે સ્વીકારવાની સમતા કેળવી શકે તેવી પ્રજ્ઞા પ્રગટે ત્યારે અંતરની શુદ્ધિ અને સ્થિરતાનો પુરુષાર્થ ક્રમશ: પરાકાષાએ પહોંચીને તેને અનુભવદશા સુધી પહોંચાડે છે. આ દશા પ્રથમ વાર પ્રગટે તેને અધ્યાત્મશાસ્ત્રમાં આત્મજ્ઞાનપ્રાપ્તિ અથવા નિશ્ચય સમ્યગ્રૂદ્ધન કહે છે.

આમ, આત્માની સાચી સમજશા, સાચું જ્ઞાન અને સાચું સંવેદન-આ ત્રણની એકતા થવી તે સમ્યગ્રૂદ્ધન છે. ઘણીવાર સમ્યગ્રૂદ્ધન પ્રાપ્ત થવાથી મોક્ષ થઈ ગયો એવું કહેવામાં આવે છે; પણ કૃપાળુદેવ એમ કહે છે કે માત્ર શ્રદ્ધા અપેક્ષાએ કેવળજ્ઞાન થયું છે (પત્રાંક-૪૮૩). ‘સર્વગુણાંશ તે સમ્યકૃત્વ’ એમ કહ્યું છે. સૂક્ષ્મ ચિંતન (Sixth Sense) અને મુમુક્ષુના સમુચ્ચય વ્યક્તિત્વ વિકસના વિષયની સાચી ખાતરી ન હોવાને કારણે, જ્ઞાનીને આપણી બુદ્ધિથી પકડી લઈએ છીએ (!) અને તેથી અટવાઈ જઈએ છીએ. જ્ઞાની ભગવંતો જે કહેતા હોય તે એક અપેક્ષાએ કહેતા હોય અને આપણે બીજી અપેક્ષાએ સમજાએ તો ક્યારેય મેળ ના મળે. દણાંત તરીકે સાસુ વહુને કહે કે બેટા! ધીની બરણી આપ. તો વહુ સમજ જરે કે જે સ્ટીલની બરણીમાં ધી ભરેલું છે તે સાસુ માંગે છે અને એટલે એ જ આપણે. આવી વહુ ઠાવકી, આજ્ઞાંકિત કહેવાય અને ભવિષ્યમાં સાસુ પાસેથી મોટો જુદો માપ કરશે. પરંતુ જે વહુ એમ કહે કે બરણી તે વળી ધીની હોતી હશે? અને મનમાં

વિચારે એ અક્કલ છે કે નહીં? આવી વહુનું શું થાય તે વિચારી લેવું. વીતરાગદર્શનનું રહસ્ય, મહાપુરુષોની અનુભવવાણીનો સાચો મર્મ, આત્મકલ્યાણનો ખરો માર્ગ પામવા માટે વિશાળબુદ્ધિ, મધ્યસ્થતા, સરળતા, જિતેન્દ્રિયપણું આદિ ગુણો પ્રગટ કરવા અનિવાર્ય છે. કોઈની

લાગવગથી, કોઈ બાધ્ય કોરા કિયાકાંડથી કે કોઈ વ્યક્તિરાગને પોષવા માત્રથી અથવા એવા કોઈ પ્રકારને ભજવાથી ખરું કલ્યાણ થવાનું નથી, કારણ કે જ્યારે જીવને પરમાર્થ સમ્યકૃત્વ (આત્મસાક્ષાત્કાર-સ્વાત્મોપલબ્ધિ) થાય તે ક્ષણો દરમ્યાન જીવના ઉપયોગમાંથી પરમાત્મા-સદ્ગુરુ પણ વિલીન થઈ જાય છે. ભક્તિની પરિભાષામાં, આ સ્થિતિને પરાભક્તિ કહે છે; જેમાં ભક્તા-ભક્તિ-ભગવાન-ત્રણોય એકરૂપ થઈ જાય છે.

યથા:-

(૧) સા પરમપ્રેમરૂપા ।

(નારદ-ભક્તિસૂત્ર)

(૨) પ્રેમ ગલી અતિ સાંકરિ, તામે દો ન સમાય, જબ મૈં થા તબ હરિ નહીં, જબ હરિ તબ મૈં નાહિં

(મહાત્મા કબીરદાસજી)

સવિકલ્પ ધ્યાનસાધનામાં લક્ષપૂર્વકની, સવિકલ્પક સુવિચારણા વર્ષો સુધી, દાયકાઓ સુધી કે જન્મો સુધી કરવી પડે છે; જ્યારે આત્માને ભાવભાસનમાં નિર્વિકલ્પપણે પકડવો (પોતે જ પોતાને પકડે છે) તો માત્ર એક સેકન્ડમાં જ થાય છે.

પ્રશ્ન એ થાય છે કે શું મોક્ષમાર્ગની સાધના મુખ્યપણે રૂપે પ્રકારે વિચારો કરવા અને સંકલ્પો કરવા એ જ છે? જ્ઞાની ભગવંતો ‘હા’ કહી તેમાં સંમતિ દર્શાવે છે પરંતુ સાથે જ ચેતવે છે કે તે સમયે, દાય

ગુરુએ બોધેલા આત્મતત્ત્વ પર હોવી જોઈએ. લાંબા કાળની સાધના તો સવિકલ્પક છે; એટલે જ કહ્યું છે કે “કર વિચાર તો પામ.” પરંતુ આ ઉપદેશનો અર્થ એમ નથી કે માત્ર વિચાર જ કર્યા કરે તો પામે. શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર વચનામૃત પૃષ્ઠ ૮૦૦, આંક-૨૮માં જણાવ્યું છે કે શરીરને વિષે આત્મભાવના ગ્રથમ થતી હોય તો થવા દેવી, કમે કરી પ્રાણમાં આત્મભાવના કરવી, પછી ઈન્દ્રિયોમાં આત્મભાવના કરવી, પછી સંકલ્પવિકલ્પરૂપ પરિણામમાં આત્મભાવના કરવી. પછી સ્થિર જ્ઞાનમાં આત્મભાવના કરવી. ત્યાં સર્વ પ્રકારની અન્યાલંબનરહિત સ્થિતિ કરવી. વિસ્તારથી વિચારવા સમયસાર-૧૪૪મી ગાથાની ટીકાનો અથવા શ્રી સમાધિશતકની ૫૦મી ગાથાનો પ્રયોગલક્ષી અભ્યાસ કરવો. સમ્યગ્રૂદ્ધન જોઈતું હોય અને સ્વચ્છંદે ચાલે તો સમ્યગ્રૂદ્ધન કદાપિ થાય નહીં. સમ્યગ્રૂદ્ધન પ્રાપ્ત કરવું છે પણ પાપકાર્ય ઘટાડે નહીં તો કામ થાય નહીં. સમ્યગ્રૂદ્ધન પ્રાપ્ત કરવું હોય તો ગુરુનું અવલંબન, સંતોનું અવલંબન કે ભગવાનની વાણીનું અવલંબન કે ભગવાનનું અવલંબન - પોતાના સંસ્કાર પ્રમાણે કોઈપણ શુદ્ધ અવલંબન - લે તો વાંધો નથી. કોઈક મૂર્તિનું અવલંબન લે અને કોઈ ના પણ લે, કોઈ વાણીનું અવલંબન લે અને કોઈ ના પણ લે, કોઈ ગુરુનું અવલંબન લે અને કોઈ ના પણ લે - એમ, ગુરુગમથી યથાયોગ્ય સમજવું. અગત્યની વાત એ છે કે શુદ્ધ અવલંબનની દીર્ઘકાળીન ઉપાસના વિના શુદ્ધતત્ત્વના પ્રકાશની યોગ્યતા આવતી નથી. ત્યાર પછી નિજ શુદ્ધતત્ત્વના અવલંબનના અભ્યાસમાં સ્થિરતા પ્રગટાવે ત્યારે નિર્વિકલ્પ દશા પ્રગટાં અતીન્દ્રિય આનંદદશા સહિત શુદ્ધાત્મજ્ઞાન પ્રગટે છે.

‘મૂળમારગ’ કાવ્યમાં જ્ઞાન એટલે શું? દર્શન એટલે શું? ચારિત્ર એટલે શું? એમ માર્ગ બતાવ્યો અને માર્ગપાત્રિનો ઉપાય પણ બતાવ્યો; જે અતે વિશેષ વિચારવા યોગ્ય છે.

“એવાં મૂળ જ્ઞાનાટિ પામવા રે, અને જવા અનાદિ બંધ,
મૂળ મારગ સાંભળો જિનનો રે.
ઉપદેશ સદ્ગુરુનો પામવો રે, ટાળી સ્વચ્છંદ ને પ્રતિબંધ,
મૂળ મારગ સાંભળો જિનનો રે.”

મૂળજ્ઞાન પામવું એમ નથી કહ્યું, પણ મૂળ માર્ગ અથવા નિજસ્વરૂપ પામવું એમ કહ્યું છે. આવો સૂક્ષ્મબોધ પામવાની સામાન્ય જીવોની યોગ્યતા હોતી નથી. સમ્યગ્રૂદ્ધન એકલું સાચું હોય નહીં, તે જ પ્રકારે સમ્યક્જ્ઞાન કે સમ્યક્યારિત્ર પણ એકલું સાચું હોય નહીં, તે ત્રણેય જો ભેગા થાય તો પરમાર્થ-સમ્યક્તવ પ્રગટ્યું કહેવાય.

હું આત્મા, મૂળ એક અખંડ જ્ઞાયક તત્ત્વ છું પણ હું એ અખંડ જ્ઞાયકત્વ જ્ઞાન, શ્રદ્ધા, ક્ષમા, વિનય, સરળતા, સંતોષ, સહનશીલતા આદિ અનેકાનેક ગુણોના અભેદ પિંડરૂપ છું. મારા એ મૂળ સ્વરૂપનો અનુભવ કરવા માટે આવશ્યક જે બળ અને સમુચ્ચય પાત્રતા પ્રગટાવવા માટે મારે આ બધા જ્ઞાન, શ્રદ્ધા, ક્ષમા, વિનય, સરળતાદિ ગુણોનો, ભેદરૂપે પણ મારા સમુચ્ચય વ્યક્તિત્વમાં વિકાસ કરવો જરૂરી છે. આવા ગુણોનો વિકાસ કર્યા વિના પરમાર્થધર્મ પ્રગટે નહીં; કારણ કે મોક્ષમાર્ગનું પ્રાગટ્ય, પ્રયોગરૂપે જોતાં; ભેદાભેદરૂપ છે. જુઓ: તત્ત્વાર્થસૂત્ર : અધ્યાય ૮, સૂત્ર ૬. તથા સ્વામિકાર્તિકયાનુપ્રેક્ષા : ગાથા ૪૭૮.

આવા રૂડા સુસંસ્કારોને પોતાના જીવનમાં જેણે દઢ કર્યા નથી એવો સાધક, એ સંસ્કારોના સમુચ્ચય દઢીકરણ અને એકરસતારૂપ જે શુદ્ધ આત્માનુભૂતિ, કદાપિ પ્રાપ્ત કરી શકતો નથી. આ પ્રમાણે મહાવીર ભગવાન તથા સર્વે આચાર્યો અને સંતો એમની ભાષામાં કહે છે કે ઉપરોક્ત ગુણોનો વિકાસ અંશે પણ પ્રગટાવીએ તો જ આત્માનુભૂતિલક્ષણવાળું આત્મજ્ઞાન આવિર્ભાવ પામે.

આ ઉપરોક્ત સદ્ગુણપ્રાપ્તિ અને આત્મવિકાસનો કમ શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર ગ્રંથના પત્રાંક ૨૫૪માં નીચે પ્રમાણે, ઉત્તમ મુમુક્ષુઓને સંબોધીને સંક્ષિપ્તમાં કહ્યો છે. આ બોધનો વિસ્તાર ગુરુગમથી કમે કમે સમજને ઉપાસવો, અવશ્ય અભ્યાસવો. તેનો સાર નીચે પ્રમાણે રજૂ કરેલ છે :

- (૧) મોહાસક્તિથી મુંજાવું : મોહભાવ ઘટાડીને જગતના અનિત્ય પદાર્થોની આસક્તિ ઘટાડવી.
- (૨) સ્વચ્છંદથી નિર્વત્તવું : ઉપરોક્ત કાર્ય કરવા માટે આ સ્વચ્છંદાદિના નાશનો સર્વોત્તમ ઉપાય નીચે

જણાવેલ શ્રી આત્મસિદ્ધિશાસ્ક્રની એ અને ૧૭ ગાથાઓ દ્વારા સમજુને ઉપાસવો.

“સોવે સદ્ગુરુ ચરણને, ત્યાગી દઈ નિજ પક્ષ;
પામે તે પરમાર્થનો, નિજપદનો લે લક્ષ.”

“સ્વર્ચંદ મત આગ્રહ તજી, વર્તે સદ્ગુરુ લક્ષ;
સમક્રિત તેને ભાખ્યિયું, કારણ ગણી પ્રત્યક્ષ.”

(૩) સંસારી સુખની ઈચ્છાનો ત્યાગ : હવે, વધારે આગળ વધવા માટે જગતના પદાર્થોમાંથી સાચું સુખ મળશે એવી ભાંતિગત માન્યતા અને ઈચ્છા, શ્રીગુરુમાં અને તેમના સદ્ગુરુઓમાં વિશ્વાસ રાખીને છોડવાં.

(૪) સ્નેહની દિશા બદલવી : જગતના પદાર્થોનો સ્નેહ ઘટાડવાનો શ્રેષ્ઠ ઉપાય શ્રી સદ્ગુરુ આદિ ઉત્તમ પરમાર્થપ્રેરક પદાર્થો પ્રત્યે સમજણપૂર્વક આજ્ઞાંકિત બનીને, સમર્પિત થયું - તે છે. આમ કરવાથી પ્રેમની દિશા બદલાઈ જશે અને જીવનમાં પરમ વિનય, શ્રદ્ધા, સેવાતત્ત્વરતા આદિ અનેકાંક્ષા ઉત્તમ ગુણોનો ક્રમશઃ આવિર્ભાવ થશે.

(૫) પદાર્થનો અનિર્ઝય ટાળવો : ઉપરોક્ત સાધનોની ક્રમિક ઉપાસનાઓ દ્વારા જેની બુદ્ધિ નિર્ભળ થઈ છે અને વૈરાગ્ય-વિવેકાદિ ગુણો પ્રગટ્યાં છે તેવો ઉત્તમ સાધક, હવે સદ્ગુરુના બોધ અને તેમની આજ્ઞાનુસાર શાસ્ત્રાભ્યાસ-તત્ત્વાભ્યાસ કરીને, શરીરાદિ પદાર્થોથી જુદું પોતાનું સાચું સ્વરૂપ જાણીને-અભ્યાસીને, ‘જ્ઞાનસ્વભાવી આત્મા જ માદું મૂળ સ્વરૂપ છે,’ એમ સ્વતત્ત્વનો નિર્ઝય કરે છે.

આમ, જગતના સર્વ સ્થૂળ પદાર્થોમાંથી જ્ઞાનરૂપી મુખ્ય લક્ષણવાળો જે આત્મરૂપી નિજપદાર્થ, તેને દીર્ઘકાળના ગુરુમુખી બોધ અને સત્તાસ્ક્રોના અભ્યાસથી જુદો જ્ઞાણવો અનિવાર્ય છે. જગતના બાધ્ય દેશ્યમાન પદાર્થો, શરીર, ઈન્જિન્યો, શાસોર્થ્યવાસ અને સંકલ્પ-વિકલ્પોથી પાર સહજ જ્ઞાનસ્વરૂપ આત્માને વૈરાગ્યથી, અભ્યાસથી, સત્તસંગની ઉપાસનાથી, ગુરુગમથી અને સૂક્ષ્મ ચિંતનથી કરીને જ્ઞાણવાનો સતત ઉદ્ઘમ કરવાની જ્ઞાની ભગવંતોની આજ્ઞા છે. આમ, જ્ઞાન - વૈરાગ્યની સતત વૃદ્ધિ, સાચા ભક્તિભાવની વૃદ્ધિ, યથાયોગ્ય

ઈન્જિયઝય, સર્વ જીવ સાથે મૈત્રીપૂર્ણ વ્યવહાર અને ઉત્તમ મુમુક્ષુના કથા તેવા વિવિધ સદ્ગુણોને પ્રગતાવવાના સત્તુરૂપાર્થ દ્વારા ઉત્તમ સત્તાત્રતાની પ્રાપ્તિ અને શ્રી સદ્ગુરુના બોધનું યથાયોગ્ય અવધારણ - આવી બહુમુખી સાધનાના સમન્વયથી યથાર્થ આત્મબોધનો ક્રમશઃ ઉદ્ય થાય છે. યથા :

“કખાયની ઉપશાંતતા, માત્ર મોક્ષ અભિલાષ;
ભવે ખેદ, અંતર દયા, તે કહિયે જિજ્ઞાસ.
તે જિજ્ઞાસુ જીવને, થાય સદ્ગુરુ બોધ;
તો પામે સમક્રિતને વર્તે અંતરશોધ.”

-આ.સિ.શાસ્ક

“છે દેહાદિથી બિન આતમા રે;

ઉપયોગી સદા અવિનાશ, મૂળ...

એમ જ્ઞાને સદ્ગુરુ ઉપદેશથી રે;

કહું જ્ઞાન તેનું નામ ખાસ, મૂળ...”

“અતો વિચાર: કર્તવ્યો, જિજ્ઞાસો: આત્મવસ્તુન:
સમાસાદ્ય દયાસિન્ધુ, ગુરું બ્રહ્મ વિદુત્તમ્ ||”

(૧૫/ વિવેક ચૂડામણિ)

દીર્ઘકાળ સુધી યથાર્થ બોધનો પરિચય

સાધનામાં કઈ કરી ખૂટે છે તે શોધી કાઢવું; નહિતર જ્ઞાની પુરુષને શરાણે જઈ તેમને પૂછવું. આ પ્રકારે જે મુમુક્ષુ રૂપી સાધના કરે તેને જ કાર્યસિદ્ધ થાય છે, બીજા કોઈને નહિ; કારણ કે પરમાર્થ મોક્ષમાર્ગ એક જ છે, અનેક નથી. હા, સાધનો જરૂરથી અનેક છે, પરંતુ તે બધા પણ પરમાર્થને પોષનારા હોવા જોઈએ

વર્તમાનકાળના મોટાભાગના સાધકોને પૂર્વભવોનું આધ્યાત્મિક ભાથું ઘણું ઓછું હોય છે, તેથી શ્રદ્ધા તથા ધીરજપૂર્વક સાધના ચાલુ રાખવી અને નિરાશ થયું નહિ. આ પ્રમાણે ટૂંકમાં - આત્મજ્ઞાનપ્રાપ્તિના ઉપાયો, કમ અને વિધિની સંક્ષિપ્ત પ્રયોગલક્ષી વિચારણા થઈ. પોતાને આધ્યાત્મિક સાધક માનીને સંપર્કમાં આવતા ઘણાં મુમુક્ષુઓમાં વૈરાગ્યની અને અંતરંગ જિજ્ઞાસાની ઘણી ખામી અમોને દેખાઈ છે/અનુભવાઈ છે. પોતે પાંચ - દસ વર્ષ સુધી સત્તસંગ અને સાધના કરે અને છતાં પણ અમુક ચોક્કસ વિકાસ

ન સાધી શકાય તેમને માટે પરમ તત્વજ્ઞ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીએ નીચે પ્રમાણે અભિપ્રાય, આજ્ઞા અને ચેતવણી આપેલ છે; માટે આ વચ્ચનોને પોતાના જીવનમાં ઉતારવા ફરી ફરી પ્રયત્નો કરવા.

(a) સત્સંગ થયો છે તેનો શો પરમાર્થ? સત્સંગ થયો હોય તે જીવની કેવી દશા થવી જાઈએ? તે ધ્યાનમાં લેવું. પાંચ વરસનો સત્સંગ થયો છે તો તે સત્સંગનું ફળ જરૂર થતું જોઈએ અને જીવે તે પ્રમાણે વર્તવું જોઈએ. એ વર્તન જીવે પોતાના કલ્યાણના અર્થે જ કરવું પણ લોકોને દેખાડવા અર્થે નહીં. જીવના વર્તનથી લોકોમાં એમ પ્રતીત થાય કે જરૂર આને મહ્યા છે તે કોઈ સત્પુરુષ છે. અને તે સત્પુરુષના સમાગમનું, સત્સંગનું આ ફળ છે તેથી જરૂર તે સત્સંગ છે એમાં સંદેહ નહીં.

વારંવાર બોધ સાંભળવાની ઈચ્છા રાખવા કરતાં સત્પુરુષના ચરણ સમીપમાં રહેવાની ઈચ્છા અને ચિંતના વિશેષ રાખવી. જે બોધ થયો છે તે સ્મરણમાં રાખીને વિચારાય તો અત્યંત કલ્યાણકારક છે.

(ઉપદેશધ્રાયા-૩)

(b) સત્પુરુષ કરતાં મુમુક્ષુનો ત્યાગ વૈરાગ્ય વધી જવો જોઈએ. મુમુક્ષુઓએ જાગૃત થઈ વૈરાગ્ય વધારવો જોઈએ. સત્પુરુષનું એક પણ વચ્ચન સાંભળી પોતાને વિષે દોષો માટે બહુ જ ખેદ રાખશે, અને દોષ ઘટાડશે ત્યારે જ ગુણ પ્રગટશે. સત્સંગસમાગમની જરૂર છે. બાકી સત્પુરુષ તો જેમ એક વટેમાર્ગું બીજા વટેમાર્ગુને રસ્તો બતાવી ચાલ્યો જાય છે, તેમ બતાવી ચાલ્યા જાય છે. ગુરુપદ વધારવા કે શિષ્યો કરવા માટે સત્પુરુષની ઈચ્છા નથી. સત્પુરુષ વગર એક પણ આગ્રહ, કદાગ્રહ મટતો નથી. દુરાગ્રહ મટચો તેને આત્માનું ભાન થાય છે. સત્પુરુષના પ્રતાપે જ દોષ ઘટે છે. ભાન્તિ જાય તો તરત સમ્પ્રક્રત્વ થાય.

સાધનામાં ઓટ આવે ત્યારે અવશ્ય સત્સંગની અને એકાંત પવિત્ર ક્ષેત્રની ઉપાસના કરવી, વારંવાર પ્રભુપ્રાર્થના કરવી તેમજ હદ્યપૂર્વકના ભાવ સહિત

પ્રાયશ્રિત કરવું. આ ઉપરાંત સંતોના ચિંત્રોનું વારંવાર ભક્તિભાવપૂર્વક સ્મરણ કરવું. આમ કરવાથી મોહનું બળ ઘટે છે અને રૂડે પ્રકારે પુણ્યવૃદ્ધિ થાય છે, ચિત્તપ્રસંશીલન વધે છે. સાધકના ઉત્સાહમાં વણો વધારો થઈ જાય છે. કમશા: અંતરાયોનું બળ ઘટે છે અથવા અંતરાયો ટળી જાય છે.

સાધનાકાળ દરમ્યાન, અનાગ્રહબૃદ્ધિ સહિત સત્યના બધા પાસાઓને સ્વીકારવા અને કોઈ અમુક જ નય, મત, પક્ષ, પંથ, સાધન, વ્યક્તિ કે પદ્ધતિનો હઠાગ્રહ કરવો નહિં. બસ, સદ્ગુરુએ અને સત્શાસ્ત્રોએ ચીધિલા સાધનોને સાવધાનીપૂર્વક આત્મસાત્ર કરતા જવા તો અવશ્ય ચિત્તવૃત્તિ એકાગ્ર, શુદ્ધ અને અંતર્મુખ થાય છે અને નિર્વિકલ્પ આત્મદશા પ્રગટે છે.

ઉપસંહાર

જો સાધક પોતે સાચો બને, આત્મદર્શનની તીવ્ર જંખના પ્રગટાવે અને ઉપરોક્ત સાધનાપદ્ધતિથી ભાવપૂર્વકની સાધના કરતો જાય તો અવશ્ય તેના જીવનમાં અનેકાંક સદ્ગુરુણો પ્રગટે છે, તેનું સમુચ્ચય વ્યક્તિત્વ બદલાવા માંડે છે અને થોડા જ વર્ષોમાં તે એવી દશાને પામે છે કે જ્યાં ચિંતની પ્રસંશતા, આત્માની શાંતિ અને બળવાન નિઃસ્પૃહતા સહિત સમતાનો ઉદ્ય થાય છે. રસ્તામાં વચ્ચે જે કીર્તિ, કંચન, કામની, કાચા, કુંબાદિની આસક્તિરૂપી વિવિધ વિષણો આવે તેમને વિવેકપૂર્વકના પુરુષાર્થથી અને ગુરુસાન્નિધિ, ગુરુગમ અને ગુરુકૃપાથી ઓળંગી જાય તો સુનિશ્ચિતપણે વિજયની પ્રાપ્તિ થશે જ એવી સર્વ જ્ઞાની પુરુષોની ગેરટી છે કારણ કે તેઓએ આ પ્રક્રિયામાંથી પસાર થઈને પ્રાપ્ત કરેલા સમાવિના આનંદને અનુભવીને પછી જ, સહજવાણીથી આ ઉપદેશ કર્યો છે.

સૌ ઉત્તમ મુમુક્ષુઓ જ્ઞાનીઓની આ અમૃતપ્રસાદીનો આસ્વાદ કરો અને તેના ફળરૂપે પ્રસંશતા, નિજાનંદ અને આત્મખુમારીનો અનુભવ કરો એ ભાવના સહિત,

ॐ શાંતિ: શાંતિ: શાંતિ:

પરમ પૂજ્ય શ્રી અમિતગાનિ આચાર્ય વિરચિત
શ્રી અમિતગાનિ સામાયિક પાઠ
એક અનુચિતન

પરમ પૂજય શ્રી અમિતગાત્રિ આચાર્ય વિરચિત

શ્રી અમિતગતિ સામાયિક પાઠ

એક અનુયિંતન

પૂજય બહેનશ્રી ડૉ. શર્મિષ્ઠાભેન સોનેજી (શ્લોક - ૨૮) પાંચ કારણોથી થાય છે. તેમાં કષાયભાવો-રાગદ્વેરુપી

संयोगतो दःखमनेकभेदं

यतोऽशनुते जन्मवने शरीरी ।

तत्स्त्रिधासौ परिवर्जनीयो

यियासुना निर्वृत्तिमात्मनीनाम् ॥२८॥

ଶତର୍ଥ :

यतः - केम्के, शरीरी - संसारी प्राणी, जन्मवने -
संसारदृष्टि वनमां, संयोगतः - संयोगना कारणे,
अनेकभेदं - अनेक प्रकारना, दुःखम् - दुःखने,
अशनुते - अनुभवे छे - पामे छे, अतः - अटले
आत्मनीनाम् - पोतानुं कल्याण करनारी, निर्वृतिम् -
मुक्ति, यियासुना - ईश्वनार ज्वने, संयोगतो -
ओवो संयोग, त्रिया परिवर्जनीय - त्रिष्ठ प्रकारथी
अटले मन-वचन-कायाथी छोडी टेवो जोईअ.

ગુજરાતી પદ્ધાનુવાદ

આ વિશ્વની કો વસ્તુમાં જો સ્નેહબંધન થાય છે,
તો જન્મમૃત્યુ ચક્કમાં, ચેતન વધુ ભટકાય છે;
મુજ મન, વચન ને કાયનો, સંયોગ પરનો છોડવો,
શુલ્ષ મોક્ષની અભિલાષનો આ માર્ગ સાચો જાણવો.

ગદ્યાનુવાદ :- જગતના કોઈપણ પદાર્થમાં જો રાગાદિનો સંબંધ થાય છે, તો આ ચેતનાઓની જન્મ મૃત્યુરૂપી દુઃખના ચક્રવામાં ફર્યા કરે છે, માટે મુક્તિના અભિલાષી જીવે શરીર, વચન અને મનના તરંગોડુપી સંયોગો દોડવા એ જ સાચો ભાર્ગ છે.

વિશેષાર્થ: આ ગાથામાં - ધર્મધ્યાનનો અભ્યાસ કરીને કેવી રીતે સમતાની પ્રાપ્તિ કરવી તે વિષે આચાર્યશ્રી સમજાવે છે.

આ વાત સર્વ આર્થિકમાને સમૃત છે કે આ જીવ પોતે કરેલા કર્મબંધનના ફળરૂપે ચારે ગતિમાં રખી અન્તાં દ્વારા પામે છે. જીવને કર્મનું બંધન મુશ્ય

પાંચ કારણોથી થાય છે. તેમાં કષાયભાવો-રાગદ્વેષરૂપી ચારિત્રમોહના ભાવો તેને અહીં આચાર્યશ્રી ‘સ્નેહબંધન’ શર્જણ દ્વારા જણાવે છે. જેમ ચુંબકીય ક્ષેત્રમાં આવેલી સોંય ચુંબકને ચોંટી જાય છે, એમ જ્યારે આ જીવ રાગદ્વેષ આદિ વિભાવભાવો કરે ત્યારે તેને અનુરૂપ સૂક્ષ્મ કર્મ-પરમાણુઓ કર્મસિદ્ધાંત અનુસાર આ આત્માને અવશ્ય ચોંટી જાય છે. તેના ફળરૂપે આ જીવ શરીર, ગતિ, આયુ આદિ કર્મ પામી, પાપ-પુણ્યના આધારે આધિ-વ્યાધિ-ઉપાધિ, જન્મ-જરા-મૃત્યુ આદિ ત્રિવિધ તાપ રૂપ હુંખોને ભોગવે છે. સામાન્ય જીવો તેવા ઉદ્ય વખતે ફરીથી એવા જ ભાવો કરી સંસારમાં પરિભ્રમણ કર્યા કરે છે, જ્યારે જગૃત સાધક-સમ્યકુદ્દાષ્ટિ જીવો ‘સમભાવ’ રાખીને તે કર્મફળોને વેદે છે, જે દ્વારા તે કર્મોની નિર્જરા કરી આત્મોન્તતિના પંથે આગળ વધે છે.

ઉપરોક્ત સિદ્ધાંત સમજને સાધકે એટલે જે મોક્ષના અભિલાષી છે તેમને આચાર્યશ્રી આજ્ઞારૂપે બોધ આપે છે :- જ્યાં સુધી દુનિયાનાં પદાર્થોનો, પ્રસંગોનો, વ્યક્તિઓનો સંબંધ સાચો-લાલો લાગે ત્યાં સુધી પરમાત્મા, સદગુરુ તથા તેમની વાણી પ્રત્યે પ્રેમ જાગે નહીં. શ્રી સદગુરુના બોધ દ્વારા સંસારનું સ્વરૂપ જાણવાથી સાચો વૈરાગ્યભાવ પ્રગટે અને તે દ્વારા આ જીવને જડ-ચેતનનો, સ્વ-પરનો વિવેક પ્રગટે. એવા વૈરાગ્ય, વિવેક અને સદગુરુની ભક્તિ ગ્રણેના સમન્વયથી આત્મતત્વની સમજણ-શ્રદ્ધાન અને અનુભવ થાય.

આચાર્યશ્રી કરુણાભાવથી સૂક્ષમબોધ આપે
છે કે હે ભવ્ય ! તું જડ-કર્મ પરમાણુઓના સમૂહરૂપ
એકદેત્તાવગાહે રહેલા આ પરદવ્ય રૂપ શરીરનો મોહ
છોડી દે. તે પુદ્ગલ-રૂપી છે. સ્પર્શ-રસ-ગંધવાળું છે.
તે માત્ર સંયોગ-સંબંધે છે તેમ માન.

એવી રીતે વચન એટલે શબ્દ ભવે વ્યવહારથી આત્માના કહેવાય છે - તે પણ નિશ્ચયથી તો પુદ્ગલ પદાર્થ જ છે કારણ કે ભાષા-વચન કર્મના ઉદ્યથી જ જીવને પ્રાપ્ત હોય છે. તે માત્ર સંયોગરૂપ છે.

કલ્પના-સંકલ્પાવિકલ્પોનું માધ્યમ એવું જે દ્રવ્યમન તે પણ પુદ્ગલ પદાર્થ છે. તેને નોઈન્દ્રિય કહીએ છીએ. મનુષ્ય નામકર્મના ઉદ્યથી આપણને સંજીવ પંચનિદ્રયપણું પ્રાપ્ત થયું છે તે પણ સંયોગ છે. પર-સ્વરૂપ છે.

ઉપરોક્ત મન, વચન, કાયાના સંયોગને સિદ્ધાંતમાં બદ્ધ નોકર્મ કહે છે. સંસારના બાધ્ય પદાર્થો જે આત્મા સાથે એકથેત્રાવગાહ જોડાયેલા નથી તેને અબદ્ધ નોકર્મ કહીએ છીએ. તે માત્ર બાધ્ય સંયોગરૂપ છે.

આ બધા સંયોગરૂપ જે પુદ્ગલ પદાર્થો છે તે પર-સ્વરૂપ છે, માટે હૈય છે એમ જાણી તે સર્વ પદાર્થોનો સાધકે અપરિય કરવો, ત્યાગ કરવો એ જ 'અસંગપદ' ની પ્રાપ્તિનો ઉપાય છે.

આ ઉપરાંત આત્મા જે રાગદ્રોષ આદિ ભાવો પૂર્વકર્મના ઉદ્યને વશ થઈને કરે છે તે પણ પરદ્રવ્ય છે કારણ કે કાયમ નથી રહેતા માટે એવા પરભાવો - વિભાવભાવોનો પણ ત્યાગ કરવો અને પૂર્વે બાંધેલા દ્રવ્યકર્મના ઉદ્યથી થતા સુખ-દુઃખના સંયોગો તેને પણ 'સમતા' ભાવથી સહન કરવા તે જ શુદ્ધભાવને નિર્વિકલ્પ સ્વભાવભાવને પ્રાપ્ત કરવાનો ઉપાય છે.

પરમાગમ શ્રી સમયસારની ૧૮, ૨૦, ૨૧ મી ગાથામાં આચાર્યપ્રવરશ્રી કુંદુંદસ્વામી ફરમાવે છે કે જે જીવ નોકર્મ (સચિત, અચિત કે ભિશ્ર પરદ્રવ્ય), દ્રવ્યકર્મ તથા ભાવકર્મને પોતાના માને છે તે અજ્ઞાની છે. ત્યારપછી ૨૨ મી ગાથામાં જ્ઞાનીનું સ્વરૂપ કહે છે,

- "અયથાર્થ આત્મવિકલ્પ આવો, જીવ સંમૂહ આયરે; ભૂતાર્થને જાણોલ જ્ઞાની, એ વિકલ્પ નહીં કરે."

- શ્રી સમયસાર ગાથા-૨૨.

- શ્રી સદ્ગુરુચરણપણમસ્તુ

સમયક તપ ...

પાના નં. ૧૪ પરથી ચાલુ...

વસ્તુમાં હોવી જોઈએ, નહીં તો શુભ ધ્યાનની જગ્યાએ અશુભ ધ્યાન થઈ જશે. "નિર્દોષ વસ્તુ તેને કહે છે કે જેના ચિંતનથી મોહ-રાગ-દ્રેષ્ણની ઉત્પત્તિ ન થાય." વીતરાગશૂત એવી જ એક નિર્દોષ વસ્તુ છે, જેનાથી મોહ-રાગ-દ્રેષ્ણની ઉત્પત્તિ ન થઈને ઉપયોગ એકાગ્ર અને વિશુદ્ધ થાય છે. માટે શ્રી જિનેન્દ્રાદેવે વિવિધ પ્રકારે તે વીતરાગશૂતનું ચિંતન કરવાનો આદેશ આપ્યો છે, જેથી ઉપયોગ સહજ જ પવિત્ર અને એકાગ્ર થઈ જાય છે. આ વીતરાગશૂતનું ચિંતન તત્વચિંતન કહેવાય છે. આ તત્વચિંતનથી અજ્ઞાન અને વિભાવનો નાશ થઈ જીવ નિશંક, નિર્ભય થઈને પોતાના સ્વરૂપમાં સ્થિરતા કરે છે. ધર્મધ્યાનનું આ જ કાર્ય છે.

દુઃખ છે દિવ્યતાનું વરદાન ! ...

પાના નં. ૧૮ પરથી ચાલુ...

યજનું શુભકાર્ય સમાપ્ત કરી દ્વારકા જતાં પૂર્વે શ્રીકૃષ્ણ માતા કુંતીને મળે છે અને એમને કશુંક માંગવાનું કહે છે ત્યારે કુંતી કહે છે કે એને કોઈ વસ્તુની ઈચ્છા નથી. કેવળ કૃપાની ઈચ્છા છે અને એમ કહીને શ્રીકૃષ્ણને કહે છે કે તમે જગતનિયંતા છો અને તમે જ સદા અમારું રક્ષણ કરો છો. આ રીતે માતા કુંતી શ્રીકૃષ્ણની સુતિ કરે છે અને ધતાં ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ એમને કશુંક માંગવાનો આગ્રહ કરે છે, ત્યારે કુંતી કહે છે, 'હે જગતાથ, અમે એટલું જ માગ્યોએ છીએ કે અમને અહરિનશ દુઃખ પ્રાપ્ત થાયો, જેથી અમે આપનું સ્મરણ ભૂલીએ નહીં. બસ, આ જ વરદાન આપો.' અને સારંગપાણિ શ્રીકૃષ્ણએ 'તથાસ્તુ' કહ્યું.

આનો અર્થ જ એટલો કે દુઃખ એ આંતરદર્શિન કરાવે છે, અધ્યાત્મના પંથે પ્રયાણ કરાવે છે અને આત્મદર્શિ કરાવે છે. આમ, સુખ અને દુઃખ એ સંતને માટે જીવનભાધ્ય ઘટના છે. આનંદ કે આધાત એના ચિંતને લેશમાત્ર વિચલિત કરી શકતા નથી, કારણ કે એના ચિંતની ભાવસમાધિ તો કોઈ ઓર ભૂમિ પર વિહરતી હોય છે.

સમ્યક્ તપ (ક્રમાંક-૧૫)

ગ્રા. ગ્ર. સુરેશજી

रौद्रध्यानना प्रकार

(۱) હિંસાનંદી :- કોઈને માર્ગને કે મન દુભાવી પ્રસત્ર થવું તે હિંસાનંદી રૌદ્ર ધ્યાન છે. આને કૃત, કારિત, અનુમોદના આ ત્રણે પ્રકારે લેવું અર્થાત્ કોઈની સ્વયં હિંસા કરીને કે બીજા પાસે કરાવીને કે કરતાં હોય તેમની અનુમોદના કરીને પ્રસત્ર થવું. આપણને કોઈથી હિંસા - દ્વારા હોય તેનું કર્મદયથી કાંઈક ખરાબ થાય અને આપણે તેમાં પ્રસત્ર થઈએ તે પણ આ શ્રેષ્ઠીમાં જ આવે છે. ચોથા - પાંચમાં ગુણસ્થાનમાં જો કે કોઈની અકારણ હિંસાના ભાવ રહેતા નથી, તો પણ કયારેક શત્રુ પર વિજય પ્રાપ્ત કરીને અથવા અબ્રહાનું સેવન કરીને જે સંતુષ્ટિનો અનુભવ થાય છે તે આ રૌદ્રધ્યાનની શ્રેષ્ઠીમાં આવે છે.

(२) મૃષાનંદી :- જૂહું બોલીને અંદરથી પ્રસત્ત થવું મૃષાનંદી રોક્રધ્યાન છે. જૂહું બોલીને પોતાનું કામ કઠાવી લેવાથી થતી ખુશી અથવા કોઈને છળ દ્વારા મૂર્ખ બનાવીને પોતાની કાર્યસિદ્ધિ કરીને પ્રસત્ત થવું અથવા પોતાના શત્રુ આહિના વિરુદ્ધમાં જૂઠી સાક્ષી આપી રાજી થવું કે જૂહું બોલીને વ્યવસાય કરી તેમાં નફો થતાં રાજી થવું કે વાક્યાતુર્ય, કુતર્કથી પ્રતિવાદીને હરાવીને પ્રસત્ત થવું, પોતાની વાક્ય ચતુરાઈથી લોકોમાં પોતાની જૂઠી માન્યતાઓ મનાવડાવીને પ્રસત્ત થવું ઈત્યાદિ બધા મૃષાનંદી રોક્રધ્યાનના ઉદાહરણ છે. ચોથા-પાંચમાં ગુણસ્થાનવર્તી ધર્માત્મા જૂહું બોલીને અંદરથી આનંદિત થતાં નથી, તો પણ પોતાનો કુટુંબ-પારિવાર કોઈ સંકટમાં હોય ત્યારે થોંણું જૂહું બોલીને તે મુસ્લીમતમાંથી નીકળી જતાં સંતુષ્ટિ થાય છે, ઈત્યાદિ પ્રકારે રોક્રધ્યાન સંભવિત હૈ.

(उ) यौर्यानंदी :- योरी करीने प्रसन्न थवुं ते यौर्यनंदी रौद्रध्यान छे. योरीमां सङ्कणता भणता खुश थवुं अथवा योरीनो माल सस्तामां भणी जतां प्रसन्न थवुं अथवा पोतानी योरी करवानी चतुराई (कणा) पर गौरव करवुं के कोई अन्यने योरीना उपाय (कणा)

શિખવાડીને પ્રસન્ન થવું અથવા પોતાના અપરાધને છુપાવવામાં સફળતા મળતા પ્રસન્ન થવું કે ચોરીછુપીથી વ્યબિચાર આદિ વિષયસેવનમાં સફળતા મળતા પ્રસન્ન થવું અથવા ગુરુ આદિથી પોતાના દોષો સંતારીને પ્રસન્ન થવું કે ટેક્સ ન આપવો પડે એટલે પોતાની વધારાની ધન-સંપત્તિ સરકારથી છુપાવી રાખી પોતાને ચતુર માનવો અથવા નોકરી-વ્યવસાય આદિમાં પોતાના સ્વામીના કામનો સમય ચોરીને તે સમયે અન્ય મોજમસ્તી કરી આનંદિત થવું ઈત્યાદિ બધાં ચૌર્યાનંદી રૌદ્રધ્યાનના ઉદાહરણ છે. ચોથા-પાંચમા ગુણસ્થાનમાં જો કે ઉપરોક્ત મુકારના ભાવ તો નથી થતાં તો પણ કદાચિત્ પોતાનાથી કોઈ મોટો દોષ થઈ જાય જેણે ગુરુ કે પરિજ્ઞનોને કહેવામાં લજજાનો અનુભવ થાય, એવો દોષ જ્યારે બધાની સામે પુઝ્યોદયથી ઉજાગર થતો નથી ત્યારે તેને જે સંતોષ મળે છે તે ચૌર્યાનંદી રૌદ્રધ્યાનની શ્રેષ્ઠીમાં આવી શકે છે.

(૪) પરિગ્રહાનંદી :- સચિત, અચિત અને મિશ્ર આ ત્રણો પ્રકારના પરિગ્રહોમાં આનંદ માનવો અને તેની વૃદ્ધિ થતાં ગ્રસન થવું તે પરિગ્રહાનંદી રોડધ્યાન કહેવાય છે. આમાં મિથ્યાત્વ-કૃપાયાદિ ૧૪ પ્રકારના અંતરંગ પરિગ્રહોનું પણ પોષણ કરીને સંતુષ્ટ થવું તેને ગણી લેવું.

પુત્ર - પુત્રી, પરિવાર, કુટુંબ આદિમાં વૃદ્ધિ થતાં
 પ્રસત્ત થવું અથવા ઘણા પુત્ર-પુત્રીઓ હોવાનો ગૌરવ
 કરવો, દુકાન, ફેક્ટરી, વ્યવસાય આદિને વધારીને
 પ્રસત્ત થવું, નવી ગાડી, ટી.વી. ઈત્યાદિ લાવીને
 ગૌરવનો અનુભવ કરવો, ઘણી બધી જમીન, સંપત્તિ
 સંગ્રહિત કરીને ગૌરવ અને સંતુષ્ટીનો અનુભવ કરવો,
 કુદેવ-કુગુરુ આદિની ઉપાસના - સેવા રૂપ મિથ્યાત્વનું
 પોખણ કરીને સંતુષ્ટ થવું કે ગૌરવનો અનુભવ કરવો,
 કોધાદિ કથાયોને વધારી પ્રસત્ત થવું, ઉપહાસ, હાસ્યાદિ
 કરીને આનંદિત થવું, રાગવર્ધક કાર્ય કરીને પ્રસત્ત થવું,
 ઘણી બધી ભેટ, પુરસ્કાર આદિનો સંગ્રહ કરીને રાજી

થવું, પોતાની ધન-સંપત્તિનું વારંવાર સમરણ કરીને પુલકિત થતા રહેવું, પોતાના તથાકિથિત અનુયાયીઓની સંખ્યા વધતા પ્રસંગ થવું ઈત્યાદિ પરિગ્રહાનંદી રૌદ્રધ્યાનના ઉદાહરણ છે. ચોથા-પાંચમાં ગુણસ્થાનમાં પરિગ્રહ પ્રત્યે ઈષ્ટબુદ્ધિ નથી પરંતુ પુષ્યોદયથી, જેમ કે ચક્રરત્નની ઉત્પત્તિ, ઘટભંડ પર વિજય, પોતાના વ્યવસાયમાં સહજ વૃદ્ધિ, સંતાતોત્પત્તિ ઈત્યાદિમાં થોડી ધણી પ્રસંગતા સંભવિત છે, જે રૌદ્ર ધ્યાન છે.

“આશય એ છે કે રૌદ્ર ધ્યાન સમસ્ત આપ્તિઓનો જનક છે, નરકનું નિમંત્રણ પત્ર છે, દુઃખોનો મહાસાગર છે. એવું જાણીને હાથ પર ચડી ગયેલ વિષવર સર્પની જેમ તેના ત્યાગ કરી દેવો જોઈએ અને તેના ત્યાગમાં જ આનંદિત થવું જોઈએ. એવી પરમાનંદ સ્વરૂપ ઋખભાદિ પરમેશ્વરોની આજ્ઞા છે.”

ત. ધર્મધ્યાન

સ્વરૂપ :- ધર્મનો અર્થ સ્વભાવ થાય છે તથા ધ્યાનથી તાત્પર્ય એકાગ્ર ચિંતન કરવું છે અર્થાત્ એકાગ્ર થવું ધર્મધ્યાન કહેવાય છે” અથવા “જે ધ્યાન કે ચિંતન સ્વભાવ તરફ લઈ જાય તે ધર્મધ્યાન છે.” અહીં સ્વભાવ તરફ જવાનો આશય પરિણામોની વિશુદ્ધિથી છે. સ્વભાવ પૂર્ણ શુદ્ધ છે તેથી આપણા ભાવ કે પરિણામ જેટલાં-જેટલાં વિશુદ્ધ, પવિત્ર (વાસનારહિત) થતાં જાય તેટલાં - તેટલાં આપણો સ્વભાવ તરફ આવતા જઈશું અને અંતમાં આપણો સ્વભાવમાં પૂર્ણ સ્થિર થઈ જઈશું. “જે ચિંતન દ્વારા આપણા પરિણામોની વિશુદ્ધિ થાય છે, તે ચિંતનને ધર્મધ્યાન કહે છે.” તેનું જ બીજું નામ ‘તત્વચિંતન’ પણ છે, જે - જે તત્વચિંતન આપણા પરિણામોને નિર્ભળ કરીને સ્વભાવ સન્સુખ કરે તે બધું ધર્મધ્યાન છે. આ ધ્યાન ચોથાથી સાતમા ગુણસ્થાન સુધી થાય છે. ચોથા ગુણસ્થાનથી નીચે નથી મનાયું કારણ કે ત્યાં સ્વભાવનું શ્રેદ્ધાન નથી. સ્વભાવના શ્રેદ્ધાન વિના સ્વભાવનું યથાર્થ ધ્યાન - ચિંતન થઈ શકતું નથી. ચોથા ગુણસ્થાનમાં સમ્યગ્દર્શન પ્રગટ થવાથી સ્વભાવનું યથાર્થ શ્રેદ્ધાન થઈ જાય છે, જેથી ધ્યાન સહજ સ્વભાવોનું થાય છે. તેનાથી પહેલાના ગુણસ્થાનોમાં સ્વભાવનો પરિયય ન હોવાથી ધ્યાન યત્ર-તત્ત્વ ભટકતું રહે છે, સ્વભાવની દિશા પકડી શકતું નથી, તેથી

ધર્મધ્યાનનો પ્રારંભ ચોથા ગુણસ્થાનથી બતાવાયો છે. સ્થૂળતા અને સૂક્ષ્મતાની અપેક્ષાએ તેના બે ભેદ છે - એક સવિકલ્પ તથા બીજું નિર્વિકલ્પ. જ્યારે ચિંતન એટલું સ્થૂળ હોય કે ચિંતનના વિકલ્પ (શુતવિચાર) આપણા બુદ્ધિગમ્ય હોય અર્થાત્ આપણા સ્થૂળ જ્ઞાનોપયોગમાં આવી શકે તેને સવિકલ્પક ધર્મધ્યાન કહે છે. આ ચોથા, પાંચમાં, છષ્ઠા ગુણસ્થાનમાં મુખ્યરૂપથી થાય છે. જ્યારે શુતવિચાર એટલા સૂક્ષ્મ હોય કે આપણી બુદ્ધિગમ્ય ના હોય અર્થાત્ આપણા સ્થૂળ જ્ઞાનોપયોગમાં ન આવી શકે તેને નિર્વિકલ્પ ધર્મધ્યાન કહે છે. આ ધ્યાન મુખ્યરૂપથી સાતમા ગુણસ્થાનમાં થાય છે. બસેની વિશુદ્ધિમાં અંતર હોય છે. સવિકલ્પથી નિર્વિકલ્પ ધ્યાન વધારે વિશુદ્ધ હોય છે, ઉપરોક્ત ચારે ગુણસ્થાનકોમાં કમશા: વિશુદ્ધ વધતી જાય છે.

આ ધર્મધ્યાન જ વર્તમાનમાં આપણા માટે એક માત્ર આશ્રયરૂપ છે કારણ કે આર્તધ્યાન અને રૌદ્રધ્યાન તો સર્વથા ત્યાગવા યોગ્ય છે તથા શુક્લધ્યાનની આપણી યોગ્યતા નથી અને આ કાળમાં તે સંભવિત પણ નથી. તેથી ધર્મધ્યાન જ એક માત્ર બાકી રહ્યું, જે આપણા ઉપયોગનો પરમકલ્યાણકારી આશ્રય છે. આ ધર્મધ્યાન જ હાલ આપણા મોકષનો હેતુ છે તેથી ચોવીસ કલાક આપણે આની જ ઉપાસના કરવી જોઈએ કારણ કે આગળનો માર્ગ બંધ છે તથા પાછળ આર્ત-રૌદ્રરૂપ ઊરી ખાઈ છે; જેમાં પડતા આપણે કયાં જઈશું તેની ખબર પણ નહીં પડે, માટે આ ધર્મધ્યાનના સ્વરૂપને સૂક્ષ્મતાથી સમજવાની જરૂર છે. જેથી તેની યથાર્થ ઉપાસના થઈ શકે.

ચિંતનના વિષયના આધારે ધર્મધ્યાનને મુખ્યરૂપથી ચાર શ્રેણીઓમાં વિભાજિત કરાયું છે. આ ચારેમાં ચિંતનના વિષયની વિવિધતા છે. છભરસ્ય જીવના ઉપયોગની ચંચળતાને ધ્યાનમાં રાખીને શ્રી ભગવાને વિવિધ પ્રકારના ચિંતનોથી તેને બાંધી રાખવા માટે અનેક પ્રકારના ચિંતનોનું નિરૂપણ કર્યું છે. વાસ્તવમાં ધ્યાનનું એકમાત્ર ધ્યેય પરિણામવિશુદ્ધ છે અથવા સ્વભાવમાં સ્થિરતા કરવી તે છે. તેના માટે ઉપયોગનું એકાગ્ર થવું આવશ્યક છે પરંતુ તે એકાગ્રતા નિર્દેખ

(અનુસંધાન પાના નં. ૧૦ પર)

આનંદના અંતરાયો

સમણ શ્રુતપ્રશાસ્ત્ર

આત્માનું બીજું નામ આનંદ છે. આનંદ કહો કે આત્મા કહો, એક જ વાત છે. પ્રાચીન શાબુદ્ધ આત્મા છે, આજનો શાબુદ્ધ આનંદ છે. પ્રાચીન લોકોને આત્મા શાબુદ્ધ વધુ ગમે, આજના મોર્઱ન લોકોને આનંદ શાબુદ્ધ વધુ ગમે. આત્મામાં રહેવું એટલે આનંદમાં રહેવું અને આનંદમાં રહેવું એટલે આત્મામાં રહેવું. આત્મા કરતા આનંદ શાબુદ્ધ આપણા લોકોની વધુ નજીક છે. આત્મા શાબુદ્ધ આવે એટલે શ્રદ્ધા કરવી પડે. આનંદ તો રોજ અનુભવાતો વિષય છે. આનંદ એ આત્માનો સ્વભાવ છે. જ્યાં સુધી હું આત્માને ન ઓળખું ત્યાં સુધી નિશ્ચય દસ્તિએ હું આનંદમાં હું એમ ન કહી શકાય. સમ્યગુર્દર્શન ન થાય ત્યાં સુધી હું આનંદમાં હું એવું ચોક્કસપણે ન કહી શકાય.

વ્યવહારમાં હું આનંદમાં હું, એવું બોલવું અલગ વાત છે કેમકે દુનિયા વ્યવહારથી ચાલે છે. આ વ્યવહારનું સત્ય બીજા માટે છે, એ વ્યવહારું સત્ય મને કામ આવતું નથી. મને કોઈ પૂછે કે, ‘કેમ છો સમાણજી?’ એટલે હું કહું: આનંદ - મંગળ. આ મારો વ્યવહાર છે. બાકી આપણે હંમેશાં આનંદમાં નથી રહી શકતા. આપણે સુખ અને પ્રસંગતા વચ્ચે જોલા ખાતા હોઈએ છીએ. આનંદ કંઈક અલગ જ દુનિયાનો અનુભવ છે. આનંદનો સંબંધ પર સાથે છે જ નહીં, સ્વ સાથે છે. સ્વ સાથે જ્યારે તમે થોડી વાર માટે પણ જોડાવ છો ને ત્યારે તમને આનંદની જલક મળશે.

પંતંજલિ ઋષિએ યોગસૂત્રમાં કહું છે: “નિર્વિચાર ક્ષણમાં આનંદનો અનુભવ થાય છે.” ક્યારેક થોડીક વાર ધ્યાનમાં નિર્વિચાર રહેવાની કોશિશ કરજો. માત્ર સાંભળવું જ પર્યાત્મ નથી. સાંભળ્યા પછી જો નિર્વિચારમાં જવાની સાધના ન થઈ તો ધર્મ આરાધના સાર્થક નહીં થાય. સવારે થોડીવાર, યા

રાત્રે સૂતા પહેલાં થોડી વાર અથવા રાત્રે ઊંઘ ઊડી જાય ત્યારે આવી રીતે શાંત થઈને ધ્યાનમાં બેસજો. થોડા અભ્યાસ પછી, કદાચ પાંચ મિનિટ માટે પણ આપણે મોક્ષમાં છીએ એવો અનુભવ થશે. આ જીવનમાં મૃત્યુ આવે એ પહેલાં થોડો થોડો આ સ્વાદ લઈ લેવા જેવો ખરો. આપણી શ્રમણ પરંપરા પૂરી ધ્યાનની જ પરંપરા છે. જૈનોના ચોવીસે તીર્થકરો ધ્યાન અવસ્થામાં તમને દેરાસરમાં જોવા મળશે. પરમ કૃપાળુદેવનું ચિત્રપટ પણ ધ્યાન અવસ્થામાં જ છે ને! હવે આનંદના અંતરાયો જોઈએ.

પહેલો અંતરાય: પ્રમાદ

આ આનંદ એ જો આપણો સ્વભાવ છે, તો અનુભવમાં કેમ નથી આવતો? કેમ કે વચ્ચે અંતરાયો આવે છે. આનંદના મુખ્ય ત્રણ અંતરાયો છે. આનંદનો પહેલો અંતરાય છે: પ્રમાદ. જ્યાં પ્રમાદ છે ત્યાં આનંદથી આપણે લાખો યોજન દૂર છીએ. પરમ-કૃપાળુદેવે આ પ્રમાદ માટે પ૦૫ નંબરના પત્રમાં લખ્યું છે: “હે જીવ ! આ કલેશરૂપ સંસાર થકી, વિરામ પામ, વિરામ પામ; કાંઈક વિચાર, પ્રમાદ છોડી જાગૃત થા ! જાગૃત થા !! નહીં તો ચિંતામણિ જેવો આ મનુષ્યદેહ નિષ્ફળ જશે.”

અનુભવમાંથી જે સત્ય પ્રગટ થાય એના શાબુદ્ધ વધુ અસર કરતા હોય છે. આવું વાક્ય તો કોઈ વિદ્વાન પણ લખી શકે પણ તેની અસર એટલી ન થાય જેટલી જ્ઞાનીની અનુભવવાણીની થાય. કૃપાળુદેવ આપણાને પ્રમાદ છોડી, જાગૃત થવાની પ્રેરણા આપે છે. જો જ્ઞાના નહીં તો મનુષ્ય જેવો દુર્લભ ચિંતામણિ જન્મ વ્યર્થ જશે. મરતી વખતે કોઈ પૂછે કે આ જન્મ સફળ ગયો કે નિષ્ફળ ગયો? શું જવાબ આપીશું? ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રમાં છત્રીસ વાર ટકોરા મારીને મહાવીર પ્રભુ ગૌતમને કહે છે કે એક સમય માત્ર પણ પ્રમાદ ન કર. પ્રમાદનો અર્થ એ છે

કે આત્મકલ્યાણના કાર્યમાં સુસ્ત ન બનો, આત્માનું હિત સાધવામાં કાલ ઉપર ટાળો નહીં અને એ હિતને ગૌણ કરી, સીક્યા, રાજક્યા, ભોજનક્યા અને દેશની કથામાં વ્યસ્ત ન રહો, મસ્ત ન રહો.

આપણે ત્યાં પ્રમાદ બે પ્રકારના બતાવ્યા છે: એક દ્વય પ્રમાદ એટલે કે અરુચિ, આળસ, કંટાળો અને વ્યર્થની કથાઓ કરવામાં રસ લેવો તે. બીજો છે ભાવ પ્રમાદ એટલે કે ધર્મમાં, આત્મહિત માટેના કાર્યમાં ઉત્સાહનો અભાવ. આ બંને પ્રમાદ છોડી જાગૃત થવાનું છે.

પત્રાંક-૮૭૫ માં પ્રમાદ વિશે કૃપાળુદેવ થોડી વાત કરે છે. લખે છે કે, “ચક્રવર્તીની સમસ્ત સંપત્તિ કરતાં પણ જેનો એક સમયમાત્ર પણ વિશેષ મૂલ્યવાન છે એવો આ મનુષ્યદેહ અને પરમાર્થને અનુકૂળ એવા યોગ સંપ્રામ છતાં જો જન્મમરણથી રહિત એવા પરમપદનું ધ્યાન રહ્યું નહીં તો આ મનુષ્યત્વને અધિક્ષિત એવા આત્માને અનંત વાર વિકાર હો!”

એક શબ્દમાં કહીએ તો પ્રમાદી આત્માને વિકાર છે. ખબર છે કે માનવભવના સમયની કેટલી કિંમત છે અને પરમાર્થને પામવાના બધા જ સાધનો પણ ઉપલબ્ધ છે, છતાં જે સમયનો ઉપયોગ આત્મધ્યાન માટે ન કરે તો વ્યર્થ છે. પ્રમાદી એટલે શું? જે વસ્તુ મળી હોય છતાં તેનો ઉપયોગ ન કરે તો એ પ્રમાદી છે.

પ્રમાદને છોડવો એ કપરી સાધના તો છે જ, લક્ષ્ય બનાવી લો અને સતત અભ્યાસ કરો તો કશું જ કઠિન નથી.

બીજો અંતરાય છે: મોહ

પ્રેમ અને મોહમાં ફરક છે. અપેક્ષાશૂન્ય મોહ એ પ્રેમ છે અને અપેક્ષા સાથેનો પ્રેમ એ મોહ છે. સંસારમાં લગભગ બધે મોહ જ દેખાય છે. સંસારમાં રહીને પ્રેમ કરનારા વિરલા આત્માઓ હશે. એટલે જ આપણે દુઃખી થઈએ છીએ. દુઃખી થવું જીવનો સ્વભાવ નથી પણ અજ્ઞાનના કારણે દુઃખી થઈએ છીએ. પરને પોતાનું માનીએ છીએ અને સ્વની ઉપેક્ષા કરીએ છીએ, આ આપણું અજ્ઞાન છે. અનિત્ય આદિ બાર ભાવનાનું સમ્યક્ પ્રકારે ચિંતન કરવામાં

આવે તો મોહની ગાંઠ ઢીલી થઈ શકે છે.

વાસ્તવમાં હું આનંદ ભોગવવા માટે જન્મ્યો છું, દુઃખી થવા માટે નહીં, રોજ આ મંત્રનું સુરાજ કરજો. રોજ સવારે ઊઠીને ત્રણ વાર આ વાક્ય રીપિટ કરજો કે હું આનંદ સ્વરૂપ છું અને આનંદમાં રહેવું એ જ મારો સ્વભાવ છે. આવા ભાવ કરશો તો ડિપ્રેશન બાજુમાં પણ નહીં આવે.

ત્રીજો અંતરાય છે: પરિણામો પ્રત્યેની જગૃતિનો અભાવ

પરિણામ એટલે ભીતરના ભાવો. પરિણામોમાં જગૃતિ રાખવી આ ચોવીસ કલાકનો ધર્મ છે. આખાય અધ્યાત્મનું શાસન આ ‘ભાવ’ ઉપર ટેલું છે. ‘ભાવ’ બગડે તો જીવને એ સાતમી નારકીમાં લઈ જાય અને એક સારો ભાવ કેવળજ્ઞાન અપાવી શકે છે. તાંદુલ મત્સ્યનું દણ્ણાંત શાસ્ત્રમાં આવે છે. એક જરા જેટલા ચોખાના દાણા જેવો તાંદુલ મત્સ્ય, મહામત્સ્યના પાંપણ ઉપર રહે છે. એ મહામત્સ્યના મોઢામાં સમુદ્રના કેટલાય માછલાં આવે અને જાય, થોડાને માંડ ખાઈ શકે, બાકી એમને એમ નીકળી જાય. બધાને ના ખાઈ શકે. ભૂખ પૂરી થઈ જાય પછી ખાવાનો કોઈ અર્થ નથી, કેમકે તે મત્સ્ય છે, માણસ નથી. માણસ તો ગમે ત્યારે ખાય ને? ઉપર તાંદુલ મત્સ્ય વિચારે છે કે આ કેવું ભોળું ગ્રાણી છે! આટલા ભધા માછલાં આવીને એમને એમ ચાલ્યા જાય, કંઈ ભાન પડતું નથી આને! આ જગ્યાએ હું હોઉં તો એકને પણ મૂકું નહીં! આટલો અશુદ્ધ ભાવ કરે છે. તેનું આયુષ્ય માત્ર ૪૮ મિનિટ છે, છતાં એટલા સમયમાં એક ખોટા ભાવથી સાતમી નારકીનો બંધ કરી નાખે છે. એ તાંદુલ મત્સ્યે એક પણ માછલાને માર્યો નથી પણ ભાવથી હિંસા કરી નાખી. જો આવો ખરાબ ભાવ કરીને હુર્ગિતિમાં જઈ શકાય તો એક સારો ભાવ કરીને સદ્ગતિમાં કેમ ના જઈ શકાય? આપણી અંદરના પરિણામો કેવા છે તેની પોતાના સિવાય કોઈને ખરાબ ના પડે. એટલે વિશેષ ધ્યાન રાખી પરિણામોનું અવલોકન કરજો અને જાગૃત બનજો. આ ખોટા ભાવો જે થાય છે એ માત્ર તમારા

(અનુસંધાન પાના નં. ૨૨ પર)

દુઃખ છે દિવ્યતાનું વરદાન !

પદ્મશ્રી ડૉ. કુમારપાણ દેસાઈ

સામાન્ય માનવીમાં એક એવી માન્યતા ઘર પુષ્ટિ.

કરી ગઈ હોય છે કે સાચી અને દક્ષ ધર્મશ્રદ્ધા ધરાવનાર સાધક કે સંતના જીવનમાં અપાર આપત્તિઓ ભોગવતી પડતી હોય છે. એને માથે સંસારમાં અગણિત દુઃખો વીજાતા હોય છે. ભક્ત નરસિંહ મહેતાની જેમ એને ગૃહજીવનમાં કપરાં કર્તવ્ય બજાવવાનાં હોય છે. સંત તુકરામની જેમ કર્કશા પત્નીની સાથે સંવાદી જીવન ગાળવાનું હોય છે. અખા ભગતને જેના પર શ્રદ્ધા મૂકી હતી, એની જ અંધશ્રદ્ધાનો અનુભવ કરવો પડ્યો. ભગવાન શ્રીરામને રાજ્યાભિપેકને બદલે ૧૪ વર્ષનો વનવાસ ભોગવવો પડ્યો અને વળી સીતાહરણની હૃદયવેધી ઘટના બની ! ભગવાન મહાવીરને રાક્ષસો અને દુષ્ટોનાં અનેક ઉપદ્રવો (ઉપસર્ગો) સહેવા પડે છે. જગત પર અજવાનું પાથરવા આવેલા શ્રીકૃષ્ણનો જન્મ કૂર માભા કંસના કારાવાસમાં થાય છે. અને એમનું મૃત્યુ સાવ એકલાં હોય છે ત્યારે એમનાં જ સ્વજનોનાં બાણથી થાય છે. અરે ! દુઃખની વાત આવે, ત્યારે સત્યવાદી રાજ હરિશ્ચંદ્રનું સ્મરણ થયા વિના ક્યાંથી રહે ! ઓહોહો ! સત્યવાદી રાજ હરિશ્ચંદ્ર પર કંઈ ઓછું વીત્યું છે! તેથી કોઈ સામાન્ય સમજવાળી કે માત્ર ઉપરછલલા તર્કથી વિચારતી વ્યક્તિ એમ વિચારે કે જો સંત કે મહાત્મા બનીને જીવનમાં આટલી બધી પારાવાર પીડા સહન કરવાની હોય, તો પછી એવો સંત કે સત્યવાદી થવાનો લાભ શો ?

સ્થૂળ ઘટનાની સપાઠી પર વિચારનારી વ્યક્તિઓ આવા ‘લાભ’ની ગણતરી કરતી હોય છે. જિંદગીની દરેક બાબતને એ લાભ કે હાનિ, નફો કે નુકસાન, સુખ કે દુઃખ, પ્રાપ્તિ કે અપ્રાપ્તિના ગ્રાજવે તોળતા હોય છે. એમને માટે ‘લાભ’ એટલે બાધ્ય જગતનો ભૌતિક લાભ. બહારની દુનિયા પાસેથી થતો સત્તા અને સંપત્તિનો લાભ અને એને પરિણામે થતી પોતે ભીતરમાં પાળેલા મોહ અને અહંકારની

ભૌતિક લાભનું અંતિમ તો અહંકારની પુષ્ટિ અને વૃદ્ધિ હોય છે. ધન, સત્તા, સ્ત્રી કે જમીન કશું પણ પ્રાપ્ત થાય એટલે વ્યક્તિની અહંકારની ઉંમર વધે છે ને સમજદારીની ઉંમર ઘટે છે. અહંકારના પોષણને માટે ભૌતિક પ્રાપ્તિ અનિવાર્ય છે, પરંતુ સંતો કે મહાત્માઓએ કયારેય આવા લાભની વાત કરી નથી. એમનો જે લાભ છે તે ‘ભીતરનો લાભ’ છે. ભીતરની આધ્યાત્મિક શાંતિની પ્રાપ્તિનો લાભ છે. એને બહારની ભૌતિક ચીજવસ્તુઓ સાથે કોઈ સંબંધ નથી. આથી જ આશ્રમની નાનકડી કુટિર કે ઝૂપડીમાં રહેતા સંત એ વિશાળ વૈભવશાળી મહેલમાં વસતા રાજ કે ધનાઢ્ય શ્રીમંત કરતાં વધુ સુખી હોય છે. આમ, સાધકને માટે જેમ લાભ એ એના આત્માનો કે આંતરચેતનાનો વિષય છે, એ જ રીતે સાધકને માટે દુઃખ એ એની દિવ્યતાનો વિષય છે.

એક અતિ વિચિત્ર બાબત એ છે કે આપણે દુન્યવી લાભની દિશિથી આધ્યાત્મિક લાભને જોવાનો, પામવાનો અને તોલવાનો પ્રયત્ન કરીએ છીએ. આ બંનેની મંજિલ અને મુકામ જુદાં છે છતાં આપણે એકની ભૌતિક દિશિથી બીજાનો આધ્યાત્મિક માર્ગ જોઈએ છે. સ્થૂળની નજરે સૂક્ષ્મને પામવાને ગલત યત્ન કરીએ છીએ. જવું છે મુંબદી અને ટ્રેન શોધીએ છીએ વેરાવળ જવાની ! આને પરિણામે વનમાં રામ વિલાપ કરતા હોય કે પછી ઈસુ કે મહાવીર પર દુઃખો વીજાતાં હોય, ત્યારે આપણું હૃદય દ્રવિત થાય એ સ્વાભાવિક છે, પરંતુ એ દુઃખોનું સતત આંસુ સારતું વણન કે એ દુઃખોથી થતી વેદના કે પછી એ દુઃખોથી આવતી બેહાલીને બાધ દિશિએ સમજવા જતાં આપણે કયારેય રાજ હરિશ્ચંદ્ર કે ભક્ત પ્રહ્લાદના આંતરજગતને પામી શકીશું નહીં.

કટલાક વળી એમ માને છે કે ભક્ત પર સતત આવાં દુઃખો આવે છે એટલે એ ઈશ્વરને

હાજરનાજર રાખે છે. સતત યાદ કરીને એને પોકાર
પાડતો રહે છે. આનો અર્થ એવો થાય કે ભગવાન
ભક્તને સતત હુંખી કરીને પોતાનું વધુ સ્મરણ થાય
એવી યોજના કરે છે! આવો વિચાર કરનારી વ્યક્તિ
હકીકિતમાં ભક્તના હુંખ પ્રત્યેના અભિગમને સમજ
શકતી નથી. પાયાની વાત એ છે કે જ્યાં સુધી
અહંકાર છે, ત્યાં સુધી જ સુખ અને હુંખ સાધકને
સ્પર્શ છે. અનુકૂળતા એ સુખની માતા છે અને આપત્તિ
એ હુંખની જનની છે, એવું અહિમું ધરાવતો માનવી
માને છે.

પોતાને અનુકૂળ લાગે, લાભ થાય,
 ઈન્ડ્રિયસુખ મળે કે બાધ્ય સમૃદ્ધિમાં વધારો થાય, એને
 સામાન્ય વ્યક્તિ સુખ માનતી હોય છે. કંશુક આશ્રગમતું
 બને, આર્થિક કે અન્ય પ્રકારની હાનિ થાય,
 ઈન્ડ્રિયસુખની લોલુપતાનો તૃપ્તિભાવ ન થાય કે બાધ્ય
 સમૃદ્ધિમાં ઘટાડો થાય, તો એને મોટી આપત્તિ અને
 મહા દુઃખ માને છે. મનને આ પ્રકારની પરિસ્થિતિથી
 આવી લાગણી થતી હોય છે.

પણ હવે તમે જ વિચારો કે જ્યારે મનમાંથી
અહમું ભસ્મીભૂત થઈ ગયો હશે, ત્યારે એ અહમું
ભાવને આધારે નિર્ધારિત થતાં સુખ અને દુઃખ તો
ક્યારના ય અદશ્ય થઈ ગયા હશે. નરસિહ મહેતાની
નજર મામેરાંની ચીજવસ્તુઓ પર નહોતી કે મીરાંની
નજર વિષના ઘાલા પર નહોતી, કારણ કે એમને
જેમ સુખની નહીં, તેમ દુઃખની ય કોઈ અનુભૂતિ
નહોતી.

એમનું મન તો પરમતાત્વ સાથે એકરૂપ હતું
 અને આવી એકરૂપતા સધાય ને આવું અનુસંધાન
 હોય ત્યારે સુખ કે દુઃખ હોતાં નથી, માત્ર એક અખંડ
 આનંદમય અવસ્થા હોય છે અને એ આનંદમય
 અવસ્થા સમયે આપણું સાધકહદ્ય પરમાત્માના હદ્ય
 સાથે એકરૂપ થઈ ગયું હોય છે, આથી બને એવું કે
 બાબ્ય એવી દુન્યવી દાટિથી સુખો અને દુઃખો સર્જીતા
 હોય, પરંતુ ભીતરમાં તો પરમ સાથેનું એવું અનુસંધાન
 હોય કે સુખ કે દુઃખની કોઈ અનુભૂતિ હોતી નથી.

સામાન્ય સંજોગોમાં દુઃખ એ પ્રભુરમરણનું
કારણ બનતું હોય છે અને સુખ એ પ્રભુવિસ્મરણનું
કારણ બનતું હોય છે. આનું કારણ એ છે કે દુઃખ એ
અંતર્મુખી છે અને સુખ એ બહિર્મુખી છે. દુઃખ ભક્તને

અહર્નિશ જગૃતિ આપે છે. આ હુંખ દરમિયાન એની ઊંડી આત્મખોજ ચાલતી રહે છે અને એ અર્થમાં કહીએ તો મહાભારતમાં પાંચે પાંડુવોમાં ગાંડિવધારી અર્જુનને સૌથી વધુ સહન કરવું પડે છે. એના જીવનમાં સતત સંઘર્ષ ચાલતો રહે છે. એને શાંતિથી કે સુખેથી જીવવાની તક સાંપડતી નહોતી. યુદ્ધમાં મોખરે રહીને લડવું પડ્યું, લાંબા લાંબા પ્રવાસો ખેડવા પડ્યા, ચાર ચાર વખત તો વનવાસમાં જવું પડ્યું, દ્રોપદી એને અયંત ચાહતી હતી, છતાં એની સાથે વિશેષ રહેવા મળ્યું નહીં, ત્રણ-ત્રણ વખત એનું ‘મૃત્યુ’ થયું, વળી બૂહશલાના રૂપમાં અને મૃત્યુ પ્રસંગે અવહેલનાનો ભોગ બનવું પડ્યું.

એક વખત કુદુકેત્રની રણભૂમિ પર ધર્મરાજ યુષિષ્ઠિરે કૌરવો અને પાંડવોના ગુરુ દ્રોષાચાર્યને પ્રશ્ન કર્યો,

“તમે અમને રાજપુત્રોને વિવિધ વિષયોનું સમાન શિક્ષણ આપ્યું છે, પરંતુ મને એમ લાગે છે કે તમે શિક્ષા આપવામાં અર્જુન તરફ વિશેષ પક્ષપાત્ર દાખલ્યો છો.”

ધર્મરાજ યુવિષિરના આ આક્ષેપને સાંભળીને
ગુરુ દ્રોષ થોડીવાર મૌન રહ્યા અને ઉત્તર આપ્યો,
‘ધર્મરાજ, તમે યથાર્થ જ કહ્યું. અર્જુનને મેં બે વિષયોનું
વિશેષ જ્ઞાન આપ્યું છે. એક વિષય છે દુઃખ અને
બીજો વિષય છે યોગ. આ બે વિષયોના વિશિષ્ટ
જ્ઞાનને કારણે જ સમાન શિક્ષણ પામેલા સહૃદ
રાજકુમારોની વચ્ચે એ ચારિયાતો સાબિત થાય છે
અને તેના વિજયની આ જ ગુરુચાવી છે.’

આ રીતે જેને બાધ્ય જગતમાં દુઃખ કહીએ
છીએ, તે વ્યક્તિના જીવનને સકિયતા આપે છે અને
એનો આત્મવિકાસ સાથે છે. આવા વિષાદને કારણે
જ અર્જુન શ્રીકૃષ્ણનો પરમસખા બન્યો અને ‘ગીતા’ના
ગહન જ્ઞાનનો અવિકારી થયો. આ રીતે દુઃખનો એક
વિષેયાત્મક અર્થ છે અને જો વ્યક્તિ પોતાના જીવનમાં
આવતા દુઃખને યોગ્ય સંદર્ભમાં સમજે, તો એ એની
અંતર્ભૂતાનું કારણ બને દે.

આવી અંતર્ભૂતા પ્રાપ્ત થતી હોવાથી ૪
 'શ્રીમદ્ ભાગવત'માં પાંડવોના વિજય પછી અશ્વમેધ
 (અનુસંધાન પાના નં. ૧૨ પર)

શ્રી પૂજ્યપાદ આચાર્ય વિરચિત

સમાધિતંત્રનું અમૃતરસપાન (કમાંક-૮૪)

પ્રા. ચંદાબહેન વી. પંચાલી (બોટાદ) હવે શ્લોક ત્રૈપનમાં કહે છે કે હે પ્રભુ ! હે આચાર્યદિવ ! એકપણાનો મારો મોહ ધૂટે કેવી રીતે ? તેની ભાવના કેવી રીતે ભાવવી તેના માટે શ્લોક ત્રૈપનના શબ્દો છે :-

તદ્બૂધ્યાત્તપરાન્યંછેતદિચ્છેતપરો ભવેત् ।
યેનાડવિદ્યામયં રૂપં ત્યકત્વા વિદ્યામયં વ્રજેતુ ॥ ૫૩॥

અન્વય : તત् બૂધ્યાત् તત् પરાન् પृચ્છેત् તત્ ઇચ્છેતુ
તત્પરઃ ભવેત् યેન અવિદ્યામય રૂપં ત્યકત્વા વિદ્યામયં
વ્રજેતુ ।

શબ્દાર્થ : તત् બૂધ્યાત् = તે આત્મસ્વરૂપની વાત
કરવી, તત् = તે, પરાન् પृચ્છેત् = તે વિષે આત્મ
અનુભવીને પૃથ્વિનું, તત્ ઇચ્છેત् = તેની ઈશ્વરી કરવી,
તત્ પરઃ ભવેત् = આત્મ અનુભવની ભાવનામાં
તત્પર રહેવું, યેન = જેથી, અવિદ્યામય રૂપં =
અજ્ઞાનમય બહિરાત્મમયરૂપ, ત્યકત્વા = તેનો ત્યાગ
કરીને, વિદ્યામય વ્રજેતુ = જ્ઞાનમય ઉપની પ્રામિ

આપણે શ્રી પૂજ્યપાદ આચાર્ય વિરચિત
 ‘સમાવિતંત્ર’ ગ્રંથનું અમૃતરસપાન કરી રહ્યા છીએ.
 શલોક બાવનમાં આચાર્યદિવ પ્રકારો છે કે આત્માનો
 પ્રથમવાર અભ્યાસ કરનારને બાધ્ય વિષયમાં સુખ
 જેવું લાગે છે અને આત્મસ્વરૂપની ભાવનાના
 અભ્યાસમાં દુઃખ જેવું જણાય છે. જ્યારે જીવ
 પરિપક્વ અભ્યાસથી આત્મામાં સ્થિર થાય છે ત્યારે
 જીવને અતીન્દ્રિય આનંદનો અનુભવ થાય છે. હવે
 તેને બાધ્ય વિષયો નીરસ લાગે છે. બાધ્ય વિષયોમાંથી
 રુચિ ઉઠી જાય છે. આત્મસ્વરૂપમાં રહેવું ગમે છે.
 આચાર્યભગવન્તો બોધદાયક વાણી ઉત્ચારે છે કે હે
 જીવ ! શરીરાદ્ય મૂર્ત દ્વયોનો બે ઘડી પડોશી થઈ જા.
 મૂર્ત દ્વયોથી સદા બિન છે એવા આત્માનો પરિચયી
 થા. નિજ આત્માનો અનુભવ કર.

હવે શ્લોક ત્રૈપનમાં કહે છે કે હે પ્રભુ ! હે
આચાર્યદિવ ! એકપણાનો મારો મોહ ધૂટે કેવી રીતે?
તેની ભાવના કેવી રીતે ભાવવી તેના માટે શ્લોક
ત્રૈપનના શર્ષદો છે :-

तद्बूयात्तपरान्वृच्छेत्तदिच्छेत्तपरो भवेत् ।
येनाडिविद्यामयं रुपं त्यक्त्वा विद्यामयं व्रजेत् ॥ ५३ ॥

अन्वयः तत् बूयात् तत् परान् पृच्छेत् तत् इच्छेत्
तत्परः भवेत् येन अविद्यामय रूपं त्यक्त्वा विद्यामयं
ब्रजेत् ।

શષ્ઠાર્થ : તત् બૂધાત् = તે આત્મસ્વરૂપની વાત કરવી, તત् = તે, પરાન् પृચ્છેત् = તે વિષે આત્મ અનુભવીને પૂછવું, તત् ઇચ્છેત् = તેની ઈજ્ઞા કરવી, તત् પરः ભવેત् = આત્મ અનુભવની ભાવનામાં તત્પર રહેવું, યેન = જેથી, અવિદ્યામયં રૂપં = અજ્ઞાનમય બહિરાત્મમયરૂપ, ત્યક્તા = તેનો ત્યાગ કરીને, વિદ્યામયં વ્રજેત् = જ્ઞાનમય રૂપની પ્રાપ્તિ ફરાય.

ભાષાંતર : (ભાવના આ રીતે ભાવવી કે) આત્મસ્વરૂપની વાત કરવી, તે વિષે આત્મ અનુભવી પુરુષોને પૂછવું. તેની ઈચ્છા કરવી. આત્મસ્વરૂપની ભાવનામાં તત્પર રહેવું, જેથી અજ્ઞાનમય બહિરાત્મ રૂપનો ત્યાગ કરીને, પરમાત્મ સ્વરૂપની પ્રાપ્તિ થાય છે.

ભાવાર્થ : આચાર્ય ભગવન્તોએ બાર ભાવના આત્મપદ પામવા માટે સહજભાવે નિઃસૃત કરી છે. પરમહૃપાળુદેવે ‘મોક્ષમાળા’ ગ્રંથના પ્રકાશન પૂર્વે ભાવનાબોધ ગ્રંથની રચના કરી ભાવનાબદ્ધ મુમુક્ષુઓને કર્યા. આ ભાવનાઓ આત્મભાવના માટે છે. તેમાં પણ આશ્રય ભાવના અંતર્મુખ પરિણતિ માટે છે. આત્મિક જીવો આરોહણ સાધી અંતિમ ચરણમાં આડુઠ થઈ શકે છે.

અહીં શ્લોક તેપનમાં શ્રી પૂજ્યપાદસ્વામી સાધકને સહજ, સરળ માર્ગ દર્શાવી છે. આત્મભાવના માટે પુરુષાર્�ની ધારા કેવી હોય ? તેના પ્રત્યુત્તરમાં તત् બ્રૂયાત = સાધકે આત્મસ્વરૂપની વાત કરવી, તત્ પૃચ્છેત્ = આત્મસ્વરૂપ વિષે - જ્ઞાની મહાત્માઓને પૂછવું, તત્ ઇચ્છેત્ = તેની પ્રાપ્તિ માટે પૂર્ણ આત્મરુચિ ઈચ્છાવી - અને તત્ પરઃ ભવેત્ = આત્મ સ્વરૂપની ભાવનામાં તત્પર રહેવું. આ રીતે આચરવામાં આવે તો અવિદ્યામય સંસ્કાર નાશ પામે છે અને વિદ્યામયતામાં જીવાય છે. બહિરાત્મભાવ દૂર થાય છે. અંતરાત્મભાવ ઘૂંઠાતા ઘૂંઠાતા પરમાત્મમય થવાય છે. આવી સહજ, સરળ પગદી કંડરી છે.

ब्र. शीतलप्रसादजी जिनवाणी में कहते हैं - “यहाँ आचार्य ने सम्प्रादर्शन तथा केवलज्ञान की प्राप्ति का उपाय आत्मस्वरूप की भावना को बताया है। जब तक मुमुक्षु जीवको स्वात्मानुभव का लाभ न हो, तब तक उसको आत्मस्वरूप का ही कथन करना, उसीके संबंध में दूसरों से प्रश्न करना, उसीकी ही चाहना करना व उसीकी भावना में निरंतर लीन होना चाहिये।” आ. कियाथी ज्ञव अध्यात्ममां आगण वधી शકे छे.

પણ તેનાથી વિપરીત જગતના જીવો શરીરના સુખને સુખ માને છે. આખો દિવસ શરીરસુખના કે દુઃખના ગાણા ગાય છે. કંઈ પૂછવું હોય તો વિકથા કર્યા કરે છે. રાજકથા, દેશકથા, ધનકથા, કુટુમ્બ કથાની પૃચ્છા થાય છે. જો રાગ હશે તો ગુણ ગાણે અને દ્વેષ હશે તો દોષની કથા કરશે. અનર્થ વિકથાથી કર્મબંધ કર્યા કરે છે પણ જીવને શુદ્ધકથામાં રુચિ થતી નથી. તે બધા બહિરાત્મા ચોરાસીલાખ જીવાયોનિમાં - ચાર ગતિમાં ભયા કરે છે. હું અને મારું - અહમ - મમ ના દાવાનણમાં બયા કરે છે છતાં જીવ જાગૃત થતો નથી. જિંદગી અલ્ય છે. આયુષ્ય અનિયત છે છતાં બહિરાત્મા બાધ્યભાવમાં મનુષ્યઆયુ વ્યતીત કરે છે.

હવે જીવને અંતરાત્મા થવું છે. આગળ પરમાત્માના ભાવમાં નિમન થવું છે તેને આચાર્યદિવ સમજાવે છે કે તે જીવો આત્માની વાત કરે, આત્મા વિષે પૃચ્છા કરે, તે પરમાત્માની ઈચ્છા રાખી તે મય

બને તેને તે મળે છે.

દિશાન્ત : જે વ્યક્તિને જેવું બનવું હોય તે માર્ગ તે પુરુષાર્થ કરે છે. ‘અધ્યાત્મ આરાધના આશ્રમ’ નામનો આશ્રમ છે. અનેક વ્યક્તિઓ આવે છે, આશ્રમમાં રહે છે અને ચાલ્યા જાય છે. તેમાં જિજ્ઞાસુ યુવક આવે છે. સદ્ગુરુને વંદન કરે છે. થોડા સમય રહે છે. પણ સદ્ગુરુને પૃચ્છા કરે છે, “ગુરુદેવ ! મારે આત્માનંદમાં જીવનું છે; માર્ગ બતાવો.” શ્રી ગુરુદેવ યુવાનની સાચી જિજ્ઞાસા જોઈને કહે છે કે વત્સ કહે. યુવાન કહે, “હું કોણ દુંધું ? મારી યાતાયાત શું છે ? જન્મ-મરણની ગતિપ્રક્રિયા શું છે ? તેના અનુભવ માટેની મારી જંખના-વેદના-જૂરણા છે.” “વત્સ ! અહુ-મમથી મુક્ત થા. સદ્ગુરુની આજ્ઞામાં જીવવા સાવધાન - જાગૃત થઈને રહેવાનો પ્રારંભ કર. પાંચ ઈન્દ્રિયોની આસક્તિથી મુક્ત થા. વૈરાગ્યમય જીવન બનાવવા પુરુષાર્થ કર.” યુવાન સદ્ગુરુઆજ્ઞામાં તથા આત્મભાવમાં નિરંતર રહેવા લાગે છે. સદ્ગુરુએ યુવાનની યોગ્યતા, તેની ભૂમિકા પ્રમાણે માર્ગદર્શન આપતાં જાય છે. ત્યારે સદ્ગુરુ કહે છે, “વત્સ ! મારા પ્રતિના મોહભાવથી મુક્ત થા, માર્ગ આત્મભાવને પ્રાધાન્ય આપ. જેમ અર્જુનની દ્રોષાચાર્ય પરીક્ષા કરી ત્યારે બીજાને વૃક્ષ, ડાળ, ફળ, પક્ષી, પક્ષીની પાંખો દેખાતી હતી. ત્યારે અર્જુનને માત્રાને માત્ર પક્ષીની આંખની ઢીકી દેખાતી હતી. તેથી દ્રોષાચાર્યની પરીક્ષામાં સફળ થયા. એમ વત્સ ! માત્ર ને માત્ર આત્મા-આત્મા આત્મા, પછી તેનો વિચાર ગૌણ કરી આત્મભાવમાં લીન થા, તો આત્માનંદ-અનુભવ થશે.” એમ કહીને છ મહિના એકાન્તમાં સ્થિતિ કરાવી. છ મહિના પછી સદ્ગુરુ તેની કુટિરમાં જાય છે. યુવાન સ્વસ્થિતિમાં નિજરસમાં લીન છે. સદ્ગુરુ મૌન ભાવે કહી રહ્યા છે, “વત્સ ! તારામાં અને મારામાં ભેદ નથી.” અભેદતા સિદ્ધિને વરેલા શિષ્ય-યુવાનને સદ્ગુરુ ભેટી પે છે. અહીં આચાર્યદિવ આ વાતને દઢ કરાવે છે.

અધ્યાત્મની વેદનાથી જીવતાં જીવને સ્વ-જાગૃતિ સાથે, સદ્ગુરુના આશ્રમે તીક્ષ્ણ ધારાએ આરાધના આરાધે તો અવશ્ય માર્ગપ્રાપ્તિ થઈને પરમાત્મા બની શકે છે.

વિશેષાર્થ : શ્રી પૂજ્યપાદ આચાર્ય સહજ, સુગમ, સુગત અધ્યાત્મમાર્ગની અંતરયાત્રા સાખક જીવને સમજાવી તેમાં લીન કરાવે છે. આત્મભાવના કેવી રીતે કરવી ? આ પ્રશ્ન અધ્યાત્મ આરાધકને અવશ્ય અંતરમનમાંથી ઉદ્ભબવે છે, ત્યારે આ માર્ગદર્શન સાકર જેવું મધું લાગે છે. તૃપ્તાતુરને શીતલ જલ મળે અને તૃપ્તિ અનુભવે, અતિ તમ ભૂમિમાં વૃક્ષની શીતળ છાયા વ્યક્તિને શાંતિ આપે, તેવો આ બોધ પરિણામ પામે છે. જેને આત્મતત્ત્વ પામવાની ભાવના છે તે વાત તે જ કરે - પૃથ્વી તેની હોય, ઈચ્છા અને પરાયણતા આત્માની જ રહે. શબ્દભાવ વિચારવા આયાસ કરીએ.

(૧) **તત् બ્રૂયાત्** - જેને જે પામવું હોય તે તેની વાત કરે છે. આત્મા એક જ પ્રયોજનભૂત છે. માટે આત્માસંબંધી વાત કર, સંસાર સંબંધી વાત ન કર. અનંતભવ એક ભવમાં ટાળવા છે. માટે ઉત્ત્ર પુરુષાર્થી થઈ આત્માની જ વાત કર. બહારમાં ભમતો ઉપયોગ સ્વ તરફ વળવા લાગશે. જેને તત્ત્વની રૂચિ છે તેને આ વાત હદ્ય સૌંસરવી ઉત્તરી જાય છે.

(૨) **તત् ઇચ્છેત्** - આત્મતત્ત્વની ઈચ્છા કર. આત્મ-પ્રાપ્તિની ઈચ્છા રાખ. બીજા કોઈ બાધ્ય પદાર્થની કે ઈન્દ્રિય - વિષયના સુખની ઈચ્છા ન કર. એમ થવાથી બાધ્ય ઈન્દ્રિયો તરફ જરી અનેક ઈચ્છાઓ નાશ પામશે. પરમકૃપાળુદેવની અધ્યાત્મગિરા કહે છે -

“હે જીવ, કયા ઈચ્છત હવે ? હે ઈચ્છા હુઃખમૂળ; જબ ઈચ્છા કા નાશ તબ, મિટિ અનાદિ ભૂલ”
“ઈચ્છે છે જે જોગી જન, અનંત સુખ સ્વરૂપ; મૂળ શુદ્ધ તે આત્મપદ, સયોગી જિનસ્વરૂપ.”
જો ઈચ્છા થાય તો આત્મભાવના અને આત્માશ્રયની કર.

(૩) **તત् પરાન् પૃચ્છેત्** - આત્મસ્વરૂપ વિષે જ્ઞાની સદ્ગુરુને પૂછવાથી સન્નાર્ગની પ્રાપ્તિ થશે. અજ્ઞાની ગુરુને કે પોતે આત્માને પ્રામન કર્યો હોય અને ગુરુ રૂપે પોતાને પૂજાવતાં હોય તે માર્ગની વિપરીતતા વજાવે છે. માટે આત્મજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થઈ છે, આત્મઅનુભવ વર્તે છે તેને આત્મા વિષે પૂર્ખા કર. જેથી આપણી શ્રદ્ધા દઢ થાય તથા અવિદ્યાનો નાશ

થાય અને આત્મવિદ્યાની પ્રાપ્તિ થાય.

(૪) **તત् પરઃ ભવેત्** - આત્મસ્વરૂપની ભાવનામાં પરાયણ રહે. તેમાં નિમજ્ઞ થા. આપણા જ્ઞાનમાં, શ્રદ્ધામાં અને ચારિત્રમાં એક આત્માશ્રય રહે - તે જ યથાર્થતા છે. શ્રી પૂજ્યપાદ આચાર્યનો દ્વિતીય ગ્રંથ ‘ઈષ્ટોપદેશ’ છે, તેના ૪૮ શ્લોકમાં લખે છે-
अविद्याभિદૂરं ज्योतिः परं ज्ञानमयं महत् ।
तत्पृष्ठव्यं तदेष्टव्यं तद् दष्टव्यं मुमुक्षुभिः ॥

અર્થાત् “તે જ્ઞાનસ્વરૂપ જ્યોતિ અવિદ્યા-અજ્ઞાનનો નાશ કરનાર છે તથા મહાન ઉત્કૃષ્ટ અને જ્ઞાનમય છે. માટે મુમુક્ષુઓએ તેના વિષયમાં જ પૂછવું, તેની પ્રાપ્તિની અભિલાષા કરવી તથા આત્મસ્વરૂપનો અનુભવ કરવો. એક જ આત્મભાવના કર્તવ્ય છે.”

પરમકૃપાળુદેવ તો પદે પદે, વાક્યે વાક્યે, શબ્દે શબ્દે આત્માર્થી જીવોને સંબોધે છે, જે આત્મસિદ્ધિશાસ્કમાં અંકિત થાય છે :-

“એક હોય ત્રણ કાળમાં, પરમારથનો પંથ;
પ્રેરે તે પરમાર્થને, તે વ્યવહાર સમંત.
એમ વિચારી અંતરે, શોધે સદ્ગુરુ યોગ;
કામ એક આત્માર્થનું, બીજો નહિ મનરોગ.”

એક આત્માર્થ સધાય તે જ એક કામ છે તથા બીજો કોઈ રોગ વિશ્વમાં નથી. છે એ જ કે આત્મસ્વરૂપમાં નિરંતરતા રહે.

શ્રી અમિતગતિ આચાર્ય ‘યોગસાર’ ગ્રંથના ૪૮ શ્લોકમાં આલેખે છે,
अધ્યેતવ्य स्तिमितમनसा ध્યેયમારાધનીયं
पृચ્છેયં શ્રવ્યं ભવતિ વિદુષ ભ્યસ્યમા વર્જનીયમ् ।
વેદ્યં ગદ્યં કિમપિ તદિહ પ્રાર્થનીયં વિનેયં
દૂશયં સ્પૃશયં પ્રભવતિ યતઃ સર્વેદાત્મસિથરત્વમ् ॥

અર્થાત् “જે પુરુષ વિદ્વાન છે તેને તે આત્મપદાર્થનું નિશ્ચલ મનથી અધ્યયન કરવું યોગ છે. તે ધ્યાન કરવા યોગ્ય, આરાધના કરવા યોગ્ય, પૂછવા યોગ્ય, સાંભળવા યોગ્ય, અભ્યાસ યોગ્ય, ઉપાર્જન કરવા યોગ્ય, જાણવા યોગ્ય, કહેવા યોગ્ય, પ્રાર્થના યોગ્ય, શિક્ષા યોગ્ય, દેખવા યોગ્ય અને

સ્પર્શવા યોગ્ય છે. કારણ કે તેમ કરવાથી આત્મા સદા સ્થિરપણાને પામે છે.” અનંત આચાર્યનો એક અભિપ્રાય છે- આત્મસ્વરૂપને ભીતરી પ્રકાશથી પામવું.

સાચો સંગીતકાર સંગીતના વિષયની પૂર્ખા અને પરાયણતાને ઈચ્છે છે. સુવર્ણકાર સુવર્ણના વિચારમાં મળન હોય છે. રત્નકલાકાર રત્નના વિષયમાં રત હોય છે. વિદ્વાન વિદ્ઘાના વિષયમાં મશગૂલ હોય છે, તેમ આત્મભાવનાના આરાધક આત્મસ્વરૂપ પ્રાપ્તિના પ્રયોજનરૂપ વિષયમાં લવલીન રહે છે. પૂજ્ય બેનશ્રી ચંપાબેનની અનુભવવાણી પ્રકાશે છે, “રુચિમાં ખરેખર પોતાને જરૂરિયાત લાગે તો વસ્તુની પ્રાપ્તિ થયા વિના રહે જ નહિ. તેને ચોવીસે કલાક એક જ ચિંતન, ધોલન, ખટક ચાલુ રહે. જેમ કોઈને ‘બા’ નો પ્રેમ હોય તો તેને ‘બા’ ની યાદ, તેની ખટક નિરંતર રહ્યા જ કરે છે તેમ જેને આત્માનો પ્રેમ હોય તો ભલે શુભમાં ઉલ્લાસથી ભાગ લેતો હોય છતાં અંદરમાં ખટક તો આત્માની જ હોય... ગમે તે પ્રસંગમાં ‘મારો આત્મા, મારો આત્મા’ એ જ ખટક અને રુચિ રહેવી જોઈએ. એવી ખટક રહ્યા કરે તો ‘આત્મા-બા’ મળ્યા વગર રહે જ નહિ.” સાધકની યથાર્થ રુચિ યથાર્થ માર્ગ પામે છે. આત્માને માણે છે.

(કવિત)

તે કહો, તે પૂછો સૌને, તે ઈચ્છો, તન્મય રહો;
જેથી ભિથ્યાત્વ મૂકીને, જ્ઞાનાવસ્થા તમે ગ્રહો.॥૫૩॥

- પૂ. બ્રહ્મચારીજી

નિર્ગ્રથ હોકર કરો નિજ આત્મ-ગીત,
પૂછો તથા નિજકથા ગુરુસે વિનીત ।
ચાહો ઉસે સતત હો ઉસમેં વિલીન,
અજ્ઞાન નાશ જિસસે, તુમ હો પ્રવીણ ॥

- પૂ. વિદ્યાસાગરજી મહારાજ

તત્પર થઈને ઈચ્છવું, કથન-પૂર્ણના એજ;
જેથી અવિદ્યા નષ્ટ થઈ, પ્રગાટે વિદ્યા તેજ.

- શ્રી છોટાલાલ ગાંધી
(કમશઃ)

આનંદના અંતરાયો ...

પાના નં. ૧૬ પરથી ચાલુ...

કર્માના લીધે નથી થતા, યાદ રાખજો, એના માટે તમારી પોતાની બેહોશી જવાબદાર છે. થોડા જગૃત બનો. આટલો ધર્મ સમજ્યા પછી ધરના સભ્યોમાં કોઈ આપનું કીદું ના માને તો ભૂલેચૂકે દેખ કરતા નહીં. તેને તમે પ્રેમથી જીતી શકશો, દેખથી નહીં, એટલું યાદ રાખજો. સારા ભાવ રાખવામાં કંઈ જતું નથી, કોઈ એમાં ટેક્સ નથી લાગતો, એના માટે કોઈ ટ્રેનિંગની જરૂર નથી, માત્ર જગૃતિ કેળવવાની જરૂર છે.

તો ઉપસંહારમાં એટલું કહું કે આનંદ આપણો સ્વભાવ છે. આનંદની અનુભૂતિ માટે પ્રમાદ પર વિજય મેળવીએ, મોહની પકડને થોડી ઢીલી કરીએ અને ભીતરમાં ઉઠતા શુભઅશુભ ભાવોની તટરથ ભાવે ચોડી કરતા રહીએ. સતત અભ્યાસ અને વૈરાગ્યથી અશુભથી શુભમાં અને શુભથી શુદ્ધ ભણી આપણી જીવનયાત્રા ગતિશીલ બનશે અને એક દિવસ પૂર્ણ આનંદના અધિકારી બની શકિશું એવી શ્રદ્ધા સાથે વિરસું છું.

લાભ ક્યા હે....

રચયિતા :- બા.બ્ર. અલકાદીટી

જો સ્વયં કો જાન દે તો જગ મેં ફિર અનજાન ક્યા, જાનતા ખુદ કો નહીં તો જ્ઞાન કા ફિર લાભ ક્યા હે.

ચાર ગતિ કે ચક મેં નિજ રૂપ કી હી કલ્પના સે, ખોજતા ખુદકો રહા મેં દેહ કી હી અર્યના મેં, ચિત્તચિદાનંદ ના મિલા તો ખોજને કા લાભ ક્યા હે.

ધર્મ કે હી નામ પર સાધન અનેકો કર રહા, મર્મ કો જાને બિના ચિરકાલ યુ હી ચલ રહા, સાચ કા નહીં બોધ હે તો સાધના કા લાભ ક્યા હે.

અન્તર ગુહા મેં દીપ જલા બેઠ જા આસન લગા, હો મગન અપને મેં અપની હસ્તી કા કરલે પતા, હસ્તી કી મસ્તી ના હો તો નર જનમ કા લાભ ક્યા હે.

શ્રી કલ્યાણમંદિર સ્તોત્ર (કમાંક-૨૧)

ਮਣਿਕਾ ਮਨੁਸਕ

અષ્ટ પ્રાતિહાર્ય : 3. દિવ્યધંનિ

- ### ● મુળ શ્લોક : (વસંતતિલકા)

स्थाने गभीरहृदयोदधि संभवायाः,
पीयूषतां तव गिरः समुदीरयन्ति।
पीत्वा यतः परमसंमदसङ्गभाजो,
भव्या ब्रजन्ति तरसाप्यजरामरत्वम् ॥२९॥

- અન્વયાર્થ :

गभीर हृदय उदधि संभवायाः तत्व गिरः पीयूषतां
समुदीरयन्ति स्थाने । यतः परम समद संगभाजः भव्याः
पीत्वा तरसा अपि अजर अमरत्वं ब्रजन्ति ॥

- શાંદાર્થ : સ્થાને - ઉચ્ચિત, યોગ્ય, ગાભીર - ગંભીર, હૃદયોદધિ - હૃદયરૂપી સમુદ્રથી, સંભવાયા: - (ઉત્પન્ન થયેલ, પીયુષતાં - અમૃતપણાને, તવ - તમારી, આપની, ગિરાઃ - (દિવ્ય) વાણી (ધ્વનિ), સમુદીરયંતિ - પામે છે, કહે છે તે, પીત્વા - તેનું પાન કરીને, યતઃ - કારણ કે, જેમ, જે, પરમ - પ્રરમ, સંમદ - આનંદના, સંગભાજો - (તમારો) સંગ કરનાર, ભવ્યા - ભવ્ય જીવો, બ્રજન્તિ - પામે છે, તરસાપિ - જલ્દીથી, અજરઅમરત્વમ् - અજર અમરપણાને.

- ## ● સમશ્વલોકી ગુજરાતી પદ્ધાનુવાદ :

(અસ્તુત)

જે આપના ગંભીર હંદ્યના સમુદ્રમાંથી ઉપછે,
તે વાણીમાં અમૃતપણું લોકો કહે તે સત્ય છે;
કાં કે કરીને પાન પરમાનંદને ભજતાં થકાં,
ભવિજન અહો ! એથી કરીને શીધ અજ્રામર થતા.

(મંદાકિંતા)

તારા ઉડા હદ્ય મહિથી ઉપજેલી જિનોશ,
વાણી તારી પીયુષ સરખી લાગતી હતી હંમેશા;
તે વાણીના સરસ રસનો હર્ષથી સ્વાદ પામે,
તેવા ભવ્યો ઝટપટ જતા મક્તિના શ્રેષ્ઠ ધામે. (૨૧)

- भावार्थ : हे जिनेश ! तमारा गंभीर हृदयङ्क

સમુદ્રમાંથી ઉત્પત્ત થનાર મધુરવાણીને જ્ઞાનીજનો
અમૃત કહે છે તે યોગ્ય જ છે, કેમ કે ભવ્ય જીવો તેનું
પાન કરીને તમારા સંગરૂપી પરમ આનંદ પામતા થકા
બહુ જ જલ્દી અજર અમર થઈ જાય છે.

- **વિશોધાર્થ / પરમાર્થ :** તીર્થકર પરમાત્માની વાણીના અતિશયને પ્રગટ કરતું આ ગ્રીજું પ્રાતિધાર્ય છે, ‘દિવ્ય ધ્વનિ’. જ્યાં પ્રભુ સમોસરણમાં બિરાજમાન થાય છે, ત્યાં ભવનપતિ દેવ-દેવીઓ, વાણીયંતર દેવ-દેવીઓ, જ્યોતિષી દેવ-દેવીઓ, વૈમાનિક દેવ-દેવીઓ, તિર્થચ-તિર્થચ સ્ત્રીઓ અને મનુષ્ય-મનુષ્ય સ્ત્રીઓ એ હું પ્રકારની પર્ષણ પ્રભુની ધમદિશના સાંભળવા આવે છે તેમજ અનેક ભવ્ય જીવો પણ ભગવાનની વાણી સાંભળે છે. પ્રભુના હદ્યરૂપી સાગરમાંથી નીકળતી ધીર-ગંભીર વાણી એક જોજન (યોજન) સુધી સર્વત્ર એક સરખી સંભળાય છે. દેવો-દાનવો, માનવો અને તિર્થચો સૌ પોતપોતાની ભાષામાં પ્રભુના ઉપદેશને સમજી જાય છે. પાર્શ્વપ્રભુના સમાગમથી આનંદવિલ્બોર બનેલા તે ભવ્યજીવો પ્રભુની અમૃતરૂપ વાણી (દિવ્યધ્વનિ)ના ઘૂંટ પીને અજર-અમર એવા પરમપદને પરેપરાએ પામે છે.

જુઓ, અનિયાએ સંભળાયેલ પ્રભુના અમૃતમય શાષ્ટોએ ('દેવોને પડધાયો ન હોય') રોહિણીયા ચોરને મુક્ત બનાવી દીધો. આવો પ્રતાપ પ્રભુની વાણીનો, વીતરાગવાણીનો છે. જે સાંભળે તેનું એકાંતે કલ્યાણ, કલ્યાણ ને કલ્યાણ જ થાય !

સમુદ્રનું મંથન કરવાથી નીકળેલ ‘અમૃત’
પીને હેવો અમર બની ગયા તેવી એક લોકમાન્યતા
છે (પૌરાણિક કથા). પરંતુ પરમાત્માની વાણીરૂપ
અમૃતપાનથી ભવ્ય જીવો અજરઅમરપણાને પામે છે
એ તો એક પરમસત્ય છે.

પ્રભુની વાણીને અમૃત સરખી પણ સાર્થક
રીતે કહી છે. અમૃત સમુદ્રમાંથી નીકળેલું અને તેનું
પાન કરીને દેવો અમર બની ગયાની માન્યતા છે. તે
જ પ્રમાણે તીર્થકર પ્રભુની ધીર ગંભીર વાણી પણ
તેમના હદ્યરૂપી સમુદ્રમાંથી નીકળે છે, અર્થાતું

અંતરસ્પર્શી હોય છે અને જે ભવિજન તેનું પાન કરે છે, એટલે કે રૂડા ભાવથી તેને અંતરમાં ધારે છે તે ખરેખર અજરામર પદ પામી જાય છે.

પરમાત્માની વાણી મેઘ જેવા ગંભીર અવાજવાળી હોય છે. તે મધુર માલકોસ રાગમાં હોય છે. તેમાં દેવો વાંજિનો દ્વારા સૂર પૂરાવે છે તેથી અત્યંત કર્ષાપ્રિય હોય છે. સાકર, ગોળ, દ્વાક્ષ, ખાંડ વગેરેની મીઠાશથી પણ અધિક અધિક મીઠી અનુપમ વાણી હોય છે. દેવો, મનુષ્યો, તિર્યંગો, પશુ-પક્ષીઓને પોતપોતાની ભાષામાં સમજાઈ જાય (૧૮ મુખ્ય ભાષાઓ અને ૭૦૦ પેટા ભાષાઓમાં) એવી ઉઠ અતિશયયુક્ત વાણી હોય છે.

તીર્થકર પ્રભુની વાણી સાંભળીને દરેક ભવ્ય જીવો પોતપોતાની ભૂમિકા પ્રમાણે આત્મવિકાસ કરે છે. તીવ્ર-મિથ્યાદિષ્ટ હોય તે મંદ-મિથ્યાદિષ્ટ અને સરળ પરિણામી થાય છે, અર્થાત્ માર્ગનુસારીપણારૂપ ધર્મને પામે છે. માર્ગનુસારી જીવ હોય તે સમ્બ્રહદિષ્ટ થાય છે. સમકિતી જીવ દેશવિરતિના પરિણામવાળો થાય અને દેશવિરતિધર શ્રાવક સર્વવિરતિધર સાધુ (મુનિ) થાય છે. આમ, પરમાત્માની વાણીનો અચિત્ય પ્રભાવ છે.

પ્રભુનો અમૃતસ્વરૂપ બોધ પ્રામ કરીને જીવોમાં આત્મા પ્રત્યેની એવી જાગૃતિ આવે છે કે તેઓની દેહની આસક્તિ કમથી તૂટતાં તૂટતાં સંપૂર્ણ છૂટી જાય છે. તેઓ આત્માને વિશુદ્ધ કરવામાં એવા લીન બને છે કે દેહને લાગુ પડતા જરા (ઘડપણ) કે મૃત્યુનો લેશ પણ ભય તેમને સ્પર્શતો નથી. એટલું જ નહીં, પરંતુ તેઓ દેહનો આત્મંતિક વિયોગ (મોક્ષ) દ્યાછે છે. આમાં આત્મસુખનો અનુભવ થતો હોવાથી ભવ્ય જીવને પ્રભુની વાણીથી પરમ આનંદ વેદાય છે. આમ, પ્રભુનો બોધ અવધારવાથી જીવ પરમ આનંદને પ્રાપ્ત કરી અજર-અમર (જરા તથા મૃત્યુના ભયથી રહિત) બને છે. આ અપેક્ષાએ લોકો એમ કહે છે કે “પ્રભુની વાણીમાં અમૃત છે.”

જે દેહે પ્રભુની દિવ્યવાણીનો લાભ મળે અને તે વાણીમાં શ્રદ્ધા થાય, તે જ દેહે અજરઅમરપણું આવે એવું જરૂરી નથી. પણ જે દેહે પ્રભુની ઓળખ (તેમનું જિનસ્વરૂપ અને જિનદશા) પામી, પ્રભુ જેવા

થવાનો પુરુષાર્થ આદર્યો, અર્થાત્ જે દેહે આત્માની મુક્ત થવાની શરૂઆત થઈ તે દેહ પદીના પ્રત્યેક દેહે આત્મવિશુદ્ધિ વધતી જવાની અને અમુક ભવના પુરુષાર્થ પદી તે જીવ શુદ્ધ, બુદ્ધ, ચૈતન્યધન સ્વરૂપ પ્રગટાવી અવશ્ય દેહથી રહિત થવાનો. જે કાર્યનો શુભ આરંભ થયો તે કાળકમે પૂર્ણ થવાનું છે એવા ભાવિ નેગમનયથી કહ્યું કે, પ્રભુની દિવ્યવાણીનું પાન કરનાર શીશ્ર અજરામર થાય છે. ‘શીશ્ર’ શાબ્દ અત્રે સમજવા યોગ્ય છે. અન્તંત્બવની અપેક્ષાએ પાંચ-પંદર ભવ એ ઘણો અલ્પકાળ છે, તે દસ્તિએ ‘શીશ્ર’ પ્રામ થાય એમ કહ્યું છે. એક વખત સમકિત અર્થાત્ સાચી શ્રદ્ધા થયા પદી જીવ પ્રાયે વધુમાં વધુ ૧૫ ભવે મોક્ષમાં જાય છે, એમ આગમ કહે છે. આત્મા જ્યારે કર્મબંધનથી સંપૂર્ણપણે છૂટે છે ત્યારે તેને દેહ ધારણ કરવાપણું રહેતું નથી અને તેથી તેને ઘડપણ કે મૃત્યુ સ્પર્શી શકતા નથી. આમ, બસે અપેક્ષાએ પ્રભુની વાણીના પાનથી અજર-અમરપણું આવે છે. પ્રભુની વાણીનો લાભ લીધા પદી દેહ હોય ત્યાં સુધી જરા કે મૃત્યુ આવે છે, પણ પોતાને થયેલા આત્માનુભવને લીધે તેના આનુષંખીક દુઃખો સ્પર્શી શકતા નથી. જરા કે મૃત્યુ આત્માના પ્રદેશોને કંપાવી શકતાં નથી અને આત્મા પોતાની સ્થિરતા જાળવી રાખે છે.

પ્રભુને વાણી (દિવ્યધ્વનિ) નો અતિશય સ્વયં પ્રગટ થાય છે. પ્રભુની વાણી અન્ય સર્વ જીવોની વાણી કરતાં જુદી પડે છે. તીર્થકર પ્રભુની વાણીમાં શાઢ્યોને બદલે ઊં ધ્વનિ છૂટે છે. આ ધ્વનિ માત્ર મુખ દ્વારા નથી નીકળતો, પણ સમગ્ર દેહના પ્રત્યેક રોમમાંથી પ્રગટ થાય છે (આભાન્યાસેદ સમજવું). વળી, આ દિવ્યધ્વનિ ચોતરફ એક જોજન સુધી બરાબર સાંભળી શકાય છે. એ વિસ્તારમાં ગમે તે જગ્યાએથી સાંભળો તો પણ એકસરખો અવાજ હોય. સમીપમાં મોટો અવાજ અને દૂર ધીમો એવું બનતું નથી. દિવ્યધ્વનિના પ્રસારણમાં અન્ય પુદ્ગળ પરમાણુઓ રૂકાવત કરી શકતા નથી. પ્રભુની દિવ્યવાણીનો શ્રોતા જે આત્મદશાએ હોય તે દશા અનુસાર આ નાદમાંથી યોગ્ય બોધ પામે છે અને આત્માવસ્થાનું એક સોપાન ચેતે છે.

વાણીમાં મોહાદિક કર્મનો પ્રભાવ હોય તો વાણીદોષ થઈ શકે છે પરંતુ પ્રભુ તો અરિહંત છે અને

સંપૂર્જ નિર્મોહ દશા છે. એટલે તેમના દિવ્યધ્વનિમાં દોષનો અનંતાંશ પણ હોતો નથી. અમૃતપાન મુખથી થાય છે, જ્યારે દિવ્યધ્વનિનું અમૃતપાન કર્ણ દ્વારા થાય છે. ૧૩માં ગુણસ્થાને રહેલ પ્રભુના કેવળજ્ઞાનરૂપી ગંભીર હૃદય સમુદ્રમાંથી એક વિશિષ્ટ વાણી-દિવ્યધ્વનિનો ઉદ્ભબ થાય છે. દિવ્યધ્વનિની ઉત્પત્તિ એક વિશિષ્ટ પ્રકારની આત્મોપલબ્ધિ છે. તે ધ્વનિના રૂપમાં સાદિ સાંત છે પરંતુ શક્તિના રૂપમાં સાદિ અનંત છે. જેમ સમયનો પરિપાક થતાં વૃક્ષ પરથી ફળ સ્વયં ખરી પડે છે તેમ કર્મના ઉદ્ય અનુસાર વચ્ચનો ગાંધી પ્રભુની વાણી ખરે છે. પ્રભુ પોતાની ઈચ્છાથી ઉપદેશ આપતા નથી પણ સમય (કર્મ) ના પરિપાક અનુસાર આ કિયા સ્વયં થાય છે. પ્રભુની કોઈ ઈચ્છા નથી કેમકે ભગવાન તો નિર્મોહી છે અને ઈચ્છા માત્રનો કષ્ય થઈ ગયો છે. તીર્થકર નામગોત્રના ઉદ્યથી આ અલૌકિક વાણીમાં અમૃત અને માધુર્ય હોય છે.

દિવ્યધ્વનિ ઈષ અને કલ્યાણકારી છે, તેમ જ ત્રણે લોકને વિશે સત્ય ધર્મનું તત્ત્વ કહેવામાં નિપુણ છે. વળી, દિવ્યધ્વનિ સુવિશાળ અર્થોથી ભરપૂર છે. તે સ્વર્ગ અને મોકાનો માર્ગ બતાવવામાં ઈષ છે (જુઓ શ્રી ભક્તામર સ્તોત્ર, શ્લોક-૩૫). જે કોઈ જીવ પ્રભુની દિવ્ય વાણીનું શ્રવણ કરે છે તેને અશુભ ગતિનો બંધ પડતો નથી અને શુભગતિનો બંધ પડે છે. પૂજ્ય રાકેશભાઈ કહે છે કે જો જીવ શુભમાં અટકે તો દેવલોકમાં જાય અને શુભથી આગળ વધે તો છેવટે મોકા પામે.

પ્રભુને આવો અતિશયવાળો ધ્વનિ પ્રામથવામાં તેમના પૂર્વ ત્રીજા ભવના ભાવ છે કે, ‘સત્ત્વી જીવ કરું શાસનરસી, ઐસી ભાવદ્યા મન ઉલ્લસી.’

એક આમ્નાય પ્રમાણે રોજ સવાર-બપોર-સાંજ-રાત્રે ૪-૫ ઘણી (આશરે ૧૦ કલાક) ભગવાનની વાણી ખરે છે. બીજી આમ્નાયમાં એક વખત તુ કલાક અને ૧૨ મિનિટ (૮ ઘણી) દેશના હોય છે. ભગવાનના અતિશયને લીધે કોઈ જીવો થાકતા નથી. ભાષામાં એક સાથે બધા તત્ત્વો આવે છે અને સર્વ જીવોનું સમાધાન થઈ જાય છે. એ વાણીને જીલીને અનેક ભવ્ય જીવો તત્કષ્ણ અંતર્મુખ થઈને સમ્યગ્રદર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર પામી જાય છે.

‘ગોમ્મટસાર’ માં કહ્યું છે કે ભગવાને કેવળજ્ઞાનમાં જે જાણ્યું, વાણીમાં તેનો અનંતમો ભાગ જ આવ્યો. વાણીમાં જે આવ્યું તેનોય અનંતમો ભાગ જ ગણધરદેવે શ્રુતજ્ઞાનમાં જીત્યો. ગણધરદેવે જે જીલ્યું તેનોય અનંતમો ભાગ જ બાર અંગ-શાસ્ત્રોરૂપે રચી શકાયો. આ ઉપરથી સર્વજ્ઞાન જ્ઞાનની અને તેમની વાણીની પરમ અગાધતા અને ગંભીરતાનો ખ્યાલ આવે છે. આજે પણ તે જ્ઞાનમૃત વિદ્યમાન છે. ભલે થોડું છે પણ અમૃતના સમુદ્રમાંથી ભરેલા કળશ માફક ભવ્ય જીવોને મોક્ષમાર્ગ દેખાડી તેમને મોક્ષ અપાવી શકે તેમ છે (ઉત્કૃષ્ટ નિમિત્ત અપેક્ષાએ).

અનંત અનંત ભાવ ભેદથી ભરેલી અને અનંત અનંત નય નિકેપવાળી જિનેશ્વરની વાણીને પરમકૃપાળું શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીએ પાંચ વિશેષજ્ઞો આપ્યા છે (મોક્ષમાર્ગ શિક્ષાપાઠ-૧૦૭) : (૧) સકળ જગત હિતકારિણી, (૨) હારિણી મોહ, (૩) તારિણી ભવાબ્ધિ, (૪) મોક્ષચારિણી અને (૫) પ્રમાણી છે. મહાન આચાર્ય શુલચંદ્રચાયદ્વિને તેમના પ્રાચીન અને પ્રમાણભૂત શાસ્ત્ર ‘જ્ઞાનાર્થ્વ’ માં પ્રભુની વાણીના આ પાંચ વિશેષજ્ઞો કહ્યાં (શ્લોક-૮) : (૧) પદાર્થજ્ઞાન, (૨) વિવેક, (૩) હિત, (૪) કષ્ણાયોની શાંતિ અને (૫) સત્ય તત્ત્વ ઉપદેશ. આચાર્ય અમિતગતિ તેમના ‘સામાયિક પાઠ’ માં પ્રભુની વાણીને આ રીતે વર્ણવે છે : (૧) બોધિ, (૨) સમાધિ, (૩) પરિણામ શુદ્ધિ, (૪) સ્વ આત્મ ઉપલબ્ધિ અને (૫) શિવ સૌખ્ય સિદ્ધિ. પૂજ્ય આત્માનંદજી તેમના સ્વાધ્યાયમાં જિનવાણીના વિશેષજ્ઞો આ પ્રમાણે કહે છે : (૧) અનેકાંતયુક્ત, (૨) અવિરોધ, (૩) પવિત્ર, (૪) પ્રમાણી, (૫) નિઃસ્વાર્થી, (૬) નિષ્પક્ત, (૭) સાપેક્ષ અને સમતોલ.

● ઉત્થાનિકા : હવે પદ્ધીના શ્લોક-૨૨ માં આચાર્યશ્રી ચોથા પ્રાતિહાર્ય ‘ચામર’ નું સ્વરૂપ સમજાવે છે.

● અંતમંગળ : અંતમાં સર્વ જીવ પ્રભુની વાણીરૂપ શાસ્ત્રોનું અધ્યયન, ચિત્તન, મનન કરીને શીદ્ર આત્મકલ્યાણ સાધે એવી મંગલ ભાવના સાથે જિનજ્ઞાથી કાંઈ વિપરીત લખાયું હોય તો ત્રિવિદે મિથ્યા મિ દુક્કડમ્.

ॐ શાંતિઃ શાંતિઃ શાંતિ:
॥ શ્રી સદ્ગુરુચરણાર્પણમસ્તુ ॥

આત્મજગૃતિનો અભ્યાસ (ભાગ-૧)

રમેશભાઈ કાંતિલાલ ખંદાર

જગૃતિ એટલે અંતર્મુખતાનો નિરંતર અભ્યાસ થતો રહેવો. જગૃતિ વિનાનો સ્વીકાર ‘દમન’ છે, પરવશતા છે, સ્વાર્થ છે, લોકદિષ્ટ છે, આણસમજ છે. ‘કેવળ અંતર્મુખ થવાનો સત્પુરુષોનો માર્ગ સર્વ દુઃખક્ષયનો ઉપાય છે.’ દુઃખનું કારણ સંયોગો નથી, પણ સંયોગો સાથેનું અંતરંગ જોડાશ છે. જગૃતિ નથી તો બાવાની એકમાત્ર લંગોટીમાં સમસ્ત સંસાર છુપાયેલો છે અને જગૃતિ છે તો છ ખંડના રાજ્યને ભોગવવા છતાં તેમાં અભ્યંતર સંસાર નથી. તેથી આત્માની જગૃતિથી સંસારનું મૂળ છેદાય છે અને અજાગૃતિમાં આખો સંસાર લીલોછમ રહે છે.

જગૃતિ એટલે કર્મકૃત વ્યક્તિત્વને (રમેશ) ગૌણ કરી તેને ચેતનવંત કરનાર ચૈતન્ય તત્ત્વ સન્મુખ થવું. તેથી જગૃતિ એ સર્વ દુઃખક્ષયનો ઉપાય છે. અજ્ઞાની જીવ દુઃખ સાથે માથા ફોડે છે, દૂર કરવાનો પ્રયત્ન કરતો રહે છે. વિવેકી જીવ દુઃખના મૂળ પર ઘા કરે છે. જગૃતિ એટલે અસ્તિથી સ્વપરનો વિવેક અને નાસ્તિથી ચિત્તનિરોધ કહી શકાય. પરમાં સુખબુદ્ધ નિર્મળ થયા વિના ચિત્તનિરોધ શક્ય નથી, ચિત્તનિરોધ વિનાની એકાગ્રતા બગલાની એકાગ્રતા છે. આત્માના અનુસંધાનપૂર્વક અંતરક્રિયા અને બાબુ ક્રિયા થવી એ વિવેકરૂપ આત્મજગૃતિ છે.

આત્મજગૃતિ, આંતરદિષ્ટ, આત્મદિષ્ટ, ઉપયોગનું અંતર્મુખ વલણ, દ્રવ્યદિષ્ટ વગેરે એકાર્થવાચી છે. અવૈચારભાંથી વિચારદશમાં આવી આંતરદિષ્ટ પ્રગતાવવી એ જ અંતર્મુખતાની સાધના છે. અંતરંગ પરિણિતિમાં સ્વ-પરનો વિવેક કરવાથી અનાદિની વૃત્તિના મૂળ છેદાય છે.

અંતરંગ પરિણિતિમાં સ્વ-પરના વિવેક થવા માટેની પાત્રતા:

છૂટવાની અંતરતમ ભાવના હોવી ઘટે. છૂટવાની ભાવના ન થવી એ જ જીવની મોટામાં મોટી ભૂલ છે એ સમજણ અનિવાર્ય છે.

સંસાર કારાગૃહ ભાસે, રાગદ્રેષના પ્રાપ્ત

ફળથી બળતો દેખાવો જોઈએ. સ્થુલિભદ્રને પોતાના ભાઈના હાથે રાજસભામાં પિતાનું માથું ધડથી જુદુ કર્યાના સમાચાર સાંભળી પૂર્વના સંસ્કાર જાગી ઉઠ્યા અને આત્મવિચારે કરી વૈરાગ્ય પ્રગટયો. તે જ્ઞાનગર્ભિત વૈરાગ્યમાં સંસારની અસારતા, ભયંકરતા સમજાઓ અને ઘરે જવાને બદલે સીધા પોતાના ગુરુ પાસે પહોંચી મુનિદીક્ષા ગ્રહણ કરી. નભિ રાજર્ષિને દૈવી શક્તિથી સમસ્ત મથુરાને બળતી દેખાડવા છતાં તેને બચાવવાનો ભાવ પણ ન જાગ્યો.

એકમાત્ર અજ્ઞાનને ભય હોય. એટલું જ નહિ, પણ અજ્ઞાનથી નિવૃત્ત થવાનો દફનિર્ણય પણ કર્યો હોય.

‘માત્ર મોક્ષ અભિલાષ’ પણ અનિવાર્ય છે. અન્ય સર્વ ઈચ્છાને ગૌણ કરી એકમાત્ર મોક્ષના પ્રયત્ન કરતો હોય.

‘આણાએ ધર્મો’ જ્ઞાની પુરુષની આજ્ઞા આત્મસાતુ કરવાની નિષા-શ્રદ્ધા-પ્રેમ-અર્પણતા અનિવાર્ય છે. બાબુ સાધનો તત્ત્વ બાબુ રૂપાંતરણથી સંતોષાઈ ન જાય. અપૂર્વ અંતરસંશોધનની જ મુખ્યતા હોય. બાબુ સાધનો માત્ર આંગળી ચીંધવારૂપ છે તે સામાન્ય જીવો સમજીતા નથી. યોગની ક્રિયાથી શુભાશુભ કિયા થાય છે. આત્માનું કરવાપણું આત્માના પરિણામમાં છે. બાબુ સાધનો જેના તરફ આંગળી ચીંધે છે ત્યાં જીવની દાસી ગઈ નહિ કારણકે લોકદિષ્ટ, પુણ્યનો લોભ, રૂડા દેખાવાના ભાવ, સંસારગત વહાલપ, જ્ઞાની પ્રત્યેના અહોભાવની-પરમ વિનયની ન્યૂનતા, આવડતનો અહેંકાર વગેરેની જ મુખ્યતા રહી. દેહાધ્યાસને લઈ આઠ પ્રકારના કોઈ ને કોઈ મદમાં ઉપયોગની તન્મયતા થતી રહી.

આત્માની સભાનતારૂપ આત્મજગૃતિ એટલે માત્ર ‘હું આત્મા હું.’ એમ નહિ! પરંતુ, ‘પ્રતિકાર પ્રતિસાદ કે સ્વીકારભાવ તથા તે કાર્ય કરનાર રમેશથી પણ હું બિન હું અને તે સર્વને જોનાર-જાણનાર

ચૈતન્ય આત્મા છું' એવી અંતરની સમ્યક્પરિણાતિ તે આત્મજગૃતિ છે. બાબુ ઉદ્યરૂપ પરિસ્થિતિ તો મારાથી પ્રત્યક્ષ ભિન્ન છે. તે ઉદ્યનું નિમિત્ત પામી રાગદ્રેષ કરનાર રમેશ તે પણ 'હું નથી' સત્તામાં રહેલા કર્મો સાથે પણ મારો એકથેત્રાવગાહ સંબંધમાત્ર છે. આવી સદ્ગ્વિચારરૂપ સમ્યક્ સમજણ - માન્યતા હંદયના ઊંડાણમાંથી નિર્ણયાત્મક હોવી જોઈએ.

કઈ રીતે જાણશો કે આ સમજણ ભાવપૂર્વકની છે? અને માત્ર વિકલ્પરૂપ નથી?

રાગદ્રેષનો ઉભરો શમી જવો જોઈએ, તેની માત્રા ઘણી ઘટી જવી જોઈએ. મનના સંકલેશ પરિણામ - આકોશ પરિણામ તુરત્જ મંદ પડવા માંડે તો સમજવું કે રાગદ્રેષથી ભિન્ન પોતાના સ્વરૂપ પ્રત્યે કંઈક અંશે દિષ્ટ થવાની શરૂઆત થઈ છે. મહિનાઓ સુધી રાગદ્રેષના પરિણામ ચાલુ રહે તો તે અવચેતન મનમાં પૂર્વગ્રહ કે દુરાગ્રહરૂપે જાગૃત મનમાંથી અવચેતન મનમાં ધકેલાઈને સંગ્રહિત થાય છે અને અનાદિની વૃત્તિને પુષ્ટ કરે છે. જીવને એવો અમ થાય છે કે હું તો અને ભૂલી ગયો, હું શાંત થઈ ગયો, પણ એ ઘા ઉપર ખાલી રાખ વળી છે. સંસારના અન્ય કાર્યોમાં ગળાડૂબ થઈ જવાથી એ પૂર્વગ્રહ/ દુરાગ્રહ પાછલા બર્નર પર જતો રહ્યો. પોતે છેતરાય છે, ભાન પણ નથી રહેતું. મૃત્યુ પછી પણ એ વૃત્તિઓ સાથે રહે છે. એવા નિમિત્તની સાથે કોઈને કોઈ સંબંધમાં અનિયતાએ દાસરૂપે, દાસીરૂપે, જંતુરૂપે, દુશ્મનરૂપે દુરાગ્રહને લઈ એ જીવને દુઃખી કરવા, ફિલુ કે કેન્સરના જીવાણુ રૂપે, કરમીયારૂપે કે સંમૂહીંમ જીવરૂપે એનો સંયોગ થતો રહે છે. એવા ન ગમતા અસંખ્ય જન્મ-મરણ કરી પોતે ભયંકર દુઃખ ભોગવે છે. બ્રહ્મદાત ચક્રવર્તી પણ સાતસો વર્ષ સુધી લોલુપતાપૂર્વક ભૌતિક સુખો ભોગવી તેત્રીસ સાગરનું સાતમી નરકનું આયુષ્ય બાંધી અપાર દુઃખો ભોગવી રહ્યા છે.

કદાચિત ઉદ્ય બળવાન હોય ત્યારે શું કરવું?

વાર્તાલાપ પતી જાય ત્યાંસુધી આવેશ ઓછો ન થાય તો પણ તે વસ્તુ કે વ્યક્તિથી છૂટા પડ્યા પછી અંતરમંથન થવું ઘટે. એમ ન કરો તો માનસિક ચરુ ઉકળતો રહેશે અને ધીરે ધીરે તે દ્વેષભાવ અને પછી

વેરભાવમાં પરિવર્તિત થશે. ઘણા પૈસા આપી કારને સરખી કરાવી. ઘરે જતા વચ્ચે જ ગાડી અટકી જાય તો એ કાર મિકેનિક વિષે કેટલા બધા અનિષ્ટકારી વિચારો આવે છે! ગાડીને પાછી લઈ જઈને ચેક કરાવતા ખબર પડે છે કે અન્ય ખરાબીને કારણે ગાડી અટકી ગઈ હતી! અંતરમાં મનનો બડબડાટ આપણા તરફ જ આંગળી ચીધે છે, સામી વ્યક્તિ વિષે બિલકુલ નહિ! આ તથ્ય કોઈપણ પ્રસંગ માટે સત્ય છે.

અહીં જગૃતિ એટલે અનુકૂળ કે ન ગમતી પરિસ્થિતિનો સ્વીકાર કરવો, પોતાના દોષ પ્રત્યે દસ્તિ કરવી, નિમિત્ત માત્રાને નિર્દોષ જાણવા, મનની શાંતિ જાળવી રાખવી અને 'જે થાય તે યોગ્ય જ માનવામાં આવે' એવી સમજણને આગળ કરવી. ટૂંકમાં, સમયે સમયે અંતરપરિણાતિમાં સ્વ-પરનો વિવેક કરતા રહેવો એ ધારાવાહી આત્મજગૃતિ છે.

સ્વીકારભાવ કેમ નથી આવતો?

બીજાના નહિવત્તુ અવગુણને મોટો કરી તેની વાત બીજાને કરી તેની લીટી નાની કરીએ છીએ. 'એ તો એવો જ છે! માથું ફેરવે છે, બોલવાનું કઈ ભાન નથી' એવા વિચારો કરી પોતે પોતાને જ અશાંતિના કૂવામાં ધકેલી દે છે. એ તો થોડી માથાકૂટ કરીને જતો રહ્યો, પણ તું અચ્યારે મનરૂપી કુર્ખેત્રના મેદાનમાં અવળી બુદ્ધિ વડે લડાઈ કેમ કરે છે? એ તને જ કેટલું નુકસાનકારક છે એ તો જ્ઞાની જ જાણો છે.

કૂતરાવૃત્તિ કે સિંહવૃત્તિ?

અજ્ઞાની જીવ દુઃખ સાથે માથા ફોડે છે અને દુઃખ દૂર કરવાના બાધ્યમાં પ્રયત્ન કરતો રહે છે. જ્ઞાની તેને કૂતરાવૃત્તિ કહે છે. જેમ કૂતરો પથ્થરો ફેંકનાર સામે જીવાને બદલે પથ્થરની પાછળ દોડે છે, તેમ અજ્ઞાની જીવ અપમાનના કારણો શોધવાને બદલે અપમાન પ્રસંગમાં નિમિત્ત બનનાર વ્યક્તિ સાથે લડતો રહે છે.

વિવેકી જીવ દુઃખના મૂળ પર ઘા કરે છે. જ્ઞાની એવા જીવની વૃત્તિને સિંહવૃત્તિ કહે છે. જેમ સિંહ બંદૂકની ગોળી તરફ દીડવાને બદલે ગોળી છોડનાર માણસ પર હુમલો કરે છે, એવી રીતે વિવેકી જીવ પ્રતિકૂળતા વખતે જ્ઞાનીના બોધવચનને હાજર

કરી મનની શાંતિ જગવી રાખવાનો સતત પુરુષાથ્ર કરે છે. સંવર-નિર્જરા જ તેનું લક્ષ હોય છે. કેવી રીતે એવા કોઈ પ્રતિકૂળ સંયોગોમાંથી શાંતિથી પસાર થઈ જવું એ જ એનું ધ્યેય હોય છે. આવી જાગૃતિ એ જ જ્ઞાનપ્રકાશનું ડિરણ છે, જે અનાદિની વૃત્તિના પ્રતિકારદૂપ અવાજને સમજણપૂર્વક ઉપશમાવે છે. વૃત્તિનો ઉપશમ વૃત્તિના મૂળને છેદે છે.

સ્વીકારભાવ અને જાગૃતિ એકજ સિક્કાની બે બાજુ છે.

આત્માની અંતરજાગૃતિ અને બાધ્યમાં સ્વીકારભાવ વચ્ચે કારણ-કાર્યનો સંબંધ છે. અંતરમાં સ્વ-પર વિવેકરૂપ આત્મજાગૃતિ અને બાધ્યમાં પ્રતિકારરહિત શાંત સ્વીકારભાવ એ બંને થઈને પરમાર્થમાર્ગની કેડી અંકારાય છે. આ જ અંતર્મુખતાની સાધના છે.

પરમાં સુખબુદ્ધિને લઈ જ્ઞાન ઉપયોગ અનંત શૈયો સાથે માનસિક જોડાણરૂપ એકત્વ કરી અનેકરૂપે પરિણમતો હતો. હવે તે જ જ્ઞાન ઉપયોગ સ્વપરનો વિવેક કરી એક અખંડ શુદ્ધાત્મા સાથે અનન્ય થતાં અનંત સંસારનો અંત આવે છે. જાગૃતિના અભાવમાં એક જ પરજ્ઞેય સાથે તન્મયતા અનંત સંસાર સર્જે છે. દેહરૂપ લંગોટીના મમત્વરૂપ દેહાધ્યાસને લઈ જીવ અનંત કાળથી ચાર ગતિમાં પરિભ્રમણ કરતો રહ્યો છે. અનંતકાળથી પરવસ્તુઓ સાથે મિથ્યા તાદાત્મય અભ્યાસ કરી સુખ મેળવવાનો પ્રયત્ન કરવા થતાં સુખને બદલે સુખભાસની જ પ્રાપ્તિ થઈ અને તે પણ પોતાના સુખભાસ ગુણના વિકારીભાવનું જ વેદન છે. આત્માના સુખભાસ ગુણ વિના ભાંતિરૂપ સુખભાસ પણ શક્ય નથી.

મૂઢ જીવ બહારમાં ઉપયોગને ભમાવી અંતરના સુખને પ્રાપ્ત કરવાના નિષ્ફળ પ્રયત્નો કર્યા જ કરે છે. એ તો પશ્ચિમ દિશામાં મુખ રાખી પૂર્વાભિમુખ થવાના નિષ્ફળ પ્રયત્નો છે, મૂઢતા છે. પ્રવચનસારમાં કુંદુંદ આચાર્ય કહે છે, ‘પર્યાયમૂઢ પરસમય’. પશ્ચિમાભિમુખ રહી પૂર્વાભિમુખ થવું ત્રિકણ અશક્ય છે. પણ જીવ દસ્તિ ફેરવે તો ‘મુખ આગલ હે કહ બાત કહે’ પ્રાપ્તની જ પ્રાપ્તિ કરવાની છે. ક્યાંય બહાર શોધવા જવાનું નથી. તેથી અનંત જ્ઞાનીઓએ અંતર્મુખતાની સાધનાને સર્વ દુઃખશયનો ઉપાય કહેલ છે. દસ્તિ ફેરવે તો પોતે ત્યાંજ જીવતો

જાગતો ઊભો છે, પણ ત્યાં દસ્તિ નહિ હોવાથી આત્મા નજરાતો નથી.

સંવર-નિર્જરાની સાધના:-

અંતરમાં સ્વ-પરના વિવેક સહિતનો શાંત સ્વીકારભાવરૂપ એ સંવર-નિર્જરાની સાધના છે. પ્રતિક્ષયારહિત સ્વીકારભાવથી ઉદ્ય સાથેનું માનસિક જોડાણ ટૂટે છે. જીવનો ઉપયોગ ઘટનાથી નિર્લેપ રહે છે. ઉદ્યને પર-રૂપે જાણવાથી અનાદિથી વૃત્તિને કોઈ બળ મળતું નથી. રાગદ્વષરૂપ ભાવકર્મના અભાવમાં કાર્મણા વર્ગણા કર્મરૂપે પરિણમી શકતી નથી. તેથી નવીન કર્મનો બંધ થતો નથી અને ઉદ્યમાં આવેલા કર્મો નિર્જરી જાય છે.

દરેક કિયા કરતી વખતે આત્માની મુખ્યતાપૂર્વક સ્વ-પરનું જ્ઞાન કરવું તે જ્ઞાન છે. બાધ્યમાં સ્વીકારભાવ-સમદર્શિતા એ ચારિત્ર છે. શ્રદ્ધા અંતરમાં જાણવારૂપ જ્ઞાન અને બહારમાં સ્વીકારભાવરૂપ દેખવામાં એકત્વ કરે છે, પોતાની સંમતિ આપે છે. અર્થાત્, આત્માની લક્ષ-ધ્યેયરૂપ અંતરંગપરિણતિ એ શ્રદ્ધા-જ્ઞાનસ્વરૂપ છે અને આચરણરૂપ બાધ્ય પ્રવૃત્તિ એ વ્યવહાર ચારિત્ર છે. શ્રદ્ધા-જ્ઞાનની સ્થિરતા એ નિશ્ચય ચારિત્ર છે.

અંતરંગ પરિણતિમાં સ્વ-પરનો વિવેક અને બાધ્ય આચરણમાં સ્વીકારભાવ થવો જરૂરી છે. ત્યારે સાધના સંવરની સાધના બની રહે છે.

ઉદ્યપ્રસંગે આત્માની સભાનતા એ શ્રદ્ધા-જ્ઞાન છે. એ જાગૃતિ સહિત બાધ્યમાં ઉદ્યનો પ્રતિકાર રહિત સ્વીકારભાવ સમદર્શિતા એ ચારિત્ર છે. તેથી અંતર્મુખતાની સાધના એ મિથ્યા દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રમાંથી સમ્યક રત્નત્રય પ્રગટાવવાની પરમાર્થ સાધના છે. અંતર્મુખતાની સાધનામાં લક્ષ-ધ્યેયની મુખ્યતા હોય છે. સંસારના સર્વ કાર્યમાં પણ ધ્યેયની જ મુખ્યતાથી સિદ્ધિ થાય છે. પરમાર્થમાર્ગમાં તો લક્ષ-ધ્યેયથી જ મોક્ષમાર્ગની કેડી અંકારવાની સંભાવના પ્રગટે છે.

આવતા લેખમાં આચ્ચવ-બંધની પ્રક્રિયા, જ્ઞાન ઉપયોગની સાધના-પ્રક્રિયા, દર્શનમોહના ક્ષય/ઉપશમ વિશેની પ્રક્રિયા વગેરેની વિચારણા કરીશું. (કમશા:)

વિભાવભાવો

ભાનુભેન ડી. શાહ

માનવીની મનોભૂમિમાં, માનસક્ષેત્રમાં હરહંમેશ, હરક્ષણ સંકલ્પો, વિકલ્પો, વિચારો અને વિધવિધ ભાવોનો ફાલ ઉત્પત્ત થતો જ રહે છે. માનવમન કદી ખાલી હોતું નથી. એટેજ તેના પર જીત મેળવવી અધરી અને કપરી લાગે છે. અવનવા ભાવો ખરેખર તો ચેતનની પ્રેરણાથી આત્મામાંજ ઉપજે છે. આ ભાવોને વ્યવહારમાં, વર્તનમાં મૂકવાની કામગીરી મન દ્વારા થાય છે. જુદી જુદી ઈન્ડ્રિયો દ્વારા સમગ્ર ભાવોનું સંચરણ મનથી થતું રહે છે અને એ રીતે માનવજીવન આગળ વધતું રહે છે.

મુખ્યત્વે ભાવ બે પ્રકારના છે-સદ્ગુરૂભાવ અને વિભાવભાવ. વિભાવભાવો તો કખાયોની નીપજ છે. કોષ, માન, માયા, લોલ-વગેરેને પોતાના જીવનમાં પલટાતા સમય-સંજોગો મુજબ માનવી અમલમાં મૂકતો રહે છે અને કામ ચાલતું રહે છે. વિભાવોમાં સદા વધવટ, તારતમ્ય થતાં રહે છે.

આત્માના અસલ, મૂળ સ્વભાવમાં રહેલા ભાવ તે સ્વભાવભાવ છે. આવા મૂળ સ્વભાવને મૂકીને, ચૂકાઈ જઈને આત્મામાં જે ભાવો થાય તે વિભાવભાવ છે. આત્માના સ્વભાવગત જે ક્ષમા, વિનય, સમતા, દયા વગેરે જે ગુણો છે તેનાથી વિપરીત પ્રકારના ભાવ જે કોષ, અવિનય, અંજોપો, ઝૂરતા તે સર્વને વિભાવભાવો માનવામાં આવે છે.

સૌથી મોટો અને બ્રામ્ક વિભાવભાવ એ છે કે જેના કારણે જીવ અનંતકાળ સુધી સંસારમાં પરિભ્રમણ કરે છે. તે છે પર વસ્તુમાં, વ્યક્તિમાં નિજપણાની માન્યતા. જ્યાં સુધી ચૈતન્ય સ્વરૂપ આત્માને પોતાનો ન માનવામાં આવે અને દેહાદિ પરવસ્તુઓને પોતાની માનવારૂપ અજ્ઞાન ન છોડવામાં આવે ત્યાં સુધી વિભાવભાવોથી કદી દૂસી શકાતું નથી. આ વિપરીત ભાવને અજ્ઞાન, આત્મભાંતિ, બહિરાત્મભુદ્ધિ, દેહદષ્ટિ, મિથ્યાત્વ વગેરે અનેક નામથી ઓળખવામાં આવે છે. આત્મા દેહથી જુદો છે, પણ એકશેત્રાવગાહે બંને રહેતા હોવાથી અને

આત્માની વિશિષ્ટતાની જાણ ન હોવાથી બંનેને એક માનવામાં આવે છે.

“જેણે જાણ્યો ખરો આત્મા-આત્માને અન્ય અન્યને, અક્ષય, પૂર્વ જ્ઞાનીને, સિદ્ધને ધન્ય ધન્ય છે.”

આત્મા સ્વ છે, દેહ પર છે. દેહ જરૂર પુદ્ગલોથી બનેલો રંગ, રૂપ, ગંધ, શ્રવણ, સ્પર્શ, સર્જન, પડન વિધવંશન વગેરેથી જાણી શકાય છે; જ્યારે આત્મા અક્ષય, અવિનાશી, અનંત, ગુણયુક્ત ચૈતન્ય સ્વરૂપ છે. સિદ્ધપ્રભુ આવા આત્માને જાણે છે.

દેહને સ્વ માનવાથી, આત્મસ્વરૂપ માનવાથી દેહને જ સામાન્ય માનવીઓ પોતાનો ગણે છે. આત્માના અનંત ગુણધર્મોની તેઓને જાણ નથી. દેહને પોતાનો માનવાથી અનેક વિભાવોની હારમાળા સર્જય છે, જે કર્મોના બંધનમાં મૂકીને જીવને ફરી ફરી દેહ ધારણ કરવાની તક પૂરી પાડે છે. દેહને પોતાનો માનવાથી-મમત્વયુક્ત પરિણામથી રાગદ્વેષ નામના વિભાવો ઉત્પત્ત થાય છે. વસ્તુ કે વ્યક્તિ પર માલિકીભાવ આવે છે., બદલાની અપેક્ષા રખાય છે. અન્ય કોઈ તેના પર મમત્વ ન કરે તેવું પણ ઈચ્છાવામાં આવે છે. જો આવું થાય તો વ્યક્તિ પર દ્વેષ ઉત્પત્ત થાય છે. ઈર્ઘા, વેરભાવ વગેરે જેવા મલિનભાવો પણ મનમાં ઘર કરી જાય છે, જે ઘડીકમાં નીકળવાનું નામ લેતા નથી. વસ્તુ કે વ્યક્તિ પોતાને ન મળતા બીજાના થઈ જાય તો કોષ જાગે છે. તેઓ માત્ર પોતાના સિવાય કોઈના ન થવા જોઈએ તેવો ભાવ માન ઉપજાવે છે. તેને પોતાના સ્વામિત્વ નીચે કરવાની જૂદી, બીજાને નુકસાન કરવાની ભાવના માયામાં પલતાય છે. દેહ તો મોટામાં મોટો પરિગ્રહ છે. તેને પાળવા-પોષવા, લાલન-પાલન કરવા અનેક પદાર્થો-વ્યક્તિઓની જરૂર પડે છે. તેથી સંગ્રહ કે પરિગ્રહને વ્યવહારમાં લાવવો પડે છે. દેહને નવડાવવો, સ્વચ્છ રાખવો, તેને ખવડાવવું-પીવડાવવું, સાજસમો રાખવા દવાદારુ વગેરે માટે

સ્થાવરકાય જીવોની હિસા કરવી પડે છે. કંઈક મનમાં રહેલી વાત ધૃપાવવા, અન્યને ન કહેવા અસત્યનો આશ્રય લેવો પડે છે. બીજાની ગમતી વસ્તુ પોતીકી કરવા માટે જાણે-અજાણે ચોરી થઈ જતી હોય છે. સૌથી વધારે કામ-વાસનાનો ભોગ ભોગવવાનું વલણ મનુષ્યમાં ઘણું વધુ ગ્રવર્તે છે. તેથી પોતાની આબરૂ કે સમાજની અપ્રતિષ્ઠા સામે ધ્યાન આપ્યા વગર પોતાના ઉત્સેજિત ભાવને પોષે છે તેથી અખ્રસ્યાર્થનો દોષ સેવવો પડે છે. જાણું ભેગું કરવું, સગવડો વધારવી, સુખચેનમાં રહેવું, તેના માટે લોભ જેવા વિભાવને સ્થાન આપવું પડે છે. સંયુક્ત કુટુંબમાં રહેતા લોકો કે ગેરકાયદેસર પચાવી પાડનારા લોકો કળિયાંકાસ કરીને સંપત્તિ, જમીન પોતાનું કરી લેવા મથતા હોય છે. તેના માટે બીજા પર દોષારોપણ કરતા કે આજ ચાદવતા આવા લોકો અચકાતા નથી. આવું અભ્યાધ્યાન માનવીઓમાં દણિગોચર થતું હોય છે. અન્ય વ્યક્તિનો કે સમાજનો વાંક ન હોવા છતાં તેના દોષ અન્ય સમક્ષ ગાઈ બતાવવા તે પરપરિવાદ દોષમાં માનવીઓ રાચતા હોય છે. નિદારસ-અન્ય તમામ રસ કરતા મીઠો મધુરો લાગે છે. ચાડીચુગલી કરવાના ભાવ તે પૈશુન્ય છે. પાપના કાર્યમાં ખુશ થવું અને ધર્મના કાર્યમાં નારાજગી દર્શાવવી તે રતિ-અરતિ નામનો વિભાવ છે. આવા ગમા ને અણગમા દેહને અનુલક્ષીને થતા હોય છે. કપટ સહિત અસત્ય બોલવું અને બીજાને નુકસાનમાં ઉતારવા તે માયા મિથ્યાત્વનો તુચ્છ વિભાવ છે. કુદેવ, કુગુરુ, કુધર્મની શ્રદ્ધા કરવી, સેવના કરવી, તેમાં રસ લેવો, પ્રશંસા કરવી તે મિથ્યાદર્શન-શલ્ય છે. આ રીતે તમામ પ્રકારના આચારમાં આવતા ભાવ, પાપકર્મ સર્વ વિભાવોની શ્રેષ્ઠી આવે છે. દેહને ખુબજ મહત્વ અપાતું હોવાથી અને પોતાનો વહાલો માનવાથી આ બધા વિભાવ ભાવો મનુષ્યથી જાણે-અજાણે થતાં જ રહે છે અને આત્માને કર્મોની શુંખલામાં બાંધતા રહે છે.

“દેહ, ઈન્દ્રિયોથી ગ્રવર્તે આ, પોતાનો દેહ તે જ હું, બહિરાત્મા ગણે એવું, આત્મજ્ઞાન ન તે કશું.”

પોતાના અતિ ઘારા, પસંદ દેહને, ઈન્દ્રિયોને, નર, નારકી, તિર્યચ, દેવ વગેરે ગતિસ્થિતને, સ્વજનના દેહને પોતારૂપે જાણે અને

અમણામાં રહેતે પણ વિભાવ છે, તે સ્વભાવ નથી. શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી પણ કહે છે -

“ભાસ્પો દેહાધ્યાસથી, આત્મા દેહ સમાન; પણ તે બંને બિનન છે, જેમ અસિ ને ભ્યાન.”

દેહમાં આત્મા દૂધપાણીની જેમ રહેલો છે. આત્મસ્વરૂપ શું છે તેનો બિલકુલ ઘ્યાલ નથી. તેથી બંનેને એકજ માને છે, પણ બંને તેના શુણધર્માથી અને તલવાર તથા ભ્યાનની જેમ એક દેખાતા હોવા છતાં તદ્દન બિન છે. બંને એકરૂપ નથી.

શ્રીમદ્જી કહે છે કે - “સ્વભાવશામાં જેમ ન માનવા યોગ્ય એવું પોતાનું મૃત્યુ પણ જવ જુઓ છે, તેમ અજ્ઞાનદ્શારૂપ, સ્વભાવરૂપ યોગે આ જીવ પોતાને, પોતાના નહીં એવા બીજા દ્રવ્યને વિષે સ્વપણે માને છે, અને એ જ માન્યતા તે સંસાર છે, તે જ અજ્ઞાન છે, નરકગતિનો હેતુ છે, તે જ જન્મ છે, મરણ છે, અને તે જ દેહ છે, દેહના વિકાર છે. તે જ પુત્ર, તે જ પિતા, તે જ શત્રુ, તે જ મિત્રાદિ ભાવકલ્પનાના હેતુ છે, અને જો તેની નિવૃત્તિ થાય તો સહજ મોક્ષ છે.”

આ રીતે દેહને પોતાનો માનવારૂપ વિભાવ અનેક વિભાવોને જેંચી લાવે છે અને જીવને આત્મજ્ઞાન પ્રાપ્તિનો વિચાર કરી આવતો નથી. જો આત્મજ્ઞાન થાય તો સર્વ વિભાવ ટળી જાય અને દેહ-આત્મા અલગ છે તેનું યથાર્થ ભાન થઈ જાય.

શરૂઆતની ભૂમિકામાં રહેલ સાધકને જાની પુરુષો કહે છે કે તારા દેહનો નાશ થાય તે પહેલા તારાં જીવનમાં રહેલા અનેક દોષોનો, વિભાવોનો નાશ કરી નાખ. તેમ કરવા માટે સ્વચ્છંદ નામના વિભાવને સત્સંગમાં રહીને નાશ કરવો પડશે. તો જ દેહને આત્મા માનવાની ઊંઘી વિચારણા દૂર થઈ જશે. સદગુરુ, સશાસ્ત્ર દ્વારા તત્ત્વજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરીને, તે બોધનું ચિંતનમનન કરીને, સ્વ સ્વરૂપ વિશે આત્મબુદ્ધિ કેળવી લેવાની જરૂર છે. કોધાદિ વિભાવો કર્મના નિમિત્તથી, જીવની અસાવધાનીથી અસ્તિત્વમાં આવ્યા છે. આવા ભાવો દુઃખરૂપ, અપવિત્ર અને આત્માને અશુદ્ધ કરનારા છે. તેથી તેને છોડવાની

(અનુસંધાન પાના નં. ઉર પર)

આવો, ઉત્તરાયણને અહિંસામય બનાવીએ

પાર્લબેન બી. ગાંધી

ભારત એ આમ જોઈએ તો તહેવારોનો દેશ છે. તહેવારો એ માનવીના જીવનમાં આનંદ, ઉત્સાહ અને ઉત્સાહનું સિંચન કરે છે અને નિરાશાથી બચાવે છે. કેટલાક તહેવારો પ્રદેશ પૂરતા મર્યાદિત હોય છે, જ્યારે અમુક તહેવારો આખો દેશ મનાવતો હોય છે. આવો જ એક તહેવાર છે - ઉત્તરાયણ.

ઉત્તરાયણ એ પતંગ અને દોરીનો તહેવાર છે. તલ-મમરાના લાદુ, ચીકી, બોર, જામફળ વગેરે ધાંબે લઈ જઈ પતંગ ઉડાડવાની સાથે ઊંઘિયું અને રોટલાની જ્યાફત માણવાનો તહેવાર છે. જેને આપણે મકરસંકાતિના નામથી પણ ઓપાખીએ છીએ. જમાનો જેમ જેમ આધુનિક બનતો જાય છે તેમ તેમ તહેવારોની ઉજવણીનું સ્વરૂપ પણ બદલાતું જાય છે. પહેલાના જમાનામાં બાળકો કાચી દોરીથી પતંગ ઉડાડતા, જે બહુ ચિંતાજનક નહોતું. આજકાલ મકરસંકાતિમાં કાચ પાયેલા દોરાથી પતંગ-ફાનસ વગેરે ઉડાડાય છે, જે ખૂબ જ જોખમી છે અને સાથે સાથે મકરસંકાતિને દિવસે ફિટાકડા ફેડવાનું પણ વધી રહ્યું છે.

આપણે સહુ ભૂતકાળના અનુભવોથી જાણીએ
છીએ કે આજકાલ જે રીતની દોરી પતંગ ચગાવવા
માટે વપરાઈ રહી છે તેનાથી અનેક પંચેન્દ્રિય જીવો
જેવા કે કબૂતર, હોલા જેવા પક્ષીઓ ધાયલ થાય છે
અથવા મરણને શરણ થાય છે. આ તો માત્ર પક્ષીઓની
જ વાત કરી પણ વાસ્તવિકતા એ છે કે આજે આ ચીની
(ચાયના) પતંગની દોરીથી માણસો પણ મરી ગયાના
દિનાંતો છે. સ્કુટર પર જતાં લોકોનાં ગળામાં દોરી
વીટળાઈ જતાં માણસ જેવો માણસ પણ મૃત્યુને શરણ
થાય છે તો બીજા નાના જીવોની તો વાત જ શું કરવી!
આમ, પતંગની દોરીથી પશુ-પક્ષીઓ અને માનવીઓઓ
કાં તો ધાયલ થઈ રહ્યા છે અથવા મરી રહ્યા છે. વળી,
જે ફાનસ ચગાવવામાં આવે છે તેનાથી પણ ક્યારેક
આગ લાગી હોવાની ઘટનાઓ ઘટી છે. અધૂરામાં પુરું
હવે રાત્રે ફટાકડા પણ એટલા ફોડાય છે કે નાના જીવો
મરી જાય. પ્રાસ્કો પડે ને બી જાય. દારી જાય અને આ

રીતે માનવી સહિતની બીજી જીવસૂચિ પણ હેરાન-પરેશાન થઈ જાય.

હવે આથી જ આપણે આ તહેવારની ઉજવણીમાં કેટલીક બાબતનું ખાસ ધ્યાન રાખવાની જરૂરિયાત ઊભી થઈ છે, જેનાથી આપણે તહેવારોની મજા પણ માણી શકીએ અને કોઈપણ જીવને નુકસાન પણ ન થાય અને મૂલ્ય પણ ન પામે.

(૧) પતંગ ઉડાવતી વખતે કાચ પાયેલી દોરીનો ઉપયોગ ટાળીએ, જેનાથી કબૂતર જેવા શાંતિદૂતો ઘાયલ થતાં અટકશે.

(૨) ધાર્ણી વખત પેચ લડાવવાની લહાયમાં બેધ્યાન થઈ ધાબા પરથી પડી જવાના બજાવો પડુ બને છે તેના પર ખાસ ધ્યાન આપીએ. નિર્દ્ધાર આનંદ મેળવવા પતંગ ઉડાવવાના છે, નહિ કે કોઈની સાથે હરીફાઈ કરવા.

(૩) વહેલી સવારે અને સાંજ પડે ત્યારે પક્ષીઓ પોતાના માણા તરફ પાછા ફરતા હોય છે. આવા સમયે પતંગ ચગાવવાનું ટાળીએ.

(૪) પેચ લગાવતી વખતે ધ્યાન રાખીએ કે આપણને કે બીજા કોઈને નકસાન ન થાય.

(૫) ફાનસ (તુક્કલ) ચગાવતી વખતે ઘણીવાર તેનાથી આગ લાગવાના બનાવો બનતાં હોય છે અને ઘણા એવા ફાનસ આવતાં હોય છે કે જે નીચે પદ્ધા હોય ત્યારે કૂતરા જેવા પશુઓનાં મોં તેમાં ફસાઈ જાય છે, તો આવા ફાનસનો ઉપયોગ ટાળીએ.

(૬) હમણાં હમણાં મકરસકાંતિમાં ફટાકડા ફીડવાનો દોર શરૂ થયો છે, જે ખરેખર ખોટો અને ખર્યાળ છે. માનવીનાં પૈસાની બરબાઈ સાથે અનેક એકેન્દ્રિયથી માંડી પંચેન્દ્રિય જીવોની હત્યા થાય છે તેમાં ભાગીદાર બનીએ શીએ.

(૭) છેલ્લા ઘડા સમયથી મકરસકાંતિના દિવસે સેંકડો પશુઓ-પક્ષીઓ, માનવીઓ ઘાયલ થવાના સમાચારો આપણને ધ્રાપમાં, ટીવીમાં, વોટ્સઅપ વગેરેમાં જોવા

મળે છે. માનવી એક સામાજિક પ્રાણી છે, સંવેદનશીલ પ્રાણી છે. આથી તેણે સમજુને તહેવારોની ઉજવણી કરવી જોઈએ, જેનાથી કોઈને નુકસાન ન થાય અને તહેવારને પણ ઉત્સાહભેર માણી શકાય. આ માટે એટલું જ કહીશ કે,

વર્થ કી અક્કડ કભી કભી ખેલ બિગાડ દેતી હૈ,
બબુલ કી જડ કભી કભી ફસલ ઉખાડ દેતી હૈ,
શક્તિ કો સુવ્યસન મેં લગાના હી હિતકર હોગા બંધુ !
વર્થ કા પ્રદર્શન કભી જીવન કો હી ઉજાડ દેતી હૈ.

બસ, આ ઉત્તરાયણે સંકલ્પ કરીએ કે હું ક્યારેય આ તહેવારની ઉજવણી હિંસા થાય તેવી રીતે કરીશ નહિ. અહિંસામય ઉજવણી દ્વારા જ સાચી રીતે તહેવારની મજા લઈ શકાશે.

ધૂપસળી

પૈસાનાં પણ કેટલા નામ !!!

મંદિરમાં આપો તો દાન... શાળામાં આપો તો ફી...
લગ્નમાં આપો તો ચાંદલો... લગ્નમાં આપો તો દહેજ.... ધૂટાછેડામાં આપો તો જીવાયભથ્યુ.. કોઈને આપો તો ઋણ - કોઈ પાસેથી લો તો કરજ... પોલીસ કે ઓફિસર કરે દંડ... સરકાર લે તે કર... કર્મચારી મેળવે તે પગાર ... નિવૃત્તિ બાદ મળે તે પેન્શન...
બેંકમાંથી ઉધાર લો તો લોન... વેઇટરને આપો તો ટીપ.. મજૂરને ચૂકવીએ તો મજૂરી.. ઓફિસરને ટેબલ નીચેથી આપો તો લાંચ.... કોઈને પ્રેમથી-ખુશ થઈને આપો તો ભેટ.

માણસ પણ કેટલા પ્રકારના!!

પૈસા પાછળ પડે તો લોભી.... પૈસા સાચવી રાખે તો કંજૂસ... પૈસા વગર વિચાર્ય વાપરે તો ઉડાઉ.... પૈસા કમાઈ ન શકે તો કડકો.... પૈસા વગર મહેનતે મેળવે તો સમાજદોહી... પૈસા મેળવવાની ઉત્સુકતા વગરનો હોય તો બિન મહત્વાકંક્ષી.... પૈસો કઠોર પરિશ્રમ દ્વારા મેળવે પણ પોતાને માટે વાપરી ન શકે તો મૂરખ...

આજે દુનિયામાં જ્યાં જુઓ ત્યાં દુઃખ, ઉદારી અને નિરાશાનું સામ્રાજ્ય જ સ્થપાયેલું જોવા મળે છે તેનું કારણ શું છે ?

કરુણાની કટોકટી, દુઃખનો દારુણ જંગ, ભૂલોની પરંપરા, બેકારી, અસાધ મોંઘવારી ભૂખની ભયાનકતા, ગરીબીની ગહરાઈ, દૈવતનું દેવાળુ,

પ્રતિકારશક્તિના આવિષ્કારનો સંદર્ભ અભાવ, આત્મવિશ્વાસને બદલે આત્મપ્રતારણા અને આત્મવંચના, આત્મવિલોપનને બદલે આત્મવિંબના, આશાને બદલે નિરાશા, સદાચારને બદલે ભષાચાર અને દુરાચાર, કાંતિને બદલે ભાંતિમાં સ્વેરવિહાર, વાણીના વિહારને બદલે વિલાસી છે. આ બધા કારણોને લીધે જ માનવી જન્મથી મરણ સુધી અપાર વથા ભોગવે છે. માત્ર પૈસાને જ પરમેશ્વર માનનાર માનવીએ એ સમજવું જરૂરી છે કે પૈસો મીઠા જેવો છે, જરૂરી છે પરંતુ જરૂરિયાત કરતાં વધારે હોય તો સ્વાદ બગાડે છે. માનવી પૈસો સાથે લઈ જઈ શકતો નથી, ભગવાન નથી છતાં લોકો તેને ભગવાનથી કમ પણ નથી માનતા! પૈસો નવા સંબંધો બનાવે છે પરંતુ સાચા અને જૂના સંબંધો બગાડે છે. બધા સમજે છે કે પૈસો કંજિયાનું મૂળ છે, છતાં આખી દુનિયા તેની પાછળ પાગલ છે!

વિભાવભાવો ...

પાના નં. ૩૦ પરથી ચાલુ...

આવશ્યકતા હોય છે.

આના કારણો શુદ્ધ આત્મસ્વરૂપની પ્રતીતિ અને લક્ષ્ય વર્ધમાન થાય છે. નિશ્ચયબળમાં વૃદ્ધિ થાય છે. જીવનમાં સાત્ત્વિક આનંદ આવતા તાત્ત્વિક આનંદ તરફ આગળ વધાય છે. ધ્યાનની સતત સાધનાથી ક્રમશા: આત્માનો અનુભવ થાય છે અને જીવનમાં દિવ્યતા વ્યાપી જાય છે. તેનું જીવન એક સંત જેવું ત્યાગમય, સંયમી, વૈરાગ્યધારી બની જાય છે. આત્મા નિઃદાગ, નિષ્કલંક, નિરંજન, દોષરાહિત બની જાય છે. વિભાવોથી સંદર્ભ દૂરી આત્માને શુદ્ધ, વિશુદ્ધ, પ્રબુદ્ધ બનાવીને પ્રસંગતામાં સહેવ રમતો રાખે છે.

તથી -

વિભાવોને છોડો,

સદ્ભાવો પ્રતિ મનોવલણ મોડો,

પ્રયાસ ચાલુ રાખો જાડો-થોડો,

આત્મા સમજશે, ભલે મોડો,

સ્વચ્છંદતા, સ્વેરવિહાર તોડો,

કર્મો કપાઈ જશે તવ કોડો,

વિભાવો આત્મશુદ્ધિમાં નાખે રોડો (અવરોધ)

આત્મને આત્મભાવ સહ જોડો.

શ્રી ધરમપુર તીર્થ (આશ્રમ)માં પંચકલ્યાણક અને અંજનશલાકા પ્રતિષ્ઠા અષ્ટાનિષ્ઠા મહોત્સવ

મહેન્દ્રભાઈ કે. ખંધાર મહોત્સવ

વલસાડ જિલ્લામાં, ધરમપુર ગામમાં, મોહનગઢ પછાડ પર, વલસાડથી ઉપ ડિ.મિ. દૂર ધરમપુર આશ્રમની સ્થાપના ૨૦૦૧ માં થઈ ત્યારે તેમાં એક નાના જિનમંદિર (પાર્શ્વનાથ) ની સ્થાપના કરી. ત્યારથી તેના સ્થાપક અધિકારી પૂ. ગુરુદેવ રાકેશજીની તેમાં એક ભાવના હતી કે આપણા જેન તીર્થો પછાડ પર હોય છે, તેમ મોહનગઢમાં ઊંચી ટેકરી (૧૫૦૦') પર શાસનપત્ર મહાવીર સ્વામીનું એક ભવ્ય જિનાલય થાય અને તેની નીચે પરમકૃપાળુદેવ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીનું એક સુંદર ગુરુમંદિર થાય.

૨૦૧૪માં તે ભાવના સાકાર થવા લાગી. પછી તો ખાનીંગ, કીઝાઈન, કન્સ્ટ્રક્શન વગેરે તબક્કા પછી ૨૦૧૮ માં તે લગભગ તેયાર થઈ ગયું પણ કોરોના સંક્રમિત વાતાવરણમાં તેની પ્રતિષ્ઠા બે વર્ષ સુધી ન થઈ શકી.

કોરોના અને અન્ય પરિબળો અનુકૂળ થતાં, ડિસે. ૨૪ થી ઉ૧ દરખ્યાન ૮ દિવસનો અંજનશલાકા પ્રતિષ્ઠા અષ્ટાનિષ્ઠા પંચકલ્યાણકનો મહોત્સવ આયોજિત થયો. પૂ. આચાર્ય વિજય રાજહંસસૂરિજી પ્રતિષ્ઠાચાર્ય તરીકે ૮ દિવસ સસંધ (૪ સાધુજી + ૪ સાધ્વીજી) પધાર્યા. દીપકભાઈ (બારડોલી) સ્થાપનાકાર અને પારસભાઈ વિવિકાર હતા. દેશપરદેશથી લગભગ ૧૦ હજાર મુમુક્ષુઓએ લાભ લીધો. કોબાથી પણ પૂ. બહેનશ્રી, ડૉ. રાજેશભાઈ, પ્રકાશભાઈ, નીતિનભાઈ, અશોકભાઈ, બિપીનભાઈ, બંને શરદભાઈ, અરુણભાઈ, પંકજભાઈ, હિતેનભાઈ, પ્રવીણભાઈ, મહેન્દ્રભાઈ વગેરે ૨૫ મુમુક્ષુઓ આવેલ.

આશરે ૧૫૦ કરોડના ખર્ચે બંધાયેલ આ ભવ્ય જિનાલય પહેલી હરોળની કક્ષાનું વૈશ્વિક સ્તરનું છે. મકરાણાના દુધિયા સંગેમરમરના આ જિનાલયમાં ઉપરના ફલોરમાં મૂળનાયક મહાવીર સ્વામી તથા

આદિનાથ, પાર્શ્વનાથ, શાંતિનાથ, નેમિનાથ, સીમંધર સ્વામી અને પદ્મનાભ સ્વામી છે. નીચે ગ્રાઉન્ડ ફલોરમાં પરમકૃપાળુદેવનું ગુરુમંદિર છે, જેમાં તેમની મૂળ પદ્માસનસ્થ મૂર્તિ ઉપરાંત બીજી બે પદ્માસનમાં અને બે ખડગાસનમાં મૂર્તિઓ છે.

સમારોહની તેયારીએ આશ્રમની કાયાપલટ કરી નાખી. રસ્તાઓ, મકાનો, શાશગાર, તોરણો વગેરે નવા વ્યવસ્થિત અને સુંદર બન્યા. વૃક્ષો અને મકાનો પર ઉલ્લાસ દર્શાવતી લાઈટો હતી. દસ હજારની કેપેસીટીવાળો ભવ્ય, સંપૂર્ણ સુવિધાવાળો રાજમહેલ જેવો લાગતો તંબુ ‘ક્ષત્રિયકુંડ’ (સ્વાધ્યાપહોલ) મુખ્ય આકર્ષણ રહ્યું. બહારમાં આગળથી સિદ્ધાર્થ મહારાજાનો મહેલ જ જાણો જોઈ યો !

મહોત્સવનો દેનિક સંક્ષિપ્ત અહેવાલ નીચે આપેલ છે. વિગતવાર યુ-ટ્યુબ અને ધરમપુર આશ્રમની વેબસાઈટ પર છે.

(૧) ગુરુવાર, ૨૩ ડિસે. : શોભાયાત્રા અને ‘ક્ષત્રિયકુંડ’ નું ઉદ્ઘાટન : સવારે ૮.૩૦ થી ૧૧.૩૦ ભવ્ય શોભાયાત્રા હતી. નીચે ધરમપુર નગરના ત્રણ દરવાજાથી શરૂ કરીને ઉપર આશ્રમમાં પૂર્ણાહૃતિ થયેલ. રાત્રે ‘ક્ષત્રિયકુંડ’ ના ઉદ્ઘાટન પછી સત્સંગમાં પૂ. રાકેશભાઈએ ભારીય સંકૃતિમાં મંદિરનું મહત્વ અને અનિવાર્યતા વિષે કહ્યું. ૮ દિવસના મહોત્સવને જનરંજન અને મનોરંજન માત્રને બદલે જીવનભરનું અધ્યાત્મભાષ્યું બનાવવું.

(૨) શુક્રવાર, ૨૪ ડિસે. : જિનાલયમાં મૂર્તિઓનો પ્રવેશ : સવારે ૭ થી ૮ પૂ. આચાર્યનું સસંધ આગમન, આશ્રમ પ્રવેશ અને ભવ્ય સ્વાગત હતા. જિનાલયમાં ૭ ભગવાન અને પાંચ પ.કુ.દેવની મૂર્તિઓનો શુભમૂહૂર્ત વિધિસર પૂજન પછી પ્રવેશ હતો. બધોરે સિદ્ધયક, નવગ્રહ, અષ્ટમંગલ વગેરે પૂજન હતા.

રાત્રે સત્સંગમાં પૂ. રાકેશભાઈએ પંચકલ્યાણકનું આધ્યાત્મિક મહત્વ સમજાવ્યું. વ્યવહારથી પંચકલ્યાણક અને અંજનશલાકા પ્રતિષ્ઠા મહોત્સવ પથ્થરની જડ મૂર્તિમાં પ્રાણ રેરીને (સૂરિમંત્ર, અંજનશલાકા) તેને ભગવાન બનાવે, નિશ્ચયથી મુમુક્ષુઓને આભામાંથી પરમાત્મા બનાવે. તે જ આપણું ધ્યેય અને કર્તવ્ય છે. પછી જિનાલયની ઉર્ધ્વની યાત્રાની વીરીયો (સ્ટોરી) બતાવી.

(૩) શનિવાર ૨૫ ડિસે. : અચ્ચન કલ્યાણ : દરરોજ ક્ષત્રિયકુંડમાં સવારે પૂ. આચાર્યશ્રીનું સંસંધ આગમન, ગુરુવંદન, માંગલિક અને વ્યાખ્યાન હતા. વ્યાખ્યાનમાં માનવભવની દુર્લભતા, પ્રભુનો અનંતો ઉપકાર વગેરે કહ્યું. ધર્માચાર્ય આચાર્યશ્રીએ વિધિપૂર્વક પોતાની પ્રતિષ્ઠાચાર્ય તરીકે, દીપકભાઈની સ્થાપનાચાર્ય તરીકે અને પારસભાઈની વિધિકાર તરીકે સ્થાપના કરી. ચાર એકાવતારી ભવ્ય જીવો, સૌધર્મ ઈન્દ્ર અને શચી ઈન્દ્રાણી તથા માતા-પિતા સિદ્ધાર્થ રાજા અને ત્રિશલા મહારાજાની સ્થાપના કરીને આદેશ આપ્યો કે હવે ૮ દિવસ સુધી પોતાની સાંસારિક ઓળખાણ ભૂલીને નવા રોલમાં રહેલું. પછી સૌધર્મ ઈન્દ્રના પૂર્વભવ કાર્તિક શેઠનો, શચી ઈન્દ્રાણીનો પૂર્વભવ સાધ્યીજનો તથા ત્રિશલા માતાના ૧૪ સ્વઘોની સ્કીટ (પ્રોપ) બતાવી. શચી ઈન્દ્રાણી અને ત્રિશલા મહારાજાને કેન્દ્રમાં રાખી આચાર્યશ્રીએ અચ્ચન કલ્યાણકની વિધિ કરી. મહાવીર પ્રભુનો જીવ ૧૦ મા પ્રાણત દેવલોકમાંથી અચીને માતાની કુશીમાં પધાર્યો. સૌધર્મ ઈન્દ્રની ભક્તિ, ગર્ભવસ્થામાં પ્રભુનો માતા પ્રત્યે પ્રેમ, સૌધર્મ દેવલોક, દિક્કુમારીઓની સુતૃતિ વગેરે કમ્યુટર ટેકનોલોજી અને એનીમેશનથી સુંદર, ભવ્ય અને પ્રત્યક્ષ લાગતા હતા. રાત્રે સત્સંગમાં પૂ. રાકેશભાઈએ મહાવીર શાસન વિષે (મોક્ષમાળા શિક્ષાપાઠ-૫૮) કહ્યું અને મહાવીર સ્વામીને ભગવાન થતા પહેલા ‘ભગવાન’ કહેવાના કારણો વ્યવહારનય, ભાવિનેગમનય, પરિણામ શુદ્ધિ સમજાવ્યા.

(૪) રવિવાર, ૨૬ ડિસે. : જન્મકલ્યાણક (દેવોત્સવ) : સવારે વ્યાખ્યાનમાં આચાર્યશ્રીએ જન્મકલ્યાણકનું સ્વરૂપ અને મહત્વ, જન્મ-મરણના અંતની શરૂઆત વગેરે વર્ણિત્વા. સ્કીટમાં પ્રભુ મહાવીરનો જન્મ,

દેવલોકમાં આનંદ, પદ દિક્કુમારીઓનો ઉલ્લાસ-નૃત્ય, નંદીશર દ્વીપમાં ઉજવણી વગેરે દેખાડ્યા. બપોરે જિનાલયમાં ૧૮ અભિષેક અને પૂજન હતા. રાત્રે સત્સંગમાં પૂ. રાકેશભાઈએ જણાવ્યું કે, આગમમાં અપેક્ષાએ ‘જન્મ’ ને ભવભ્રમણના પ્રતિકસમ ‘કંંક’ કહેલ છે, પરંતુ જે જન્મમાં ‘જન્મ’નો જ નાશ કરવા (મોક્ષ) નો પુરુષાર્થ ઉપરે છે અને ફળીભૂત થાય છે તે પ્રભુનો જન્મ મહોત્સવ ભવ્ય જીવો માટે કલ્યાણનું કરાણ છે. પછી મેરુપર્વતપર પાંડુકશિલા પ્રોપ ભવ્ય હતા. સૌધર્મ ઈન્દ્ર અને દેવોએ બાળપ્રભુ પર અભિષેક કર્યા બાદ કોબાના ડૉ. રાજેશભાઈ સોનેજી અને અશોકભાઈ સહિત ઘણા મુમુક્ષુઓએ મેરુપર્વત પર પ્રભુનો અભિષેક કરવાનો લાભ લીધો.

(૫) સોમવાર, ૨૭ ડિસે. : જન્મકલ્યાણક (મનુષ્યોત્સવ) : સવારે વ્યાખ્યાનમાં આચાર્યશ્રીએ ફરમાવ્યું કે અહ્મુટાળવા અર્હમને હદ્યમાં સ્થાપવા, પ્રભુની મૂર્તિમાં સાક્ષાત્ પરમાત્મા જોવા, તેમના આગમને પ્રભુની પ્રત્યક્ષ દિવ્યવાણી માનવી, પ્રભુ પ્રત્યે અભેદબુદ્ધિ રાખવી (સર્વ જીવ છે સિદ્ધસમ) અને પ્રભુની દેહીક ગેરહાજરીમાં તેમના કલ્યાણકો આપણા કલ્યાણ માટે સર્વોત્કૃષ્ટ નિમિત્ત છે. દીપકભાઈએ જન્મનું વર્ણન વિધિ સહિત ગધ-પદમાં ભાવોલ્લાસથી વર્ણવેલ. પછી પ્રભુનો જન્મ, પ્રિયમવદા દાસીએ સિદ્ધાર્થ રાજાને આપેલ શુભ સમાચાર, મહારાજાનો હર્ષાતીરેક, ક્ષત્રિયકુંડમાં સર્વત્ર ઉલ્લાસ, રાજ્યમાં સર્વપ્રકારની વૃદ્ધિ, ફેબાએ આપેલ ‘વર્ધમાન’ નામ, હાલરૂં, સ્કુલ પ્રસંગમાં ઈન્દ્ર મહારાજ, માતાના પ્રેમવશ ભોગાવલી કર્મ સમજી યશોદા સાથે લગ્નની સંમતિ વગેરે સ્કીટ અને પ્રોપ પ્રત્યક્ષ લાગતા હતા. બપોરે કોબા આશ્રમના મુમુક્ષુઓને ધરમપુર આશ્રમ તરફથી ગાઈડટુર હતી, જેમાં પ.કૃ.દેવની ૩૪' ની દુનિયાની સૌથી મોટી પદ્માસન મૂર્તિ અને એમ્બી થીયેટર (‘રાજદરબાર’), દસ હજારની કેપેસીટીવાળો નવો અધ્યતન સ્વાધ્યાયહોલ (કામ ચાલુ છે), સુંદર ભવ્ય જિનાલય, નવો ગાર્ડન વગેરે હતા.

રાત્રે સ્વાધ્યાયમાં પૂ. રાકેશભાઈએ મહાવીરની આંતરિક દશા વિષે ભાવ વિભોર થઈને

જણાવ્યું કે ચોથા ગુણસ્થાનકે રહેલ વર્ધમાનનું સાચું સ્વરૂપ જગતના જીવો સમજ શકતા નથી. બહારથી સંસારની પ્રવૃત્તિ (લગ્ન, રાજ્યાભિષેક વગેરે) અને અંદરમાં ઉત્ત્ર આત્મિક પુરુષાર્થ, ૧૨ ભાવનાનું ચિંતવન, નિરંતર જ્ઞાનધારા, સ્વરૂપ તરફ દ્રષ્ટિ નજરાયા કરે, ભાવમુનિપણું, રાગનો રાગ નથી, અદ્ભુત આત્મદશા (હોત આસવા પરિસવા) વગેરે સમજાવ્યા.

પૂ. આચાર્ય લોકેશ મુનિ અને પૂ. શરદભાઈ વ્યાસના પ્રાસંગિક (ઉદ્ભોધન અને આશીર્વયન હતા. ૨૫૦ બેડની અધ્યતન શ્રીમદ્ રાજયંત્ર હોસ્પિટલનું લોકાર્પણ હતું. તે ઉપરાંત હજારો ગાયોને કટલખાનાથી છોડાવવી, આદિવાસીઓ માટે અનેકવિધ કાર્યો વગેરે દ્વારા પૂ. રાકેશભાઈની અનુકર્પણ અને જીવદયા દર્શાવી.

(૬) મંગળવાર, ૨૮ ડિસે. : લગ્નાંત્સવ : આચાર્યશ્રીએ વ્યાખ્યાનમાં પ્રભુદર્શનથી આનંદના હર્ષશ્રુ, મરુદેવામાતાને ઋષભદેવ ભગવાનના દર્શનથી કેવળજ્ઞાન, જગતના જીવમાત્રનું કલ્યાણ કરનારા તેમના કલ્યાણકો, સર્વ પ્રત્યે સમભાવ અને અનુકર્પણ, રાજ્યાભિષેક અને લગ્ન સમયે નિર્દેશ જ્ઞાતાદ્રષ્ટાભાવે મહાવીર પ્રભુની અંતરદૃષ્ટિ, મંગલમય સાધના વગેરે ભાવાત્મક રીતે સમજાવ્યા. પછી ક્ષત્રિયકુંડમાં લઘોંત્સવ, રાજ્યાભિષેક, સુપુત્રી પ્રિયદર્શના, નૃત્ય સંગીત, ભાઈ નંદિવર્ધન-ભાભી જીયેજા, મામા ચેતક અને મામી પૂથા, બહેન સુદર્શનાનો આનંદ-ઉલ્લાસ વગેરે સ્કીટ અને પ્રોપ મનોહર અને ભાવાત્મક હતા. ગુજરાતના મુખ્યમંત્રી માન. ભૂપેન્દ્રભાઈ પટેલ મહાવીર ભગવાન, આચાર્યશ્રી અને ગુરુદેવના દર્શન-વંદન કરવા તથા ૧૫૦ બેડની શ્રીમદ્ રાજયંત્ર એનીમલ હોસ્પિટલના ખાતમુર્ઝી માટે રસાલા સાથે પધારતા તેમનું સ્વાગત અને અભિવાદન થયું. ઉદ્ભોધનમાં તેમણે પૂ. ગુરુદેવ રાકેશભાઈ અને ધરમપુર આશ્રમની અનુમોદના કરીને જણાવ્યું કે સર્વ સુકૃત્યોમાં સરકારશ્રી સહકાર આપશે. રાત્રે સત્સંગમાં પૂ. રાકેશભાઈએ કદ્યું કે કલ્યાણકોની બધી પ્રક્રિયા-પ્રવૃત્તિમાં આપણી ભાવધારા જોડવી. પાંચમા બ્રહ્મલોકમાંથી એકાવતારી બ્રહ્મર્ષિ ઈ

લોકાંત્રિક દેવોની પ્રભુ મહાવીરને સંયમ અને તીર્થ પ્રવર્તાવવા વિનંતી, એક વર્ષ સુધી રોજના ૧૨.૫ કરોડ સૌનેયાનું વરસીદાન, દીક્ષા, મન:પર્યવજ્ઞાનનું પ્રાગટ્ય, ૪૫૧૫ દિવસનો દીક્ષાકાળ, માયે મૌન, માત્ર બે ઘડી નિદ્રા, કરપાત્રી, ગૃહસ્થોથી દૂર, ખરુગાસન વગેરે મહાવીર સ્વામીની સાધના વિષે જણાવ્યું. મુનિર્ધર્મ મહાન કહીને તેઓ હાલતા ચાલતા સિદ્ધ સમાન માનવા. મુમુક્ષુઓની આત્મસાધનામાં મુખ્ય બે બાધક તત્ત્વો : (૧) સંસારીનો સંગ (કાજળની કોટી, પત્રાંક-૧૦૩) અને (૨) સંકલ્પ-વિકલ્પ વિષે લાલ બતી ધરી. પરિગ્રહ (અને તેના મમત્વ) ને શાનિ આદિ ચ્રહો કરતા પણ ભયંકર અને અકલ્યાશકારી દર્શાવ્યો.

(૭) બુધવાર, ૨૯ ડિસે. : દીક્ષા ઉત્સવ : આચાર્યશ્રીએ વ્યાખ્યાનમાં જ્ઞાન સ્વભાવી આત્મા વિષે કદ્યું કે મારી જ્ઞાન પર્યાયમાં મારો આત્મા (જ્ઞેય) જણાય. આત્મા વડે, આત્મા માટે, આત્માના આધાર, આત્મામાં સ્વરૂપ સ્થિરતા કરવી. આજ સુધી બધા માટે બધું કર્યું (તે સંસાર) પણ હવે મારા આત્મા માટે આજથી અને અત્યારથી કરું (તે સાધના). રાત્રે સત્સંગમાં પૂ. રાકેશભાઈએ દીક્ષા કલ્યાણક, ભક્તિભાવ, વૈરાગ્ય, સજીવનમૂર્તિ ગુરુ (પત્રાંક-૧૮૮) વિષે મ્રકાશ પાડ્યો. સંસારી જીવોને અંધકાર (અજ્ઞાન) નો બોધ નથી, અંધકારથી મુક્ત થવાની (ભોક્ષ) ઈચ્છા નથી અને મતિ કલ્યાણાએ ભવવનમાં રજણીને જીવન અને ભવો પસાર થઈ જાય છે. અંધકાર અને વાસના તોડવા ગુરુશરણ (પ્રેમ, શક્તા, અર્પણશતા) ની અનિવાર્યતા કહી. ગુજરાતના ભૂતપૂર્વ મુખ્યમંત્રી માન. વિજયભાઈ રૂપાણી પદ્ધારેલ અને સંબોધનમાં પૂ. ગુરુદેવની ઉદાત્ત ભાવના અને સુકૃત્યોની અનુમોદના કરી. ભગવાનની દીક્ષા, સંયમના અભાવે દેવોની અપાત્રતા, કુંભની મહતરાની શીખ વગેરે ઓડીયો-વીજ્યુયાલ સ્કીટ સુંદર હતા.

(૮) શુક્રવાર, ૩૦ ડિસે. : કેવળજ્ઞાન અને નિર્વાણ કલ્યાણક : આજે પૂજ્ય આચાર્ય વિજય રાજહંસ સૂરિશ્વરજીનો જન્મમંગલ દિન હતો. ૧૯૬૨ માં જન્મ, ૧૯૭૮ માં દીક્ષા અને ૨૦૦૮ માં આચાર્ય પદે આરુઢ થયેલ. તેઓ મહાન આચાર્ય

નેમિસૂરીશ્વરજીના સંઘમાં છે. તેઓશ્રી પ્રાજ્ઞ, નબ્ર, સરળ, વાત્સલ્યમય, સૌમ્ય, શાસન પ્રભાવક અને મહાન આરાધક છે. સકળ સંઘ અને સર્વ મુમુક્ષુઓએ પૂ. આચાર્યશ્રીના જન્મ મંગલદિને અનુમોદના કરીને તેમના આશીર્વદ મેળવ્યા. વાખ્યાનમાં તેઓએ ફરમાવ્યું કે આ કળિકાળમાં મહાવીર ગ્રભુ અને વીતરાગ માર્ગ અન્ય શરણરૂપ છત્ર છે. પ્રભુની આજ્ઞા ભક્તિભાવે આરાધવાથી કેવળજ્ઞાન પ્રગટે છે.

આદ. નેમીજીએ પ.કૃ. દેવને સત્યધર્મના ઉદ્ઘારક તરીકે બિરદાવીને પૂ. ગુરુદેવની બેસ્ટ સેલર ઈંગ્લીશ આત્મસિદ્ધિ બુક વિષે જણાવ્યું. ગુજરાતી-અંગ્રેજી ઉપરાત વિશ્વની ઉ ભાષામાં વીતરાગ અને પરમકૃપાળુદેવના વિવિધ મેસેજ અને બુક્સના વિમોચન હતા.

જિનાલયમાં સવારે ૧૧ વાગ્યે ગુરુમંદિરમાં પ.કૃ. દેવ, ‘વચનામૃતજી’, ‘આત્મસિદ્ધિ શાસ્ત્ર’ અને ભક્ત રત્નાની પ્રતિષ્ઠા હતી. લોસ એંજલસના દિલીપભાઈ - સુભાબેને લીધેલ લાભમાં તેમના સૌજન્યથી મહેન્દ્રભાઈ ખંધાર, પ્રવીણભાઈ મહેતા આદિ સહભાગી થયા. લંચ પછી પ્રકાશભાઈ સાથે કોબાના મુમુક્ષુઓ પિંડવળ (૨૫ ડિ.મી.) ગયા કે જ્યાં ૫૦ વર્ષથી તેઓશ્રી સવોદય ટ્રસ્ટમાં તન-મનધનથી આદિવાસીઓની સેવા કરી રહ્યા છે. સહુએ અનુમોદના કરી.

રાત્રે પૂ. રાકેશભાઈ સાથે ક્ષત્રિયકુંડમાં પ્રવેશ વોક-વે પર પૂ. બહેનશ્રી, પૂ. નલીનભાઈ, પૂ. રત્નાપ્રભુ (દિલ્હી), શ્રી અરવિંદભાઈ (પાલડી), શ્રી સુધીરભાઈ (રાજકોટ), રાજ પરિવારના આશ્રમોના ટ્રસ્ટીઓ વગેરે હતા. અન્ય મહાનુભાવો સાથે પૂ. બહેનશ્રીનું પણ ઉદ્ભોધન હતું. સત્સંગમાં પૂ. રાકેશભાઈએ જિનપ્રતિમા, પ્રતિમાસિદ્ધિ (પત્રાંક-૪૦), જિનેશ્વર ભગવાનની આજ્ઞાનું આરાધન વગેરે સમજાવ્યા. પ્રભુની રૂપી મૂર્તિના અવલંબનથી પોતાના અરૂપી આત્મા તરફ જવાય છે. સંસારી જીવો અને મુમુક્ષુઓને પ્રભુની મૂર્તિરૂપ પ્રબળ અવલંબનની જરૂર છે કે જેનાથી પાત્રતા પ્રગટે છે. મૂર્તિના દર્શનથી મહાવીર પ્રભુનું સ્મરણ અને તેમની આત્મદશાનું ભાન થાય છે. ભાવથી મૂર્તિના દર્શન કરવાથી કર્મકૃત

બક્તિત્વ ઓગળવા લાગે છે. સ્કીટ અને પ્રોપ દ્વારા કેવળજ્ઞાન, સમવસરણ અને નિર્વાણ (૧૦૮ અભિષેક) વગેરે તાદીશ કરેલ.

(૬) શુક્રવાર, ૩૧ ડિસે. : અંજનશલાકા અને પ્રાણપ્રતિષ્ઠા : પરોઢિયે ૨.૩૦ થી ૪.૩૦ પૂ. આચાર્યશ્રીએ અંજનશલાકા અને સૂર્યિમંત્રથી સાતેય પ્રભુની પ્રતિમાજીઓની પ્રાણપ્રતિષ્ઠા કરી. ૪.૪૫ થી ૫.૩૦ નૈવેધ ઉત્સવ હતો. ૧૦.૩૦ થી ૧૨.૩૦ પ્રતિષ્ઠા, ધજા-કળશ સ્થાપન, કીર્તિસ્તાંભનું અનાવરણ, ૧૦૮ સ્નાત્ર વગેરે હતા. બાપોરે જિનાલયમાં અષોત્સરી સ્નાત્ર રાખેલ. સાંજે ૬.૩૦ થી ૮.૦૦ હાથીની અંબાડી પર મહારાજા કુમારપાળની ભવ્ય શોભાયાત્રા અને ત્યારબાદ મહાઆરતી હતા. રાત્રે ૮ થી ૧૦ પૂ. રાકેશભાઈએ સ્વાધ્યાયમાં કંધું કે આચાર્ય પદ્મનંદિ જણાવે છે કે જવ જેટલી પ્રભુ-પ્રતિમાનો મહિમા ઈન્દ્ર પણ વર્ણવી શકે નહિ. મોક્ષથી જ બાકીના ૪ કલ્યાણકો છે. કેવળજ્ઞાન કલ્યાણક બાબ્ય સત્તા સામેનો પુરુષાર્થ દશાવિ છે (૪ ઘાતી કર્મક્ષય), જ્યારે મોક્ષ કલ્યાણક આંતરિક શુદ્ધિ અને સિદ્ધિ દર્શાવે છે (૪ અઘાતીકર્મ ક્ષય). સાધનામાં (૧) આંતરિક યોગ્યતા અને (૨) પુરુષાર્થ નિયામક છે. આત્મ સાધનામાં સંકલ્પ અને સબુરી (ધૈર્ય અને ખંત) સાથે અંતર્મુખતા અને એકાંત આવશ્યક છે. પ્રભુ નિર્વાણ પામે પછી તેમનું ઔદારિક શરીર વિખરાઈ જાય છે અને માત્ર કેશ તથા નખ રહે છે. અનિન્દ્રુમાર દેવો તેનો અનિસંસ્કાર અને પુલક મહોત્સવ કરે છે. પૂ. ગુરુદેવ રાકેશજીએ અનુરોધ કર્યો કે, આદ દિવસના ભવ્ય પંચકલ્યાણક મહોત્સવ પછી ઘરે શું લઈ જશો? તો કંધું કે, (૧) ભગવાન મહાવીરનો મહિમા અને (૨) સ્વકલ્યાણની તીવ્ર રૂચિ-ઉત્કર્ષ-ઉલ્લાસ. રાત્રે ૧૦ થી ૧૨.૩૦ સની શાહની સુંદર વર્ષાન્ત ભક્તિ અને મધુર સંગીત મહોત્સવના શિખર પર કલગી સમાન હતા. બીજા દિવસે (૧ જાન્યુ. ૨૦૨૨) સર્વ સેવકોની સાત વર્ષની (૨૦૧૪-૨૦૨૧) સેવા-ભક્તિ-સમર્પણતાનું અભિવાદન કર્યું. આમ, અદ્ભુત, ભવ્યાતિભવ્ય, ભાવોલ્લાસપ્રેરક અને આત્મકલ્યાણકારી પંચકલ્યાણક પ્રતિષ્ઠા મહોત્સવ સાનંદ સંપત્ત થયો. જય જિનેન્દ્ર

સમાજ-સંસ્થા દર્શન

**પૂજય સંતશ્રી આત્માનંદજુની દ્વિતીય વાર્ષિક પુણ્યતિથિ નિમિત્તે આયોજિત
કાર્યક્રમ અંગો**

૧૮ જાન્યુઆરી એટલે સ્વ-પર કલ્યાણમાં અડોનિશ તત્પર, અધ્યાત્મજગતના ચમકતા સિતારા પરમ શ્રદ્ધેય સંતશ્રી આત્માનંદજીની પુષ્પતિથિ. તા. ૧૮-૦૧-૨૦૨૨ ના બુધવારના રોજ પૂજયશ્રી આત્માનંદજીની દ્વિતીય વાર્ષિક પુષ્પતિથિ નિમિત્તે શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર ભિશાન, ધરમપુરના અધિકારી પૂજયશ્રી રાકેશભાઈ (પૂ. બાપાજી) આપણી સંસ્થામાં પધારીને સત્સંગનો લાભ આપશે. આત્મશ્રેયાર્થે પધારવા સૌને નિમંત્રણ છે. દર વર્ષની જેમ આ વર્ષે પણ સંસ્થા દ્વારા તા. ૧૨-૦૨-૨૦૨૨ થી તા. ૧૪-૦૨-૨૦૨૨ દરમિયાન શિબિરનું આયોજન કરવામાં આવ્યું છે.

સંસ્થામાં બોડી પ્રોફાઈલ કેમ્પનું આયોજન

આધ્યાત્મિક પ્રવૃત્તિઓ સા�ે સંસ્થા દ્વારા સમાજકલ્યાણની અનેકવિધ પ્રવૃત્તિઓ પણ ચાલે છે. સંસ્થા સંચાલિત મેડિકલ સેન્ટરના ઉપકરેતા. ૨૩-૦૧-૨૦૨૨ ના રવિવારના દિવસે બોડી મોફાઈલ (પેથોલોજી) તપાસ કેમપનું આયોજન કરવામાં આવ્યું છે. આ કેમપ માટે ઉદારાદિલ આદ. શ્રી તરલાભેન દિનેશભાઈ બાવીસી (રાજકોટ) તરફથી આર્થિક સૌજન્ય પ્રાપ્ત થયું છે; જે બદલ તેઓશ્રીને સાભાર ધન્યવાદ પાઠવીએ છીએ. કેમ્પનો લાભ લેવા સૌને વિનંતી છે.

‘અવર્યીન જૈન જ્યોતિર્દરો’ અને ‘બારસ અણુવેક્ખા’ પુસ્તકના પ્રકાશન સહયોગ અંગે વિજાપ્તિ

સંસ્થા દ્વારા (૧) ‘અર્વાચીન જૈન જ્યોતિર્ધરો’ અને (૨) ‘બારસ આણુવેક્ખા’ આ બે પુસ્તકોની દ્વિતીય આવૃત્તિનું પ્રકાશન ટૂંક સમયમાં થશે, જેનો અંદાજે ખર્ચ કમશા: (૧) રૂ. ૧,૫૦,૦૦૦/- અને (૨) રૂ. ૫૦,૦૦૦/- થશે. આ પ્રકાશનો માટે દાનરાશિ નોંધાવવાની જે મુમુક્ષુઓને ભાવના હોય તેમણે ૨૫ જાન્યુઆરી સુધીમાં નીચે જણાવેલ વ્યક્તિઓનો વોટ્સઅપથી સંપર્ક કરી નામ, ગામ અને રકમ જણાવવા વિનંતી (જે પુસ્તકના દાતા વિભાગમાં છાપવામાં આવશે.) સંપર્ક સૂત્ર : શ્રી ધવલભાઈ (ઓફિસિસ) : ૮૪૨૬૭૫૬૪૪૨, શ્રી અશોકભાઈ શાહ : ૮૮૩૩૮૫૩૩૭.

પૂજયશ્રી આત્માનંદજી વિભિત અને સંપાદિત ‘અવચ્ચિન જૈન જ્યોતિર્ધરો’ પુસ્તકમાં જૈન ધર્મના ઉત્થાનમાં યોગદાન આપનારા છેલ્લા ૧૫૦ વર્ષમાં થયેલા મહાપુરુષોના જીવનચરિત્રોનું સુંદર સંકલન કરવામાં આવ્યું છે. શ્રી કંડકંડાચાર્ય વિરચિત ‘બારસ અણુવેક્ષણ’ પ્રાકૃતગ્રંથનો મૂળ શ્લોક સાથે ગુજરાતી તથા હિન્દીમાં ગદ્ય તથા પદ્યમાં અનુવાદ કરવામાં આવેલ છે. હિન્દી પદ્યાનુવાદ આચાર્ય વિદ્યાસાગરજી મહારાજ અને ગુજરાતી પદ્યાનુવાદ બ્રહ્મચારી શ્રી ચુનીલાલજી દેસાઈ (રાજકોટ) તથા પૂજયશ્રી આત્માનંદજીએ કરેલ છે.

સંસ્થામાં શ્રી રત્નાપ્રભુનું શુભાગમન

આપણી સંસ્થામાં તા. ૦૧-૦૧-૨૦૨૨ ના રોજ હિલ્ડીથી શ્રી રત્નામભુ તથા તેઓના મુમુક્ષુમંડળના આપણી સંસ્થામાં પાવન પગલાં થયાં. સમગ્ર કોબા પરિવારે તેઓનું ભાવભીનું સ્વાગત કર્યું. સમસ્ત સંઘે સંસ્થાના વિવિધ વિભાગો-રાજમંદિર, મુંદવાટિકા, ગુરુકુળ વગેરેની મુલાકાત લીધી હતી. આશ્રમ જોઈને સૌ પ્રભાવિત થયા હતા અને સૌએ પ્રસમતા વ્યક્ત કરી હતી. સંતકટિરમાં સામહિક ભક્તિમાં સૌ જોડાયા હતા.

શ્રી રત્નાપ્રભુ સાથે ધર્મચર્ચા દરમિયાન સૌઅં સાત્ત્વિક આનંદની અનુભૂતિ કરી. સાંજના ભોજન બાદ સંઘે ભાવભીની વિદાય લીધી.

શ્રી કહાન પુષ્પ પરિવારનું સંસ્થામાં શુભાગમન

શ્રી હિંગંબર જેન સ્વાધ્યાય મંદિર ટ્રસ્ટ, સોનગઢ અંતર્ગત શ્રી કહાન પુષ્પ પરિવાર આયોજિત બાલ સંસ્કાર અધ્યાત્મજ્ઞાન શિબિરના ભાગરૂપે તા. ૨૫-૧૨-૨૦૨૧ ના રોજ લગભગ ૨૭૦ જેટલા સાધકો-જેમાં મુખ્યત્વે બાળકો અને યુવાનોએ આપણી સંસ્થામાં પથારીને દર્શન-સ્વાધ્યાય-ભક્તિનો લાભ લીધો હતો. બા.બ્ર.સુરેશજીએ યુવાનો અને બાળકોને રસ પડે તે રીતે પ્રશ્નોત્તરરૂપ સ્વાધ્યાય લઈને પરમકૃપાળુદેવના જીવન-કવન સંબંધી ઘણી રસપ્રદ વાતો સરળ શૈલીમાં કરી હતી. આદ. શ્રી શરદભાઈ જશવાણીએ સંસ્થા તથા પૂજયશ્રીનો પરિચય આપીને સંસ્થા વતી સૌનું હાર્દિક સ્વાગત કર્યું હતું. પૂજય બહેનશ્રીએ પ્રાસાંગિક ઉદ્ઘોધનમાં પૂજયશ્રીએ આપેલું સૂત્ર - “હું આત્મા છું, આપનો સેવક છું, સૌનો ભિત્ર છું.” સમજાવ્યું હતું. સંઘ તરફથી સંસ્થાને રૂ. ૩૧,૦૦૦/- ની દાનરાશિ જાહેર કરવામાં આવી હતી. સંઘના કાર્યકર્તા શ્રી કાર્તિભાઈ જોબાલિયા, શ્રી ભાવેશભાઈ મેધાણી તથા શ્રી પારસભાઈ દોશીએ સંસ્થાના સાધનામય વાતાવરણની પ્રશંસા કરીને આભારવિધિ કરી હતી. આદ. શ્રી મનહરભાઈ જશવાણી, શ્રી શરદભાઈ જશવાણી તથા શ્રી પારુલબેન જશવાણીએ સંઘના ભોજનની વ્યવસ્થામાં પ્રશંસનીય સહયોગ આપ્યો હતો.

શ્રી કુંડકુંદાચાર્ય આચાર્ય પદારોહણાદિનની ઉજવણી

માગસર વદ આઠમ એટલે અપ્રમત યોગીશ્વર શ્રી કુંદકુંદાચાર્યનો આચાર્ય પદારોહણદિન. આપણી સંસ્થામાં આ દિવસની ધર્મોલ્લાસમય વાતાવરણમાં ઉજવાણી કરવામાં આવી. સવારે શ્રી કુંદકુંદાચાર્યની પૂજા કરવામાં આવી. ત્યારબાદ પૂજ્ય બહેનશ્રીએ પ્રાસંગિક ઉદ્ઘોષન કર્યુ હતું. આદ. બા.બ્ર. સુરેશજીએ આચાર્યશ્રીના જીવનચરિત્ર પર પ્રકાશ પાડ્યો હતો. રાત્રે બા.બ્ર. આદ. શ્રી અલકાભેન રચિત પદોની ભાવવાહી ભક્તિ કરવામાં આવી હતી.

संस्थामां राष्ट्रीय स्वयंसेवक संघना प्रयारकोनुं शुभागमन

રાષ્ટ્રીય સ્વયંસેવક સંઘ (RSS) ના વિદેશ વિભાગના પ્રચારકશી ચંદ્રકાંતજી અને રાષ્ટ્રીય સમિતિના વિદેશ વિભાગના પ્રચારિકા બહેનશ્રી ચંદાબેન સાંઠે તા. ૨૨-૧૨-૨૦૨૧ થી તા. ૨૪-૧૨-૨૦૨૧ ત્રણ દિવસ માટે આપણી સંસ્થામાં પદ્ધાર્યા હતા. આ દરમ્યાન આદ. ચંદ્રકાંતજીએ બે વ્યાખ્યાન આપ્યા હતા. ગ્રથમ વ્યાખ્યાનમાં તેઓશ્રીએ ભારતની બહાર ભારતીય સંસ્કૃતિનો પ્રચાર-પ્રસાર કેવી રીતે થઈ રહ્યો છે તે અંગે માહિતી આપી. બીજા પ્રવચનમાં વર્તમાન સમસ્યાઓના ઉકેલ માટે કયા કયા સારા કાર્યો થઈ રહ્યા છે તેનું વિશ્લેષણ રોચક શૈલીમાં કર્યું હતું. બહેનશ્રી ચંદાબેને ભારતમાં નારીઉત્થાનના કાર્યો વિશે ભાવસભર વ્યાખ્યાન આપ્યું. બજે બાલ બ્રહ્મચારી છે અને પોતોનું સમગ્ર જીવન દેશ અને સમાજસેવા માટે સર્માપિત કર્યું છે. તેઓના ત્યાગ અને દેશપ્રેમની ભાવના બદલ સમગ્ર કોબા પરિવાર ધન્યવાદ સહ તેઓની અનુમોદના કરે છે.

શ્રી આત્મસિદ્ધિ પારાયણ

તા. ૨૬-૧૨-૨૦૨૧ ના રોજ પૂજ્યશ્રીને સમર્પિત સેવાભાવી તથા પરોપકારી મુમ્કુષુ સ્વ. જ્યેશભાઈ શાંતિલાલ શાહની વાર્ષિક પુષ્યતિથિ નિમિતે તેઓશ્રીના પરિવારજનો તરફથી શ્રી આત્મસિદ્ધિ શાખનું પારાયણ તથા ભક્તિસંગીતનું આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું. આદ. શેફાલીબેન શાહે સુમધુર કંઠે ભાવવાડી ભક્તિસંગીત પીરસીને સૌને પ્રભુ-ગુરુમય બનાવ્યા હતા. આ પ્રસંગે શ્રી પરીનભાઈના સગાસંબંધી, મિત્રવર્તુળ સારી સંઘ્યામાં ઉપસ્થિત રહ્યા હતા. કોબાથી પૂજ્ય બહેનશ્રી સાથે શ્રી શરદ્ધાઈ જશવાણી વગેરે કેટલાક મુમ્કુષુઓ પણ આ

પ્રસંગે પધાર્યા હતા.

પૂજય બહેનશ્રીએ પ્રાસંગિક ઉદ્ઘોધનમાં જગ્યાવ્યું કે શ્રી જ્યેશભાઈ સંસ્થાના પ્રકાશન વિભાગમાં તથા અન્ય રીતે સંસ્થામાં સારી સેવાઓ આપતા. સને ૨૦૧૦ થી પૂજયશ્રીના આહાર સમયે ઉપસ્થિત રહીને સેવા કરતા અને પૂજયશ્રીનો પ્રસાદ ગ્રહણ કરતા. સંસ્થામાં શિબિર દરમ્યાન તેઓ નોટ-પેનની તેમજ પ્રસંગને અનુરૂપ પરિપત્ર બનાવીને પ્રભાવના કરતા. પૂજયશ્રી પ્રત્યે તેઓને ઉત્કૃષ્ટ સદ્ગ્રાવ હતો. તેઓની ધર્મનિષા અજોડ હતી. પૂજયશ્રીને તેઓએ પોતાના હદ્યમાં સ્થાન આપ્યું હતું. તેઓના સદ્ગુણોને આત્મસાત્ કરી આપણે સ્મરણાંજલિ અર્પિએ. આદ. શ્રી શરદભાઈ જશવાણીએ જગ્યાવ્યું કે શ્રી જ્યેશભાઈ કોબા પરિવાર સાથે હદ્યથી જોડાયેલા હતા. સ્વાધ્યાયહોલમાં તેઓ અંતમુખ થઈ ધ્યાનમાં બેસતા. પારાયણ બાદ સૌએ સ્વામીવાત્સલ્યનો લાભ લીધો હતો.

સાભાર સ્વીકાર

આદ. સુરેખાબેન પ્રકાશભાઈ શાહ પરિવારે (અમદાવાદ) સંસ્થામાં નાની અવરજીવર માટે ઉપયોગી અને પર્યાવરણને પ્રદૂષિત ન કરે તેવી ઈલેક્ટ્રિક ગાડી (કિંમત આશરે બે લાખ રૂપિયા) સંસ્થાને ભેટર્પે આપી છે. આ ગાડી મુખ્યમાં ઉપયોગી પુરવાર થશે. સંસ્થા આદ. સુરેખાબેન પ્રકાશભાઈ શાહ પરિવારની ઉદાર ભાવનાની કદર કરે છે અને સાભાર ધન્યવાદ પાઠવે છે.

= संस्थाना विविध विभागोमां आर्थिक सहयोग आपनारा दानवीर महानुभावो =

સંસ્થાના વિવિધ વિભાગોમાં આર્થિક સહયોગ આપનારા નીચેના દાનવીર મહાનુભાવોને સંસ્થાસાભાર ધ્યાવાદ પાઠવે છે :-

ભોજનાલય કાયમી તિથિ : (૧) શ્રી ડૉ. રાગીણીબેન શાહ, બાંસવાડા (રાજસ્થાન) રૂ. ૧,૫૧,૦૦૦/-

ભોજનાલય સ્વામિવાત્સવ્ય : (૧) સ્વ. શ્રી સરેખાબેન ભોગીલાલ શાહ પરિવાર, બોટાઈ ગા. રૂ ૧,૦૦૦/-

પણ્યશ્રી ઓડીયો-વિલિયો પ્રોજેક્ટ : (૧) શ્રી હાર્ટ્ઝાબેન મૃદીપભાઈ શાહ, USA જી. રૂ.૫૦,૦૦૦/-

(२) श्री भारतीयन् प्रवीणभाई मહेता, USA ३।. ५०,०००/-

જ્ઞાનદાન : (૧) શ્રી બ્રોડવે સાયકલ એન્ડ કો.

કંપ્ને : શ્રી ભોગીલાલ અન્દુ બિધર્સ અમદાવાદ ૩૧. ૧૩. ૫૦૦/-

પસ્તક પ્રકાશન : (૧) શ્રી ભારતીયેન અરવિંદભાઈ કારાણી મંબાઈ ૩। ૩૦,૦૦૦/-

પદ્મશ્રી ડૉ. કુમારપાળ દેસાઈના નેતૃત્વ હેઠળ હવે ઓનલાઇન ઉપલબ્ધ થશે ગુજરાતી વિશ્વકોશ।

ગુજરાતી ભાષામાં સર્વપ્રથમ વિશ્વકોશ (એન્સાઈક્લોપીડિયા) પ્રગટ કરનાર ગુજરાત વિશ્વકોશ ટ્રસ્ટે ૧૯૮૭ થી ૨૦૦૮ સુધીના બાવીસ વર્ષમાં ગુજરાતી વિશ્વકોશના ૨૫ ગ્રંથોનું પ્રકાશન કર્યું. ૧૭ જેલ્લાં વિષયો સમાવતાં ૨૪,૦૮૩ લખાણોવાળો ગુજરાતી વિશ્વકોશ ગુજરાતનો સૌથી મોટો જ્ઞાનસાગર બની રહ્યો. એ પછી વર્તમાન સમયને અનુલબ્ધીને છેલ્લાં સાતેક વર્ષથી ગુજરાતી વિશ્વકોશના ૨૪,૦૦૦ થી વધુ લખાણો ઓનલાઈન મૂકવાનો પ્રકલ્પ ચાલતો હતો, જેને પરિણામે સવા કરોડીની શબ્દસંખ્યા ધરાવતો આ વિશ્વકોશ હવે ઓનલાઈન ઉપલબ્ધ થયો છે. શ્રી કુમારપાળ દેસાઈના નેતૃત્વ હેઠળ અને ઈન્ફર્મેશન ટેકનોલોજીના અનુભવી પૂર્વિન દેસાઈના કાર્ય સાથે વિશ્વકોશે આ યોજના સાકાર કરવા માટે એક અલાયદી ટીમ બનાવી અને એ દ્વારા ગુજરાતી ભાષામાં ૮૩૬૦ માનવવિદ્યાના, ૮૦૮૩ વિજ્ઞાનના, ૭૬૪૦ સમાજવિદ્યાના, ૭૬૪૭ લધ્યારિત્રો તેમજ ૫૦૪૭ વિસ્તૃત વ્યાખ્યાની લેખો અને ૨૦૪૪ અનુદિત લેખો હવે ગુજરાતની પ્રજાને ઓનલાઈન

ઉપલબ્ધ કરવામાં આવ્યા છે. આ ઓનલાઈન વિશ્વકોશના દરેક વોલ્યુમમાં એ ગ્રંથ જે વર્ષે પ્રકાશિત થયો હોય તેનું વર્ષ મળશે, જેથી એનો ઘ્યાલ આવશે કે કયા સમય સુધીની માહિતી આ અધિકરણમાંથી ઉપલબ્ધ થશે. આ ગ્રંથો વિશ્વકોશના અધિકરણના શીર્ષકથી, લેખકના નામથી કે એના વિષયથી ‘સર્ચ’ કરીને એમ ઋણ રીતે એની માહિતી મેળવી શકાશે. આ સામગ્રી મોબાઇલમાં પણ ગુજરાતી કો-બોર્ડ ઇન્સ્ટોલ કર્યા પછી ઓનલાઈન જોઈ શકાશે. ગુજરાતની અસ્મિતાને ઉપસાવી આપતો ગુજરાતી ભાષા, સાહિત્ય, સંસ્કૃતિ, વિશિષ્ટ વ્યક્તિઓ, સંસ્કૃતાઓ અને ગુજરાતી પ્રજાની તમામ ક્રેતની પ્રવૃત્તિઓનો વિગત સમૃદ્ધ રસપૂર્ણ અધિકૃત પરિચય આમાંથી પ્રાપ્ત થશે તેમજ નિષ્ણાતો દ્વારા લખાયેલાં સ્વતંત્ર લેખોથી વિશ્વ વિશે અને ભારત વિશે અધ્યતન અને પ્રમાણભૂત માહિતી પ્રાપ્ત થશે. સમૃદ્ધ ગુજરાતના મુખ્યમંત્રી શ્રી ભૂપેન્દ્રભાઈ પટેલ, સંત સ્વામીશ્રી માધવપ્રિયદાસજી તથા જાણીતા વિજ્ઞાની પંકજ જોશીએ ગુજરાતી ભાષામાં વર્તમાન યુગને અનુસરીને વિશ્વકોશને ઓનલાઈન મૂકવાના વિરાટ કાર્ય સિદ્ધ થવા માટે વિશ્વકોશ ટ્રસ્ટને અભિનંદન આપ્યા હતા અને ગુજરાતના મુખ્યમંત્રી ભૂપેન્દ્રભાઈ પટેલે વિશ્વકોશના કાર્યવાહકો કુમારપાણ દેસાઈ, પી. કે. લહેરી, પ્રકાશ ભગવતી, પ્રીતિ શાહ, મનુભાઈ શાહ, પૂર્વીન દેસાઈ અને નલિની દેસાઈ સાથેની મુલાકાતમાં પોતાનો આનંદ પ્રગટ કર્યો હતો. ઓનલાઈન મૂકવામાં આવેલો ગુજરાતી વિશ્વકોશ Gujarativishwakosh.org લીંક પરથી જોઈ શકાશે.

પૈરાગ્ય સમાચાર

સંથારો સીજી ગયો

[૧] કોબા : શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્રમાં (કોબા આશ્રમમાં) દાયકાઓથી સેવા-સાધના કરનાર ઉત્તમ મુમુક્ષુ બા.બ્ર. સુરેખાબેનનો સંથારો ૧૪મા ઉપવાસે (૮ ડિસેમ્બર, ૨૦૨૧, ઊ.વ. ૬૫) આત્મભાવે શાંતિથી સીજી ગયો છે.

મૂળ બોટાદના બા.બ્ર. સુરેખાબેનને પૂ.શ્રી આત્માનંદજી (સાહેબજી) નો પરિચય ઈ.સ. ૧૯૮૬ માં થયો અને ૧૯૯૪ થી પૂ. સાહેબજીની નિશ્ચામાં કોબા આશ્રમમાં સ્થાયી થયા. તેઓ પરમ પૂજ્ય સાહેબજીને પ્રત્યક્ષ જ્ઞાની તરીકે ઓળખીને સર્મર્પિત હતા. ધાર્મિક, સંસ્કારી અને વસ્તારી કુટુંબમાં ઉછરેલ તેમજ પૂ. સાધુ-સાધી ભગવંતોના સંપર્ક અને સાન્નિધ્યમાં રહેનાર સુરેખાબેનને દીક્ષા લેવાની ભાવના ઘણી વાર થતી હતી. તેમના બૃહદ્દ કુટુંબમાંથી ઘણાએ દીક્ષા લીધી છે. બોટાદના આદ. ઉત્તમ મુમુક્ષુ બા.બ્ર. ચંદ્રિકાબેનનો સુરેખાબેનને અધ્યાત્મમાર્ગ વાળવામાં ઘણો ફાળો હતો. કોબા આશ્રમમાં સુરેખાબેન ભક્તિ-સ્વાધ્યાય-પૂજા-શિખિર વગેરે કાર્યક્રમોમાં ઉત્સાહથી ભાગ લેતા. ઉપ વર્ષના પૂ. સાહેબજીના પરિચયથી તેમનામાં ધર્મ સાથે અધ્યાત્મના ઊંડા સંસ્કાર પડ્યા અને આત્મકલ્યાણની ભાવના દર્શાવાયાની ઘણી સેવામાં, બપોરના ભોજનની વ્યવસ્થા તેઓ સંભાળતા અને મંત્રજાપ ગણગણતા ઉલ્લાસથી કૂદતા નાની ગરમાગરમ કુલકા રોટલી પીરસત્તા ત્યારે મિતાહારી પૂ. સાહેબજી તેની ના પાડી શકતા નહીં ! પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજીના સાન્નિધ્યમાં યોજાતી કોબા આશ્રમની જાત્રાઓ જેવી કે હિમાલય ચારધામ, સમેત શિખરજી, બુંદેલખંડ, ઉત્તર ભારત, દક્ષિણ ભારત વગેરે અનેક નાના-મોટા યાત્રાપ્રવાસમાં સુરેખાબેન ઉત્સાહથી જોડાઈને લાભ લેતા.

એ મહિના પહેલા સુરેખાબેનની અસાધ્ય બીમારી (છેલ્લા સ્ટેજનું કેન્સર) નું નિદાન થતાં તેમણે વાસ્તવિકતા સ્વીકારીને શાંતિથી મૃત્યુની તૈયારી કરી. બોટાદનું તેમનું મકાન ત્યાંના શ્રી સંઘને ઉપાશ્રી બનાવવા સોંપી દીધું. પોતાની તમામ મિલકત શુભકાર્યોમાં વાપરવાનું જાહેર કર્યું. કોઈને યાદ કર્યા વિના શાંતિથી આત્મભાવમાં મૌન રહેતા. ખોરાક ઓછો લેતા અને બોલવાનું નહીંવિલ કરી નાંખ્યું. ખાવા-પીવા, હરવા-ફરવા, ઓફવા-પહેરવાના શોખીન સુરેખાબેને ક્ષણમાત્રમાં બધું છોડીને વૈરાગ્ય સાથે આત્મભાવમાં રહ્યા, તે તેમની ધર્મની સાચી સમજજ્ઞા, સંસ્કાર અને ઉજ્જવળ ભાવિ દર્શાવે છે. પૂ. બહેનશ્રી અને આદ. સુરેશજી (ભૈયાજી) નિયમિત તેમના સ્વાર્થ્ય, સમતા અને ધર્મભાવનાની દઢતા માટે જતા અને વૈરાગ્ય તથા ધર્મની વાતો કરતા. આશ્રમના મુમુક્ષુઓ પણ સુરેખાબેનને અશાત્તા ન થાય તેમ અવાર-નવાર જઈને અનુમોદના કરતા. પરિમલભાઈ અને મહેન્દ્રભાઈ દરરોજ પ્રકાલ-અભિષેકનું નવશજ્ઞ (ગંધોદક) લઈને પવિત્રતા પ્રદાન કરતા. સુરેખાબેન સંથારો લેવાની ભાવના વ્યક્ત કરતા.

પુ. મહાસતીજી વંદનાજી આદિ ઠાક્કા ૪ (તેમાં સુરેખાબેનના સંસારી કુટુંબી બહેનો પણ હતા) પધારીને થોડા દિવસ ધર્મઆરાધના કરાવી. વિહાર કરતા પહેલા સુરેખાબેનની ભાવના પ્રમાણે સાગારી સંથારો વિધિ સહિત કરાવીને, પચ્યખાણ આપ્યા. રોજ એક એક ઉપવાસના પચ્યખાણ કરાવતાં. પ્રભુ-ગુરુકૃપાથી સુરેખાબેનને શાતા સારી રહી અને શાંતિથી સમભાવે સંથારો ૧૪મા ઉપવાસે સીજ્યો.

શ્રાવક જીવનમાં દરરોજ ત્રણ મનોરથ ભાવવાની આચાર્ય ભગવંતોની આજ્ઞા છે : (૧) શ્રાવકના ૧૨ પ્રત અંગીકાર કરવાં, (૨) સાધ્યના ૫ મહાવત સાથે દીક્ષા લેવી, અને (૩) અંત સમયે સંથારો કરવો.

સંથારો એટલે સમજણપૂર્વક સ્વેચ્છાએ સંસાર, શરીર અને ભોગ (આહાર આદિ) નો ત્યાગ. અસાધ્ય રોગ, અનિવાર્ય મરણાંત ઉપસર્ગ વગેરે વિશિષ્ટ સંયોગોમાં શ્રી સંઘ, ગુરુ અને કુટુંબના વડીલોની આજ્ઞા લઈને ભગવાને કહેલ વિવિ મુજબ સંથારો કરવામાં આવે છે. આચાર્યો તેને છહું મહાપ્રત કહે છે. સંથારો, સંદેખના, સમાધિમરણ, સુગતિમરણ વગેરે લગભગ એકાર્થવાચક છે. આપું જીવન ધર્મમય ગાળેલ હોય તો સંથારો સહજ, શાંતિથી, આત્મભાવે થાય. આગમમાં તેનું ફળ ઉત્તમ સદ્ગતિ અને મોક્ષમાર્ગમાં પ્રયાણ કહેલ છે.

બા.બ્ર. સુરેખાબેન અને બા.બ્ર. છાયાબેન વર્ષો સુધી રૂમભાં સાથે રહેતા અને સેવા-સાધના-સ્વાધ્યાય કરતા. સુરેખાબેનની બીમારી દરમ્યાન છાયાબેન મહિનાઓ સુધી તેમની ખૂબ સેવા કરી. બોરીવલી (મુંબઈ) રહેતા સુરેખાબેનના બહેન હર્ષબેન તુરંત જ આવી ગયા હતા અને છાયાબેન સાથે રહીને દિવસરાત સંભાળ લીધી. આદ. બા.બ્ર. ચંદ્રિકાબેન પંચાલીને સમાચાર મળતાં તુરંત આવી ગયા અને ત દિવસ રહીને આરાધના કરાવી. સુરેખાબેનના ભાઈ-બહેનો અને કુટુંબીજનો પણ અવારનવાર આવીને પ્રોત્સાહન આપતા. દેહવિલયની આગલી સાંજે સુરેખાબેન જાણે દેહવિલયનો આણસાર આવી ગયો હોય તેમ છાયાબેનને કહ્યું હતું કે હવે આ દેહ અને આત્મા જૂદા પડવાની તૈયારીમાં છે.

સુરેખાબેનના દેહવિલયના સમાચારથી સહુને દુઃખ થાય તે સ્વાત્માવિક છે, પરંતુ પરમકૃપાળુદેવની આજ્ઞા પ્રમાણે તેમના ગુણો; સરળ સ્વભાવી, નિશ્ચિલ મનનાં, જ્ઞાની પુરુષની સેવાનો લાભ લેનાર મહાભાગ્યવાન, પરમાર્થ સંબંધી દૃઢ નિશ્ચય આદિ પ્રેરણાત્મક છે.

આદ. સુરેખાબેને હિંમત, દૃઢતા, શાંતિ અને સમભાવે સંથારો વિવિપૂર્વક કરીને અપૂર્વ પરાક્રમ કરેલ છે. તે આત્માને આપણા સહુની અનુમોદના અને ભાવપૂર્વકના વંદન. કોબા પરિવારની પ્રાર્થના છે કે તેઓ સંદૃગતિ-શાતા-શાંતિમાં રહીને જલ્દી મોક્ષ પ્રાપ્ત કરે.

કોબા આશ્રમમાં ઘણા મુમુક્ષુઓએ સંલેખનાપૂર્વક દેહત્યાગ કરેલ છે. પૂ. સાહેબજની ભાવના હતી કે નિવૃત્તિકોટે કોબા આશ્રમમાં આત્મસાધનાનું ફળ સંલેખના (સંથારો) મુમુક્ષુઓ કરીને સદ્ગતિ સાધે અને

તે માટે બધી અનુકૂળતા કરી આપવી. સુરેખાબેને પૂ. સાધીજી ભગવંત પાસે વિધિપૂર્વક સંથારો કરીને તેમના કુટુંબનું અને કોબા આશ્રમનું ગૌરવ વધારેલ છે.

આવા પ્રસંગે આપણા સૌનો સંસારભાવ મોળો પડે અને વૈરાગ્યભાવ વધે તેવી મંગલભાવના.

[૨] અમદાવાદ : પૂજ્ય સંતશ્રી આત્માનંદજી સાથે લગ્ભગ પણ વર્ષોથી ઘનિષ્ઠતાથી જોડાયેલા એવા ધર્મનિષ્ઠ, સેવાભાવી, સરળ, શાંત અને પરોપકારી સાધક આદ. શ્રી રમેશભાઈ શાંતિલાલ શાહનું તા. ૦૫-૧૨-૨૦૨૧ ના રોજ ૭૮ વર્ષની વધે દેહાવસાન થયું છે. પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજી તથા પૂજ્ય બહેનશ્રી પ્રત્યે તેઓને અપાર શ્રદ્ધા હતી.

ઈ.સ. ૧૯૬૮ ની સાલમાં પૂજયશ્રી આત્માનંદજીએ સ્વાધ્યાય-
સત્સંગની શરૂઆત શ્રી રમેશભાઈના મોટાકા સ્વ. શ્રી શક્રાભાઈ પિરધરલાલ
શાહના નિવાસસ્થાને તળિયાની પોળ, સારંગપુર, અમદાવાદથી કરી હતી. દર
શુક્વવારે શ્રી શક્રાભાઈ, શ્રી ભોગીભાઈ, શ્રી હેમેન્ડ્રભાઈ, શ્રી ચંદુકા તથા
શ્રી રમણિકભાઈ પૂજયશ્રીના સત્સંગનો લાભ અવશ્ય લેતા હતા. સ્વ.
રમેશભાઈનો પારિવાર ધાર્મિક સંકારવાળો છે. રમેશભાઈના મોટાકા શ્રી

શક્રાકાકાને કોબા સંસ્થા અને પૂજ્ય સાહેબજી પ્રત્યે અનન્ય સમર્પણભાવ હતો. તેઓ તળિયાની પોળ, અમદાવાદમાં પૂજ્ય સાહેબજીના સ્વાધ્યાયનું આયોજન કરતા હતા. તેઓશ્રીએ પોતાની સમગ્ર સંપત્તિ સંસ્થા તથા પૂજ્ય સાહેબજીને ધર્મ અર્થે સમર્પિત કરી હતી. આવા ઉદારદિલ, સમર્પિત અને ઉત્તમ દાનવીરોના પ્રતાપે સંસ્થા વિકાસ પામતી રહે છે. તે સમયે પૂજ્યશ્રીને સત્સંગ બાદ તેઓના નિવાસસ્થાન મણિનગર સ્કુટર પર મૂકવા જવાની તક રમેશભાઈ ચૂકતા નહિ. પૂજ્ય બહેનશ્રી શર્મિલાબેન પણ અનુકૂળતાએ સત્સંગમાં જોડાતા હતા. ઈ.સ. ૨૦૦૪ માં પૂજ્યશ્રી Milpitas (USA) દેરાસરમાં સ્વાધ્યાય આપવા ગયા હતા ત્યારે પણ રમેશભાઈ પૂજ્યશ્રીના સ્વાધ્યાયનો લાભ લેવા પહોંચી ગયા હતા. શ્રી રમેશભાઈ કોબા આશ્રમમાં સત્સંગ અર્થે પધારતા ત્યારે તેઓશ્રીના ધર્મપત્ની શ્રી ભાનુબેન પણ તેઓને સાથ આપતા હતા. પૂજ્યશ્રીના સત્સંગમાં આવતી વાતો - “ચાલશે-ફાવશે-ભાવશે અને ગમશે. બનનાર છે તે ફરનાર નથી. તારે દોષે તને બંધન છે તે સંતની પહેલી શિક્ષા છે. તારો દોષ એટલો જ કે અન્યને પોતાનું માનવું અને પોતે પોતાને ભૂલી જવું” વગેરે બાબતો વાગોળતા અને આચરણમાં મૂકતા. તેઓશ્રીએ સુસંસ્કારોની મહેકથી જીવનને મધ્યમધુતું બનાવ્યું હતું. તેઓશ્રી પોતાના સુપુત્રો શ્રી ક્ષિતિજભાઈ અને શ્રી સૌરિનભાઈ (USA) ને ધર્મસંસ્કારોનો વારસો સોંપત્તા ગયા છે. સ્વર્ગસ્થના આત્માને પ્રભુ શાશ્વત શાંતિ અર્પે તથા આગામી બે-ચાર ભવોમાં તેઓ પરમપદને પ્રામ કરે તેવી સમસ્ત કોબા પરિવારની પ્રભુને હૃદયપૂર્વકની પ્રાર્થના છે.

[૩] કોબા : આપણી સંસ્થાના એકાઉન્ટન્ટ અને સન્નિષ્ઠ કાર્યકર્તા શ્રી ધવલભાઈના સુપુત્રી નમસ્કીનો ૧૮ મહિનાની ઉંમરે બે દિવસની ટૂંકી બીમારી દરમ્યાન તા. ૦૮-૧૨-૨૦૨૧ ના ગુરુવારે રાતે દેહવિલય થયો છે. પરમદૂપાળું પરમાત્મા તેના આત્માને શાશ્વત શાંતિ અર્પે તેવી સમસ્ત કોબા પરિવારની પ્રભુને હદ્યપૂર્વકની પ્રાર્થના છે. શ્રી ધવલભાઈ અને બહેનશ્રી શેતાબેન પર આવી પડેલ આ દુઃખની ઘડીમાં સમસ્ત કોબા પરિવાર સહાનુભૂતિ વ્યક્ત કરે છે.

સંસ્થામાં શ્રી રત્નાપ્રભનું શુભાગમન (તા. ૦૧-૦૧-૨૦૨૨)

શ્રી કહાન પુષ્પ પરિવાર (સોનગઢ) નું સંસ્થામાં શુભાગમન (તા. ૨૫-૧૨-૨૦૨૧)

સ્વ. જ્યોતિશભાઈ એસ. શાહની વાર્ષિક પુણ્યતિથિ નિમિત્તે યોજયેત શ્રી આત્મસિદ્ધિ પારાયણ તથા ભક્તિસંગીત વેણાએ (તા. ૨૫-૧૨-૨૦૨૧)

**રાષ્ટ્રીય સ્વયંસેવક સંઘના વિદેશ વિભાગના
પ્રચારકશ્રી ચંદ્રકાંતજી તથા
પ્રચારિકા ચંદાબેન સાંઠેનું
સંસ્થામાં શુભાગમન**

આદ. સુરેખાબેન પ્રકાશભાઈ શાહ પરિવાર (અમદાવાદ)
તરફથી સંસ્થાને સમર્પિત ઇલેક્ટ્રિક ગાડીની તસવીર

આ અંકના વિશિષ્ટ સહયોગી દાતા

- ① 'દિવ્યધનિ' જાન્યુઆરી - ૨૦૨૨ ના અંક માટે રૂ. ૨૧,૦૦૦/- નો આર્થિક સહયોગ
શ્રીમતી મંજુલેન ધીરુભાઈ ડગાલી, વીલેપાર્લે (વેસ્ટ) મુંબઈ
હસ્તે : આદ. શ્રી ધીરજલાલ અંબકલાલ ડગાલી પરિવાર
તરફથી પ્રાપ્ત થયેલ છે. સંસ્થા તેઓશ્રીના આ 'જાનદાન'ની અનુમોદના કરે છે.
- ② 'દિવ્યધનિ' જાન્યુઆરી - ૨૦૨૨ ના અંક માટે રૂ. ૨૧,૦૦૦/- નો આર્થિક સહયોગ
આદ. શ્રી રસિકલાલ અચરતલાલ શાહની પુણ્યસ્મૃતિ નિમિત્તે
હસ્તે : આદ. શ્રી શ્રીપાલભાઈ શાહ, અમદાવાદ
તરફથી પ્રાપ્ત થયેલ છે. સંસ્થા તેઓશ્રીના આ 'જાનદાન'ની અનુમોદના કરે છે.

Printed & Published by Smt. Dr. Sharmisthaben M. Soneji on Behalf of
Shrimad Rajchandra Adhyatmik Sadhana Kendra - Koba - 382 007. Dist. Gandhinagar (Gujarat).
Printed at Bhagwati Offset, 16/C, Bansidhar Estate, Bardolpura, Ahmedabad - 380 004. Editor : Shri Mitesh A. Shah

To,